

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ЧЕРНИШОВ ДЕНИС ВІКТОРОВИЧ

УДК 342.56.342.98

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____Д.В. Чернишов

Науковий керівник **Журавльов Дмитро Володимирович**, доктор юридичних наук, професор

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Чернишов Д.В. Адміністративно-правові засади пробації в Україні.

– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2019.

Дисертаційне дослідження присвячене розкриттю наукової проблеми щодо вивчення особливостей адміністративно-правових засад пробації в Україні.

З'ясовано, що пробація як правова категорія та юридичне явище є відносно новим терміном світової правової спільноти, вона є різновидом умовного засудження або умовного звільнення суб'єкта, що вчинив правопорушення, без позбавлення його волі; в умовах сьогодення додатково до зазначених функцій інституту пробації віднесено також забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого.

Розкрито юридичну природу пробації як системи ефективних чинників виправлення осіб, які вчинили правопорушення, але не відбувають покарання в місцях позбавлення волі (без ізоляції їх від сім'ї, близьких і трудового колективу) з метою недопущення скоєння ними нових правопорушень.

Доведено, що адміністративно-правове регулювання пробації в Україні – це система засад та адміністративного інструментарію, що здійснюється публічною адміністрацією, має забезпечити переваги виправлення правопорушників за допомогою застосування системи наглядових і соціально-виховних заходів щодо осіб, не пов'язаних із позбавленням волі, що вчинили або підозрюються у вчиненні злочину чи правопорушення, а також пред'явлення до суду інформації, що характеризує суб'єкта правопорушення.

Розкрито юридичну природу переваг (привілеїв) суб'єктів пробації в Україні перед особами, які перебувають під вартою чи відбувають покарання

в місцях позбавлення волі, що полягають у праві особи на виправлення без перебування в місцях позбавлення волі (ізоляції від суспільства), у можливості збереження родинних стосунків та відносин у громаді, збереження роботи, житла та інших соціальних благ.

Розкрито адміністративно-правовий статус суб'єктів пробації в Україні як систему підстав і порядку виникнення їх спеціальної правосуб'єктності, спеціальних адміністративно-правових обов'язків, які складають систему стимулювальних і правообмежувальних заходів адміністративного характеру та спеціальних адміністративних прав, що впливають із правосуб'єктності осіб, які є обвинуваченими чи засудженими, у контексті того, що вони мають переваги (привілеї) перед особами, які перебувають під вартою чи відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

Зроблено висновок, що принципи пробації в європейських країнах базуються на багатолітньому досвіді, і тому мають бути прописані в Законі України «Про пробацію» та використовуватися в адміністративній діяльності служби пробації з метою недопущення скоєння нових правопорушень і повернення правопорушників, які вчинили кримінальні злочини, до законослухняної поведінки.

З'ясовано, що адміністративно-правовий статус органів пробації в Україні – це взаємопов'язаний комплекс закріплених на законодавчому рівні завдань, адміністративних обов'язків і прав посадових осіб органів пробації України, відповідно до яких реалізується система наглядових та організаційно-правових заходів, що застосовуються за рішенням суду стосовно осіб, щодо яких здійснюється судове провадження, а також стосовно осіб, яких було притягнуто до відповідальності в судовому порядку та вину яких доведено відповідно до законодавства України.

Розкрито методи адміністративно-правового регулювання пробації в Україні як різноманітні способи та прийоми цілеспрямованого впливу норм адміністративного права на суб'єктів, які скоїли протиправне діяння, що не

належить до тяжких злочинів і передбачає направлення засудженого під нагляд працівника служби пробації.

Доведено, що видання нормативно-правових актів у сфері пробації – це правотворча, підзаконно-розпорядча адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації (Міністерства юстиції України та Центру пробації) стосовно виконання функцій і завдань пробації, зокрема шляхом розроблення й затвердження положень про уповноважений орган з питань пробації, сектор ювенальної пробації, функціональні обов'язки офіцерів пробації.

З'ясовано подвійну юридичну природу досудової доповіді щодо обвинуваченого, яка містить соціально-психологічну характеристику, післясудове прогнозування його поведінки та має подвійну юридичну природу (як процесуальний документ кримінального провадження та індивідуальний адміністративний акт офіцера пробації).

Отримали подальшого розвитку наукові положення щодо адміністративно-правових процедур організації пробації в Україні як установлені нормами адміністративного права детальної регламентації порядку адміністративної діяльності органів пробації (персоналу органів пробації) з метою належного виконання завдань пробації, передбачених законодавством.

Визначено, що у сфері пробації існує чотири основних адміністративних процедури, які є різними за своєю юридичною природою та предметом правового регулювання і не можуть бути об'єднані в одну процедуру, поділену на стадії та етапи: 1) процедура досудової пробації, яка має подвійну юридичну природу (кримінально-процесуальну та адміністративну); 2) наглядова пробація, яка має всі ознаки адміністративної процедури; 3) пенітенціарна пробація, яка також має подвійну юридичну природу (адміністративну й кримінально-виконавчу); 4) адміністративна процедура пробації щодо неповнолітніх, яка виділяється не за юридичною природою, а за предметом правового регулювання (неповнолітні особи як

суб'єкти пробації, що скоїли кримінальні злочини та яких слід повернути до правослукняного життя).

Удосконалено наукові положення щодо європейського досвіду адміністративно-правових засад пробації, які полягають у використанні сучасного, ефективного й успішного досвіду країн-учасниць ЄС, у яких органи з питань пробації функціонують на високому рівні та не припускають рецидивної злочинності.

Виявлено й узагальнено, що в країнах-учасницях ЄС служби, які здійснюють пробацію, виконують такі адміністративні дії: написання звітів та висновків на досудовому етапі перед винесенням вироку стосовно суб'єктів, які мають бажання скористатися інститутом пробації замість позбавлення волі; здійснення нагляду за суб'єктами пробації після винесення вироку, помилування, тимчасового звільненими з в'язниці; забезпечення спеціальних заходів у разі скоєння суб'єктом пробації правопорушень (обмеження свободи пересування, частковий домашній арешт та фінансові санкції); надання допомоги суб'єктам пробації у працевлаштуванні, навчанні, спеціальній перепідготовці, лікуванні; забезпечення захисту суб'єктів пробації в разі порушення їх прав та законних інтересів іншими особами (як правило, співучасниками скоєних злочинів); надання допомоги жертвам злочинів (інформування і захист жертв злочинів, відшкодування збитків, здійснення медіації та примирення).

Надно пропозиції відносно підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання пробації в Україні шляхом формування пропозицій конкретних змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема щодо встановлення адміністративної відповідальності для роботодавців за відмову приймати на роботу суб'єктів пробації чи колишніх ув'язнених і стосовно впровадження нового інституту шок-випробування для суб'єктів пробації.

Визначено, що напрямками вдосконалення інституту пробації в Україні є такі: доведення до широкого загалу громадян через засоби

адміністративного переконання, ЗМІ, мережу Інтернет, що система пробації як інститут виправлення осіб, що вперше скоїли злочини невеликої тяжкості, матиме виключно позитивні наслідки для суспільства та не є механічним послабленням режиму відбування покарання; забезпечення засобами адміністративного переконання, а в разі недосягнення позитивного результату – через застосування адміністративно-запобіжних заходів примусу до суб'єктів публічної адміністрації (переважно на місцях) щодо підтримки прагнення суб'єктів пробації стати на шлях виправлення, надання їм допомоги у працевлаштуванні, вирішенні житлових та інших побутових проблем, здійснення співпраці з органами пробації; урахування в реформі вітчизняної пробації балансу інтересів посадових осіб пробації та суб'єктів пробації; розроблення електронної системи, яка зможе забезпечувати потреби всіх видів пробації та надасть змогу запровадити електронне ведення справ, зокрема створення мережі обміну інформацією між підрозділами пробації та впровадження електронної бази даних обліку суб'єктів пробації; законодавче закріплення можливості за окремими категоріями засуджених осіб права на правосудний вирок, що дасть можливість переглянути справу, якщо засудженим не було визнано вину або стали відомі нові факти чи обставини; запровадження нової форми пробації – «шок-випробування».

Ключові слова: адміністративна діяльність, адміністративно-правовий статус, адміністративно-правове регулювання, державна виконавча служба, засуджений, офіцер пробації, підозрюваний, покарання, пробація, суб'єкт пробації, Центр пробації.

SUMMARY

Chernyshov D. Administrative and legal principles of probation in Ukraine. – *Qualifying scientific work (manuscript).*

Thesis submitted for the degree of *Doctor of Philosophy* in Law, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law». – Research Institute of Public Law, Research Institute of Public Law, Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to the disclosure of the scientific challenge to study the peculiarities of the administrative and legal principles of probation in Ukraine.

It has been determined that probation, as a legal category and legal phenomenon, is a relatively new term of the world legal community, it is a kind of conditional conviction or conditional release of the subject who committed the offense without deprivation of his will, in the present circumstances in addition to these functions, the institute of probation is assigned also providing the court with information characterizing the accused.

The legal nature of probation as a system of effective factors for correction of perpetrators, but not serving sentences in places of imprisonment (without isolating them from family, relatives and labor collective) is revealed in order to prevent them from committing new offenses.

It is proved that the administrative and legal regulation of probation in Ukraine is a system of principles and administrative tools implemented by the public administration, aimed at providing the benefits of correcting offenders through the application of a system of supervision and social and educational measures to persons not involved in the deprivation of liberty who committed or are suspected of committing a crime or offense, as well as bringing to court information describing the subject of the offense.

The legal nature of the benefits (privileges) of probation subjects in Ukraine to the persons who are in custody or serving sentences in places of deprivation of liberty, which consist in the right of the person to be corrected without stay in places of imprisonment (isolation from society), the possibility of preservation of

family relationships and relationships in the community, the preservation of work, housing and other social benefits.

The administrative and legal status of probation subjects in Ukraine as a system of grounds and the procedure for their special legal personality, special administrative and legal duties, which constitute a system of incentive and restrictive administrative measures and special administrative rights that derive from the law ' the character of persons who are accused or convicted in the context of having the privileges (privileges) of those who are in custody or serving sentences in deprived areas ting will.

It is concluded that the principles of probation in European countries are based on many years of experience, therefore, they should be prescribed in the Law of Ukraine "On Probation" and used in the administrative activity of the probation service in order to prevent the commission of new offenses and the return of offenders who committed criminal offenses against law-abiding behavior.

It was clarified that the administrative and legal status of probation bodies in Ukraine is an interconnected complex of tasks, administrative duties and rights of officials of probation agencies of Ukraine that are set at the legislative level, according to which the system of supervisory and organizational-legal measures is implemented that shall be applied by a court decision in relation to the persons against whom judicial proceedings are being conducted, as well as in relation to persons who have been brought to justice in court and the guilty of which has been proved accordingly to the legislation of Ukraine.

It is disclosed that the methods of administrative and legal regulation of probation in Ukraine are diverse methods and methods of purposeful influence of the norms of administrative law on subjects who have committed an unlawful act that does not apply to serious crimes and involves sending a convict under the supervision of a probation officer.

It is proved that the publication of normative and legal acts in the field of probation is a law-making, subordinate administrative administrative activity of subjects of public administration (the Ministry of Justice of Ukraine and the Center

for Probation) regarding the performance of functions and tasks of probation, in particular by developing and approving provisions on the authorized body probation questions, juvenile probation, functional duties of probation officers.

The double legal nature of the pre-trial report on the accused, which contains the socio-psychological characteristics, is post-judicial prediction of his behavior and has a double legal nature (as a procedural document of a criminal proceeding and an individual administrative act of a probation officer).

The further development of scientific provisions on the administrative and legal procedures for organizing probation in Ukraine, as well as the established rules of administrative law on the detailed regulation of the procedure of administrative activity of probation bodies (personnel of probation bodies), in order to properly fulfill probation tasks stipulated by the legislation.

It has been determined that in the area of probation, there are four basic administrative procedures that are different in their legal nature and subject to legal regulation and can not be combined into one procedure, divided into stages and stages: 1) the procedure of pre-trial probation, which has a double legal nature (criminal procedural and administrative); 2) supervisory probation, which carries all signs of the administrative procedure; 3) penitentiary probation, which also has a double legal nature (administrative and criminal-executive); 4) the administrative procedure for probation for minors, which is allocated not by the legal nature, but by the subject of legal regulation - minors as subjects of probation, who have committed criminal offenses and which need to be returned to lawful life.

The scientific provisions on the European experience of the administrative and legal basis of probation, which consist in the use of modern, effective and successful experience of the EU member states in which probation bodies operate on a high level and do not permit recidivism, are improved.

It is revealed and summarized that in the EU Member States the probation services perform the following administrative actions: writing reports and conclusions at the pre-trial stage before sentencing against subjects who wish to use the probation institution instead of deprivation of liberty; supervision of

subjects of probation after sentencing, pardon, temporary release from prison; provision of special measures in case of committing an offense of probation (restriction of freedom of movement, partial house arrest and financial sanctions); assisting subjects of probation in employment, training, special retraining, treatment; ensuring protection of probation subjects in case of violation of their rights and legitimate interests by other persons (as a rule, accomplices of committed crimes); Assistance to victims of crime (informing and protecting victims of crime, compensation, mediation and reconciliation).

The directions of increasing the effectiveness of the administrative and legal regulation of probation in Ukraine by improving the proposals for specific changes and additions to the Code of Ukraine on administrative violations, in particular regarding the establishment of administrative liability for employers for refusing to employ probation subjects or former prisoners, and the introduction of a new Institute of shock-testing for subjects of probation.

It is determined that the directions of improvement of the institute of probation in Ukraine are: bringing to the general public of citizens through means of administrative persuasion, mass media, the Internet, that the system of probation as the institution of correction of persons who first committed minor crimes have only positive consequences for society and is not mechanical the relaxation of the regime of serving a sentence; provision of means of administrative persuasion, and in the case of failure to achieve a positive result by applying administrative and preventive measures of coercion to public administration actors (mainly on the ground) to support the desire of probation subjects to seek correction, to assist them in finding employment, other domestic problems, cooperation with probation agencies; taking into account in the reform of the national probation the balance of interests of probation officials and probation subjects; the development of an electronic system that can meet the needs of all types of probation and will enable the introduction of e-commerce, including the creation of a network for exchanging information between probation units and the introduction of an electronic database of probation subjects; legislative consolidation of the right to a

justice sentence for certain categories of convicted persons, which will enable to reconsider the case if the convicted person was not convicted or new circumstances became known; introduction of a new form of probation – «shock-trial».

Key words: administrative activity, administrative-legal status, administrative-legal regulation, state executive service, convict, probation officer, suspect, punishment, probation, probation officer, probation center.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Чернишов Д. В. Форми і методи адміністративно-правового регулювання пробації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 34. Ч. 2. Т. 1. С. 111–116.
2. Чернишов Д. В. Права та обов'язки суб'єктів щодо яких здійснюється пробація в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Вип. 6–2. Т. 2. С. 112–116.
3. Чернишов Д. В. Принципи відповідно до яких здійснюється пробація в Україні. *Visegrad journal on human rights*. 2016. № 6/3. Р. 98–101. (Словацька Республіка).
4. Чернишов Д. В. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 6. Том 4. С. 167–172.
5. Чернышов Д. В. Понятие административно-правового регулирования probation в Украине. *Право и Закон*. 2018. № 3. С. 59–64. (Киргизька Республіка)
6. Чернишов Д. В. Адміністративно-правовий статус організації пробації в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5. С. 145–149.

7. Чернишов Д. В. Адміністративно-правові процедури організації пробації в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип.6. С. 123–127.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Чернишов Д. В. Деякі особливості адміністративно-правового статусу організації пробації в Україні. *Право, суспільство і держава: форми взаємодії*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 січ. 2018 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень. 2018. С. 71–72.

9. Чернишов Д. В. Правові аспекти адміністративно-правової процедури організації пробації в Україні. *Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 2–3 лют. 2018 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація. 2018. С. 79–81.

10. Чернишов Д. В. Наглядова пробація – один із ключових напрямів діяльності уповноважених органів з питань пробації. *Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 25 трав. 2018 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 22–23.

11. Чернишов Д. В. Сучасний стан упровадження пробації в Україні. *Теоретичні та практичні аспекти інституту пробації в Україні*: матеріали Міжнар. кругл. столу (Київ, 22 черв. 2018 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 138–142.

12. Чернишов Д. В. Деякі аспекти поняття адміністративно-правового регулювання пробації в Україні. *Актуальні проблеми захисту прав людини, яка перебуває в конфлікті з законом, крізь призму правових реформ*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 жовт. 2018 р.). Київ: Інститут кримінально-виконавчої служби. 2018. С. 233–235.

які додатково відображають наукові результати дисертації

13. Чернишов Д. В. Україна має створити ефективну систему повернення у суспільство громадян, які мали проблеми із законом. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2017. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-ukraina-mae-stvoriti-efektivnu-sistemu-povernennya-u-suspilstvo-gromadyan-yaki-mali-problemi-iz-zakonom>

14. Чернишов Д. В. Реформа пенітенціарної системи – нові підходи та виклики. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2017. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-reforma-penitentsiarnoi-sistemi-novi-pidhodi-ta-vikliki>

15. Чернишов Д. В. Результати запровадження досудової доповіді в системі пробації. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-rezultati-zaprovadjennya-dosudovoi-dopovidi-v-sistemi-probatsii>

16. Чернишов Д. В. Місця позбавлення волі не забезпечують попередження рецидивної злочинності. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-mistsya-pozbavlennya-voli-ne-zabezpechuyut-poperedjennya-retsdivnoi-zlochinnosti>

17. Чернишов Д. В. Одне з головних завдань реформи пенітенціарної системи – реабілітація та ресоціалізація ув'язнених. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-odne-z-golovnih-zavdan-reformi-penitentsiarnoi-sistemi---reabilitatsiya-ta-resotsializatsiya-uvyaznenih>

18. Чернишов Д. В. Систему закладів позбавлення волі потрібно докорінно змінювати, запозичуючи Європейський досвід. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: [https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-sistemu-zakladiv-](https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-sistemu-zakladiv-pozbavlennya-voli-potribno-dokorinno-zminjувати, запозичуючи Європейський досвід)

pozbavlennya-voli-potribno-dokorinno-zminyuvati-zapozichuyuchi-evropeyskiy-dosvid

19. Чернишов Д. В. У Києві відкрили новий офіс пробації NORLAU. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-u-kievi-vidkrili-noviy-ofis-probatsii-norlau>

20. Чернишов Д. В. Розвиток персоналу є одним із ключових факторів умов утримання та поводження з в'язнями. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-rozvitok-personalu-e-odnim-iz-klyuchovih-faktoriv-pokraschennya-umov-trimannya-ta-povodjennya-z-vyaznyami>

21. Чернишов Д. В. В межах проекту Ради Європи реалізовано низку важливих ініціатив. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-v-mejah-proektu-radi-evropi-realizovano-nizku-vajlivih-initsiativ>

22. Чернишов Д. В. Україна активно впроваджує міжнародний досвід роботи із правопорушниками. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-ukraina-aktivno-vprovadjue-mijnarodnij-dosvid-roboti-iz-pravoporushnikami>

23. Чернишов Д. В. Міністерство юстиції розпочинає процес впровадження електронного моніторингу в Україні. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-ministerstvo-yustitsii-rozpochinae-protses-vprovadjennya-elektronного-monitoringu-v-ukraini>

24. Чернишов Д. В. Україна активно впроваджує міжнародний досвід роботи із правопорушниками. Урядовий портал. 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/denis-chernishov-ukrayina-aktivno-vprovadzhuje-mizhnarodnij-dosvid-roboti-iz-pravoporushnikami>

25. Чернишов Д. В. Підготовка засуджених до звільнення та їх реінтеграція у суспільство є одним із ключових наших завдань. Офіційний

веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL:
<https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-pidgotovka-zasudjenih-dozvilnennya-ta-ih-reintegratsiya-u-suspilstvo-e-odnim-iz-klyuchovih-nashih-zavdan>

26. Чернишов Д. В. Система пробації демонтує високий рівень ефективності. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL:
<https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-sistema-probatsii-demonstrue-visokiy-riven-efektivnosti>

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ	
.....25	
1.1. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання пробації в Україні	25
1.2. Адміністративно-правовий статус суб'єктів щодо яких здійснюється пробація в Україні	42
1.3. Принципи пробації в Україні.....	62
Висновки до розділу 1.....	79
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ	83
2.1. Адміністративно-правовий статус органів пробації в Україні	83
2.2. Форми і методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні	100
2.3. Адміністративні процедури пробації в Україні	121
Висновки до розділу 2.....	139
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ	142
3.1. Європейський досвід адміністративно-правового регулювання пробації.....	142
3.2. Удосконалення адміністративного законодавства у сфері пробації в Україні	160
Висновки до розділу 3.....	178
ВИСНОВКИ.....	180
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	183
ДОДАТКИ.....	202

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Права і свободи громадян України є найвищою цінністю для держави. Відповідно, ці складові неможливо забезпечити без належного контролю за правопорядком та без державних гарантій забезпечення низького рівня злочинності в державі. Органи державної влади зобов'язані відновлювати порушені права та законні інтереси фізичних і юридичних осіб, а винних у вчиненні правопорушень притягувати до юридичної відповідальності з тією метою, щоб правопорушники шляхом справедливого і законного покарання ставали на шлях виправлення та були корисними для суспільства і не скоювали у майбутньому правопорушень.

Як показує статистика, позбавлення волі є неефективним способом виправлення правопорушників, оскільки значна частина осіб, які відбували покарання в місцях позбавлення волі скоюють рецидивні злочини. Щоб запобігти цим факторам світова спільнота вже майже 200 років застосовує інститут пробації як інструмент виправлення правопорушників, які вперше здійснили злочин невеликої тяжкості. Більше ніж 90 % осіб, які відбули покарання без позбавлення волі шляхом застосування пробації стали на шлях виправлення і більше не скоювали повторних злочинів, що є досить високим показником.

В Україні даний інститут був запроваджений відносно недавно і у цій новій сфері публічного адміністрування існують численні неузгодженості, нормативні та адміністративні прорахунки, у зв'язку з чим теорія адміністративно-правових засад пробації в Україні потребує удосконалення. Крім того, необхідно зазначити, що результати соціологічного опитування показують, що: 57 % громадян не знають, що в Україні функціонує інститут пробації, 43 % інших зазначили, що відносяться до нього негативно. При цьому 82 % опитаних, які знають про його функціонування вважають, що інститут пробації потребує вдосконалення (Додаток Б).

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Вченими-адміністративістами та вченими інших галузей права було проаналізовано окремі аспекти досліджуваної нами проблематики. Так, С.Гричанюк визначив організаційно-правові засади взаємодії кримінально-виконавчих установ з державними органами та недержавними організаціями з метою постпенітенціарної адаптації засуджених¹, І.Микульця охарактеризував адміністративно-правовий статус органів юстиції України², О.Шкута розкрив теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи³, О.Богатирьова у своїх наукових працях з'ясувала проблематику виконання покарань кримінально-виконавчою інспекцією та здійснення контролю за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням та умовно-достроково.⁴

Окрім вищевказаних вчених, окремі теоретичні питання адміністративно-правових засад пробації в Україні розглядали: В.Авер'янов, С.Алфьоров, Н.Армаш, В.Басс, Т.Барабаш, Р.Берроуз, В.Бевзенко, Ю.Битяк, О.Богатирьова, А.Бородін, Д.Вітфілд, В.Галунько, Ю.Гаруст, Є.Гетьман, М.Горбач, Ю.Гридасов, О.Джафарова, О.Дробот, О.Дрозд, Д.Журавльов, В.Заросило, В.Ковальська, В.Коваленко, А.Ковальчук, Т.Коломоєць, В.Колпаков, А.Комзюк, С.Козуліна, Т.Кравцова, О.Кузьменко, В.Курило, А.Лутченко, А.Манжула, М.Машруба, Л.Миськів, Р.Мельник, О.Монаєнко, О.Музичук, С.Нечипорук, В.Нікітін, С.Овчарук, І.Орловська, С.Олефіренко, А.Патухецька, С.Петков, О.Предместніков, С.Стеценко, О.Ткачова, Т.Чабенко, К.Чижмарь, А.Чубенко, В.Шкарупа, Д.Ягунов, О.Янчук, О.Ярмиш, В.Яременко, С.Яковець та ін.

¹ Гричанюк С. Організаційно-правові засади взаємодії кримінально-виконавчих установ з державними органами та недержавними організаціями: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2006. 20 с.

² Микульця І. Адміністративно-правовий статус органів юстиції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2014. 18 с.

³ Шкута О. Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України: автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08. Запоріжжя, 2018. 36 с.

⁴ Богатирьова О. Кримінально-виконавча інспекція як суб'єкт виконання покарань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ, 2009. 18 с.

При цьому треба відзначити, що спеціалізованих монографічних праць учених-адміністративістів з цієї проблематики немає, вони аналізували у своїх наукових дослідженнях більш загальні, спеціальні чи суміжні аспекти.

Отже, необізнаність значної частини громадян України про кінцеву мету, завдання та можливості інституту пробації спричиняють негативне ставлення до неї, а наявність у цій сфері законодавчих невідповідностей та необхідність теоретичної розробки питань аналізованої проблематики обґрунтовують актуальність даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, Стратегічного плану розвитку судової влади України на 2013-2015 роки, затвердженого Радою суддів України 21 січня 2012 р., Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654 і плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права на тему «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад, нормативних основ і практики діяльності публічної адміністрації визначити засади та механізм адміністративно-правових засад пробації в Україні та розробити пропозиції щодо їх вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети в дисертації потрібно вирішити такі *завдання*:

– з'ясувати юридичну природу пробації як системи адміністративно-правового регулювання;

- розкрити адміністративно-правовий статус суб'єктів щодо яких здійснюється пробація в Україні;
- виявити і описати принципи пробації;
- з'ясувати адміністративно-правовий статус органів пробації в Україні;
- розкрити форми і методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні;
- описати адміністративні процедури пробації в Україні;
- виявити і узагальнити європейський досвід регулювання пробації;
- запропонувати напрямки удосконалення адміністративного законодавства у сфері пробації в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правових засад пробації в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади пробації в Україні.

Методи дослідження. У процесі роботи використано систему методів наукового пізнання. Загальнофілософський метод *діалектики* та загальнонауковий метод *системного аналізу* дали змогу з'ясувати юридичну природу пробації як системи адміністративно-правових засад суспільних відносин, а в сукупності із ними *аксіоматичний* метод дозволив сформулювати дефініцію поняття «пробація» з наукової точки зору, переваги (привілеї) суб'єктів пробації в Україні перед особами, які знаходяться під вартою чи відбувають покарання у місцях позбавлення волі, подвійну юридичну природу досудової доповіді щодо суб'єкта пробації (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2). *Діалектичний* метод допоміг виявити і описати принципи пробації (підрозділ 1.3). Метод *класифікації* дозволив систематизувати аналізовані юридичні інститути та упорядкувати елементи механізму правового регулювання пробації в Україні (підрозділи 1.1, 1.3, розділ 2). Метод *узагальнення* став у нагоді при з'ясуванні адміністративно-правового статусу органів пробації в Україні (підрозділ 2.1). Широко застосовувались в

дисертації логічні методи наукового пізнання. Так, метод *дедукції* дав можливість розкрити адміністративно-правовий статус суб'єктів пробації в Україні (підрозділ 1.2). Методи *аналізу* й *синтезу* застосовані майже у всіх підрозділах дисертації для узагальнення проаналізованої інформації (розділи 1-2, підрозділ 3.1). Метод *індукції* допоміг описати адміністративні процедури організації пробації в Україні (підрозділ 2.3). *Формально-догматичний* метод наукового пізнання використовувався для здійснення аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства (розділ 1, підрозділи 2.1, 2.3, 3.1). *Логіко-семантичний* метод наукового пізнання використано практично в усіх підрозділах дисертації для систематизації наукових поглядів вчених (розділ 1, підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). За допомогою методів *порівняльного права* та *порівняльного законодавства* було з'ясовано ефективний зарубіжний досвід у сфері пробації (підрозділ 3.1). Методи *юридичного моделювання* та *правотворчості* було використано під час формування пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері пробації в Україні (підрозділ 3.2). *Статистичний* метод став у нагоді під час здійснення власного соціологічного опитування (додаток Б).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням адміністративно-правових засад пробації в Україні. У результаті здійсненого аналізу вироблено відповідну теорію, сформульовано низку наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

уперше:

- з'ясовано юридичну природу пробації, як системи ефективних чинників виправлення осіб, що вчинили правопорушення, але які не відбувають покарання в місцях позбавлення волі (без ізоляції їх від сім'ї, близьких і трудового колективу) з метою недопущення скоєння ними нових правопорушень;

- розкрито юридичну природу переваг (привілеїв) суб'єктів пробації в Україні перед особами, які знаходяться під вартою чи відбувають покарання

у місцях позбавлення волі, що полягають у праві особи на виправлення без перебування у місцях позбавлення волі (ізоляції від суспільства), можливості збереження родинних стосунків та відношень в громаді, збереження роботи, житла та інших соціальних благ;

– з’ясовано подвійну юридичну природу досудової доповіді щодо обвинуваченого, яка містить соціально-психологічну характеристику, післясудове прогнозування його поведінки та має подвійну юридичну природу (як процесуальний документ кримінального провадження та індивідуальний адміністративний акт офіцера пробації);

удосконалено:

– адміністративно-правовий статус органів пробації в Україні як систему функцій, завдань, адміністративних обов’язків і прав, а також адміністративну відповідальність органу пробації, що забезпечує виконання завдань пробації і безпосереднє публічне адміністрування в аналізованій сфері;

– напрями підвищення ефективності адміністративного законодавства у сфері пробації в Україні шляхом формування пропозицій конкретних змін та доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема щодо встановлення адміністративної відповідальності для роботодавців за відмову прийому на роботу суб’єктів пробації чи колишніх ув’язнених та стосовно впровадження нового інституту шок-випробування для суб’єктів пробації;

отримали подальшого розвитку:

– наукові положення щодо принципів пробації в Україні, які базуються на психології і соціології права, теорії природного права, цінностях ЄС в аналізованій сфері, як відправних засад та фундаменту на основі якого органи пробації здійснюють свої повноваження, забезпечується ефективне виправлення суб’єктів пробації, а також здійснюється захист прав осіб, які постраждали від злочинів;

– наукові положення щодо адміністративно-правових процедур організації пробації в Україні, як встановленої нормами адміністративного права детальної регламентації порядку адміністративної діяльності органів пробації (персоналу органів пробації) з метою належного виконання завдань пробації, передбачених законодавством;

– наукові положення щодо європейського досвіду адміністративно-правового регулювання пробації, які полягають у використанні сучасного, ефективного та успішного досвіду країн-учасниць ЄС, в яких органи з питань пробації функціонують на високому рівні та не допускають рецидивну злочинність, зокрема виділено такі особливості застосування процедур пробації в зарубіжних країнах: зобов'язання суб'єктів пробації виконувати визначені судом умови під наглядом офіцера пробації; обмеження володіння зброєю; обмеження пов'язані із дотриманням комендантської години; заборона без дозволу органів пробації залишати місце проживання; заборона спілкування із співучасниками та жертвами злочину.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані у дисертаційному дослідженні висновки, теоретичні положення та конкретні пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого наукового вирішення проблемних питань адміністративно-правових засад пробації в Україні (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчості* – для удосконалення адміністративного законодавства у сфері пробації в Україні (додаток В);

– *навчальному процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право України» та «Судові та правоохоронні органи України» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності діяльності органів пробації України (акт впровадження Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені дисертантом на п'яти науково-практичних конференціях: «Право, суспільство і держава: форми взаємодії» (м. Київ, 12–13 січня 2018 р.), «Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику» (м. Харків, 2–3 лютого 2018 р.), «Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права» (м. Дніпро, 25 травня 2018 р.), «Теоретичні та практичні аспекти інституту пробації в Україні» (м. Київ, 22 червня 2018 р.), «Актуальні проблеми захисту прав людини, яка перебуває в конфлікті з законом, крізь призму правових реформ» (м. Київ, 25 жовтня 2018 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 174 найменувань на 19 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1 Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання пробації в Україні

Адміністративно-правові засади пробації в Україні вимагають системного, комплексного аналізу, що зумовлено декількома чинниками. Зокрема, теоретичні та практичні проблеми реалізації такої діяльності гальмують, а в деяких випадках – унеможливлюють виконання головної мети пробації в Україні, того, для чого вона створена та функціонує, – повернення правопорушників, що вчинили кримінальні злочини, до нормального правослукняного суспільства.

Більше того, дослідження окремих питань адміністративно-правового регулювання аналізованої діяльності є допоміжним чинником для оптимізації адміністративного законодавства у сфері пробації в Україні.

Визначивши відповідне поняття та розкривши його зміст, ми матимемо змогу відокремити цей предмет (явище) від суміжних, а також бачитимемо його найсуттєвіші ознаки, при цьому під час здійснення такої діяльності нам потрібно орієнтуватися саме на юридичну термінологію, більшою мірою вироблену наукою адміністративного права [25, с. 47].

Відомо, що регулювання – це процес приведення чогось до певного зразку. Відповідно правове регулювання – це сукупність правових засобів, за допомогою яких державою реалізується владний вплив на суб'єктів правових зв'язків шляхом установлення моделі поведінки, гарантування прав та вимоги виконання певних обов'язків з метою забезпечення їх інтересів й окремо – соціуму та держави [20, с. 114].

Провідні науковці, зокрема професори В. Галуцько, О. Мельник, М. Кельман, О. Мурашин, визначають адміністративно-правове регулювання

як цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [26, с. 256]; здійснюваний усією системою юридичних засобів державновладний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку [61]; форма владного юридичного впливу на суспільні відносини, що здійснюється державою за допомогою всіх правових засобів з метою їх упорядкування, закріплення і забезпечення [28, с. 24; 36, с. 511].

Виходячи з цього, об'єктом адміністративно-правового регулювання є суспільні відносини, що виникають під час здійснення публічною адміністрацією своєї адміністративної діяльності стосовно реалізації своїх основних завдань. Відтак об'єктом адміністративно-правового регулювання пробації в Україні є адміністративно-правові відносини, що складаються у сфері реалізації такої діяльності.

Починаючи безпосередній розгляд заявленої до аналізу проблематики, слід відзначити, що пробація – це юридичний термін, який з'явився майже 200 років тому як кримінально-правовий інститут англосаксонського права й був різновидом умовного засудження або умовного звільнення. «Пробація» в перекладі з англійської означає «випробування» або «умовне звільнення (від покарання)», а в перекладі з латини – «випробовувати» або «віддавати під нагляд» [14].

Проте в Україні практично перший акт, у якому офіційно було використано термін «пробація», вступив у дію лише 2008 року. Концепцію реформування кримінальної юстиції України було затверджено указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311. У ній вона визначена як інститут права іноземних держав, що використовується у двох значеннях: 1) вид покарання; 2) спеціальна служба [157, с. 153].

Служби пробачії здійснюють свою діяльність у двох головних напрямках: 1) виконання відповідного виду покарання; 2) забезпечення суду інформацією про соціальну характеристику особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, з метою визначення найбільш адекватного для цієї особи запобіжного заходу або виду покарання. У Концепції говорилося про другий аспект інституту пробачії, закріплювалося, що «для забезпечення суду інформацією про соціальну характеристику особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, з метою визначення запобіжного заходу або міри чи виду покарання має діяти служба пробачії, яка має готувати та надавати суду матеріали соціального обстеження особи зі своїми рекомендаціями». Водночас передбачалося, що ця служба має бути створена у сфері відання Міністерства юстиції України [157, с. 153].

Отже, на початкових етапах становлення та розвитку інститут пробачії мав галузеву приналежність до кримінально-правової науки та своїм змістом поєднував декілька значень, об'єднаних спільною спрямованістю, однак із різним смисловим навантаженням. До речі, за кордоном на сьогодні загалом пробачія становить собою швидше соціальний інститут, спрямований на надання допомоги особам, які вчинили правопорушення, ніж кримінально-правовий інститут [13, с. 260].

Наступним документом стала Концепція реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, схвалена Указом Президента України від 25 квітня 2008 року № 401, відповідно до якої метою реформування кримінально-виконавчої служби зокрема мала стати організація діяльності кримінально-виконавчої інспекції на засадах пробачії. У свою чергу Концепція Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на період до 2017 року №1511-р, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 р., закріпила, що одним з основних завдань Програми є подальше вдосконалення роботи Державної кримінально-виконавчої служби шляхом організації діяльності кримінально-виконавчої інспекції на засадах пробачії.

Стале ж функціонування служби пробації, за названим документом, має бути забезпечене на другому етапі виконання Програми – у період 2013-2017 років, а до очікуваних результатів віднесено створення служби пробації у сфері відання Мін'юсту [157, с. 153].

Отже, в означених документах нормотворці визначали інститут пробації як різновид спрямування діяльності кримінально-виконавчої служби, підтримуючи попередню позицію галузевої його приналежності до кримінально-правової науки з подальшим виокремленням як самостійного, що має реалізовувати сервісні функції.

Ще одним документом, який доволі чітко визначив окремі форми пробації та їх зміст, стала Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, затверджена Указом Президента України від 24 травня 2011 року № 597/2011. У цій Програмі до основних заходів з розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх віднесено створення ефективної системи реабілітації неповнолітніх, які вчинили правопорушення. А одним із засобів досягнення цієї мети називається сприяння створенню служби пробації для неповнолітніх, однією з функцій якої має бути збір, узагальнення та надання суду інформації соціально-психологічного характеру про особу неповнолітнього правопорушника, а також забезпечення здійснення належного патронажу щодо неповнолітніх, які перебувають у спеціальних виховних установах або звільнені з них, сприяння їх соціальній адаптації та реінтеграції, зокрема шляхом забезпечення таких неповнолітніх соціальним житлом, надання допомоги у працевлаштуванні, отриманні освіти. Реалізація цієї Концепції має відбуватися поетапно впродовж 2011-2016 років, а її результатами, поміж іншим, мають стати: ухвалення законів про службу пробації; реалізація пілотних проектів щодо створення центрів пробації неповнолітніх, які вчинили правопорушення [157, с. 153].

Офіційно ж система пробації запрацювала з 1 січня 2017 р., хоча фактично впровадження пробації розпочалося ще з серпня 2015 р., коли Закон України «Про пробацію» було введено в дію. Але ж ця система – не

просто зміна назв нормативних документів. Це абсолютно новий механізм, який передбачає створення не тільки законодавчої бази, підзаконних актів, національних інструментів, за допомогою яких персонал пробації має створювати ефективний вплив на життєдіяльність правопорушника і його поведінку. Зрозуміло, що за півроку і навіть за рік навчити персонал, який професійно виконуватиме функції, передбачені законом, неможливо. Тому офіційний старт системи відкладався до 1 січня 2017 р [158, с. 6].

Сучасне трактування аналізованого терміна надається Законом України «Про пробацію» від 05.02.2015 № 160-VIII у формі системи наглядових і соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [87].

Отже, упровадження інституту пробації в Україні є необхідним інструментом для регулювання питання виконання покарань на європейському рівні. Адже інститут пробації – єдиний ефективний державний елемент, який може вивести старий радянський режимний вид покарання на новий кардинально інший європейський вид перевиховання правопорушників. Тому це питання потребує детального наукового дослідження та подальшого впровадження в державну систему України.

Якщо звернутись до доктринальних положень піднятої проблематики, доречною є думка Н. Хуторської, яка визначає пробацію як складний соціально-правовий інститут, який, з одного боку, є мірою покарання, що полягає в переданні особи, визнаної судом винною у вчиненні злочину, без застосування до неї тюремного ув'язнення під наглядом спеціальної служби на певний термін в умовах, установлених судом, порушення яких тягне призначення тюремного ув'язнення, а з іншого боку – системою виконання такого кримінального покарання, що включає комплекс сил і засобів, спрямованих на досягнення мети ресоціалізації засуджених [12, с. 148; 125].

Під пробацією також розуміють умовне невиконання призначеного покарання або умовне непризначення покарання з поміщенням засудженого на певний термін під індивідуальний нагляд посадової особи (офіцера пробації, агента, помічника тощо), яка здійснює контроль за поведінкою піднаглядного, виконанням ним певних обов'язків та умов пробації, забезпечує проведення виправного курсу [9; 12, с. 148; 157, с. 153].

Отже, цілком логічним буде висновок, що таку діяльність можна визначити як різновид забезпечення публічною адміністрацією сталого правопорядку. А основними її складовими є покарання й ресоціалізація як чинники забезпечення останнього.

Згідно з чинним законодавством [87] завданнями пробації є такі:

- 1) підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених;
- 2) здійснення нагляду за засудженими до покарань у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у формі обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у формі громадських або виправних робіт, особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками й жінками, які мають дітей віком до трьох років;
- 3) виконання певних видів покарань, не пов'язаних із позбавленням волі;
- 4) направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів;
- 5) реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;
- 6) проведення соціально-виховної роботи із засудженими;
- 7) здійснення заходів із підготовки осіб, які відбувають покарання у формі обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

У свою чергу, як слушно зазначає В. Порохня [77] практика роботи служби пробації в європейських країнах дозволяє сформулювати такі її

основні завдання: 1) сприяння інтеграції злочинця в суспільстві, формування у нього поваги до соціальних та правових норм; 2) участь потерпілого в кримінальному процесі та відновлення справедливості стосовно захисту його прав; 3) залучення злочинця до процесу реституції; 4) захист суспільства завдяки ефективному застосуванню альтернативних видів покарань; 5) зменшення ризику вчинення повторних злочинів.

До речі, слід відзначити, що для виконання завдань пробації, порівняно з діяльністю кримінально-виконавчої інспекції, збільшується обсяг повноважень працівників пробації. Так, на відміну від працівника кримінально-виконавчої інспекції, працівник пробації набуває статусу учасника кримінального процесу з відповідними обов'язками й правами. Працівник пробації також набуває право отримувати безкоштовно від будь-якого органу інформацію, потрібну для виконання завдань пробації. Крім цього, з метою здійснення нагляду працівник пробації має право відвідувати в будь-якому місці та на будь-якій території осіб, до яких застосовано пробацію, або викликати їх та отримувати від них пояснення. З метою підвищення ефективності завдань пробації до складу персоналу кожного підрозділу органу пробації планується введення посад психолога, педагога та соціального працівника [159].

Отже, пробація в Україні – це цілеспрямована система, що має забезпечити переваги виховання правопорушників відповідно до встановлених законом покарань і застосовується щодо осіб, які вчинили злочин або правопорушення, зокрема це стосується кримінальних видів покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, а також пред'явлення суду інформації, що характеризує суб'єкта правопорушення чи злочину.

Пробація – це не уникнення відповідальності злочинцем, це забезпечення належного балансу між правами правопорушників, правами постраждалих від злочинів та інтересами суспільства в частині його безпеки. Відповідно, в Україні з метою забезпечення балансу між безпекою суспільства, запобігання вчиненню злочинів, виправлення правопорушників

та підвищення рівня довіри серед учасників сектору юстиції та суспільства створено повноцінну систему пробації. Застосування санкцій, не пов'язаних з позбавленням волі, забезпечує можливість зменшити щонайменше у десять разів державні витрати на утримання правопорушників, ніж засуджених у місцях позбавлення волі, та сфокусувати ресурси на їх реабілітації.

У частині розширення питомої ваги альтернативних позбавленню волю санкцій перевагою є таке: 1) для особи, яка вчинила правопорушення, – можливість змінитися без перебування в місцях позбавлення волі (ізоляції від суспільства), підтримка на шляху до змін; збереження сімейних стосунків і зв'язків у громаді; збереження роботи та житла; позитивний соціальний ефект: особа не втрачає соціальних зв'язків і шансу на створення сім'ї; 2) для суспільства – це убезпечення громади від вчинення повторних злочинів; справедливе здійснення правосуддя (баланс між карою за вчинене правопорушення, відшкодуванням завданої шкоди та інтересами членів суспільства); 3) для держави – зниження злочинності; зниження кількості ув'язнених осіб; позитивний економічний ефект (утримання правопорушника в місцях позбавлення волі набагато дорожче для держави, ніж перебування на пробації); особа, яка залишається в суспільстві, не втрачає роботу та сплачує внески в держбюджет; дотримуються міжнародні стандарти. Європейські правила пробації базуються на ідеї, що діяльність служб пробації спрямована на зниження рецидивної злочинності через установлення позитивних відносин зі злочинцями шляхом здійснення нагляду (включаючи контроль там, де це потрібно), наставництва, допомогу та заохочення їх соціального включення [100].

Окремим питанням у межах піднятої нами проблематики є різновиди пробації в Україні. Вважаємо за потрібне розкрити це питання детальніше.

Так, досудова пробація – це вид пробації, що застосовується за вимогою суду на етапі судового провадження для встановлення особи та її письмової характеристики (дає змогу детально вивчити характер підозрюваної особи та ймовірність вчинення нею злочину).

Вона запроваджена з лютого 2017 року і полягає у складенні досудової доповіді, тобто наданні суду формалізованої інформації, що характеризує обвинуваченого, з метою ухвалення ним рішення про вид і міру його відповідальності.

Фактично представник органу пробачії досліджує соціальне оточення обвинуваченого, його психологічну характеристику, щоб з'ясувати причини вчинення злочину. Від початку запровадження досудової пробачії судами винесено 38,1 тис. ухвал, згідно з якими уповноваженим органам з питань пробачії доручено скласти досудову доповідь; складено та надано до суду 34,5 тис. досудових доповідей (90%). У 75% доповідей було надано висновок про можливість виправлення особи без ізоляції від суспільства, при цьому в 87% випадків думка суду та органів пробачії збігалася. У результаті близько 6,4 тис. осіб, щодо яких завершено розгляд у справі в суді, були залишені у громаді під наглядом органів пробачії і не відчули на собі негативного впливу позбавлення волі [132, с. 138-139].

Основними проблемними питаннями у процесі реалізації досудової пробачії залишаються занадто стислі терміни на підготовку досудової доповіді, вказані в ухвалі суду, що позбавляє можливості персонал органів пробачії зібрати всю необхідну інформацію для складання повної та всебічної досудової доповіді. Крім того окремі суди в Україні мають труднощі із залученням персоналу органів пробачії до участі у кримінальному провадженні, а деякі з них не винесли жодної ухвали щодо складення досудової доповіді [29].

Слід зазначити слушні роздуми Л. Левицької та Т. Барабаш з цього приводу, за якими законодавчі вимоги щодо досудової доповіді мають ураховувати положення про те, що така доповідь надається слідчому, прокурору або суду працівником служби пробачії з метою: 1) винесення справедливих, законних та адекватних вчиненому злочину та особі злочинця кримінально-процесуальних рішень; 2) складання кримінально-процесуальних документів з урахуванням інформації про особу

обвинуваченого, його соціально-психологічні особливості та соціальне оточення [5; 87; 147].

Також вона має містити повні, всебічні та об'єктивні дані: 1) про особу обвинуваченого (підсудного) – вік та інші біографічні дані; вікові й психологічні особливості (темперамент, рівень загального розвитку, стан здоров'я, інтереси, ціннісні орієнтації та інше); соціальну (суспільну) характеристику (взаємовідносини в сім'ї, колективі, ставлення до роботи, навчання, участь у суспільному житті тощо); 2) про подію та наслідки злочину (характер учиненого злочину, ставлення обвинуваченого (підсудного) до потерпілого та вчиненого діяння, ставлення потерпілого до обвинуваченого (підсудного), причини та умови вчинення злочину); 3) наявність попередніх випадків притягнення до кримінальної відповідальності; 4) оцінювання ризику вчинення нового злочину з боку обвинуваченого (підсудного); 5) пропозиції щодо вибору найбільш доцільних і результативних заходів пробації, що мають бути застосовані до обвинуваченого (підсудного) з метою убезпечення суспільства завдяки виправленню та ресоціалізації обвинуваченого (підсудного); 6) іншу важливу інформацію, потрібну для винесення справедливих та адекватних учиненому злочину та особі злочинця кримінально-процесуальних рішень [5; 122; 147; 156].

Слушними є роздуми англійського вченого Д. Вітфілда, який зазначав, що «досудова доповідь – це «вітрина» служби пробації. Схвалення служби тими, від кого залежить винесення вироку, на всіх рівнях формується на основі якості й відповідності цього документа. Для того щоб досудова доповідь була справді корисною, вона має «оживити» правопорушника – тобто зрозуміло для інших показати цю особу в контексті всього її життя, а не тільки відобразити ті декілька хвилин поведінки, які призвели правопорушника на лаву підсудних [22; 122; 147; 156].

Наступним різновидом пробації є наглядова, що розпочинається одразу після застосування судом покарання, альтернативного позбавленню волі й

містить у собі здійснення наглядових і соціально-виховних заходів щодо засуджених. Орган пробації забезпечує виконання покарань, альтернативних позбавленню волі, таких як штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, а також здійснює контроль за звільненими від відбування покарання з випробуванням. Наглядова пробація застосовується до найбільшої частини осіб, які перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації, та на найбільш тривалий період часу (2017 року на обліку уповноважених органів з питань пробації перебувало 158 085 осіб, за пройдений період 2018 року – 92 тис. осіб) [132, с. 139].

Тобто наглядова пробація полягає в установленні контролю органами пробації за особами, щодо яких застосовано пробаційне покарання в судовому порядку, а також для нагляду за правопорушниками. При цьому нагляд – це контроль за дотриманням обов’язків, визначених законом і покладених судом на суб’єктів пробації, який поєднується із соціально-виховною роботою, тобто реалізація заходів, визначених індивідуально, які спрямовані на усунення криміногенних чинників, установлених на підставі оцінки ризику вчинення повторного кримінального правопорушення. Цей план передбачає диференційований підхід під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги; сприяння працевлаштуванню; залучення до навчання; участь у виховних заходах і соціально корисній діяльності; проведення індивідуальної профілактичної роботи [87].

Підставою для застосування наглядової пробації закон визначає відповідні судові рішення (вирок, ухвалу суду) або акт про помилування, яким покарання у формі позбавлення або обмеження волі замінено на більш м’яке. Термін наглядової пробації щодо особи визначається терміном покарання (або іспитовим – у разі звільнення від відбування покарання), а в разі направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів – від дати вступу вироку в законну силу до дати прибуття засудженого до виправного центру [68;87; 103, с. 80].

Відповідно наглядова пробація є одним із найбільш м'яких видів пробаційних покарань, що можуть бути застосовані до правопорушника. Завдяки ефективному нагляду та соціально-виховній роботі забезпечується безпека суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень [68].

У період наглядової пробації щодо засуджених здійснюються:

- а) наглядові заходи, які реалізуються органом пробації за місцем проживання, роботи та навчання засуджених із метою дотримання обов'язків, визначених законом і покладених на них судом;
- б) заходи підтримки засудженого в суспільстві з боку органу, який виконує покарання, або від його імені – іншим суб'єктом;
- в) соціально-виховна робота – заходи, що проводяться за індивідуальним планом роботи із засудженим з урахуванням ризиків учинення повторних кримінальних правопорушень і передбачають диференційований підхід під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги; сприяння працевлаштуванню; залучення до навчання; участь у виховних заходах та соціально корисній діяльності; проведення індивідуально-профілактичної роботи (кейс-менеджмент або індивідуальне ведення справи) [68; 103, с. 80-81].

Окрім того, у Законі України «Про пробацію» введено новий інструмент роботи з суб'єктами пробації – пробаційні програми. Вони також призначаються за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, і передбачають комплекс заходів, що спрямовані на корекцію соціальної поведінки або її певних проявів, формування соціально сприятливих змін особистості та поведінки людини. Нині розроблено декілька пробаційних програм для повнолітніх, зокрема: «Попередження вживання психоактивних речовин», «Подолання агресивної поведінки», «Зміна прокримінального мислення».

Отже, наглядова пробація – це вид пробації у вигляді наглядових і соціально-виховних заходів, що застосовуються до осіб, які були притягнуті

до відповідальності в судовому порядку та перебувають під наглядом служб пробації, але не відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

Окремо слід вказати і про пенітенціарну пробацію. Як зазначає В. Севрюков, – це підготовка осіб, які відбувають покарання у формі обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання [87; 103, с. 82].

Загалом утворення служби пробації України – це насамперед прагнення започаткування високоякісних нових підходів до роботи не лише з особами, залишеними в суспільстві, а й засудженими, які утримуються у місцях позбавлення волі, вжиття заходів для подальшої їх адаптації в суспільство. З цією метою Міністерством юстиції України розроблено та затверджено наказ «Про Порядок взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» [84]. Момент звільнення засудженого має важливе значення для нього, оскільки він наражається на низку проблем, які самотужки вирішити непросто. Саме в таких ситуаціях на допомогу має прийти служба пробації [100].

Таким чином, орган пробації у взаємодії з установами виконання покарань, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування сприяє засудженим, які готуються до звільнення, у визначенні місця проживання після звільнення; влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених осіб, інших закладів соціальної підтримки, закладів для бездомних осіб, закладів соціального обслуговування; госпіталізації до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують стаціонарної медичної допомоги; працевлаштуванні працездатних осіб; наданні соціальних послуг; установленні факту можливості чи неможливості проживання засудженим за обраним місцем

проживання; визначенні шляхів щодо організації притулку для засуджених, які не мають постійного місця проживання [87].

Отже, пенітенціарна пробація – вид пробації, що застосовується до особи, яка вчинила кримінальний злочин та до неї було застосовано покарання у вигляді позбавлення волі, однак має місце застосування заходів пенітенціарної пробації зі спливом певного строку.

Останнім різновидом аналізованого явища є пробація щодо неповнолітніх осіб віком від 14 до 18 років. Загальновідомо, що робота з дітьми має численні специфічні ознаки. Водночас вона потребує спеціалізації та відокремлення неповнолітніх від інших суб'єктів пробації для того, щоб усунути негативний вплив з боку криміногенно заражених осіб на дітей і створити необхідне підґрунтя для ефективної роботи з ними. Саме тому в межах реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні створено окрему організаційну структуру для забезпечення ювенальної пробації. Нині в окремих містах України створено сектори ювенальної пробації. Основними їх завданнями є визначення криміногенних потреб неповнолітніх, які перебувають в конфлікті зі законом, а також проведення роботи з профілактики рецидивної злочинності. Варто зазначити, що ресоціалізація й виправлення неповнолітніх, до яких застосовано пробацію, проводиться у громаді, без ізоляції від суспільства і спільно з державними та громадськими установами й організаціями.

Спеціалізований закон визначає, що така діяльність здійснюється з урахуванням вікових і психологічних особливостей неповнолітніх і спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків. З-поміж іншого, досудова доповідь про обвинуваченого неповнолітнього додатково має містити інформацію про вплив криміногенних чинників на поведінку особи; рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику повторного вчинення неповнолітнім кримінальних правопорушень. Також законодавством

визначено, що вона здійснюється органом пробації спільно з органами і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень, а соціально-виховна робота із засудженими неповнолітніми може проводитися із залученням батьків або їхніх законних представників [87].

Як бачимо, пробація щодо неповнолітніх – вид пробації, що застосовується до осіб, що не досягли віку кримінальної відповідальності, спрямовується на вжиття заходів щодо їх виправлення, а також забезпечення нормального фізичного і психічного розвитку.

Сьогодні актуальним є питання розширення переліку покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, що можуть призначатись неповнолітнім. Для досягнення цієї мети розроблено проекти законів України «Про внесення змін до деяких законів України щодо гуманізації системи здійснення правосуддя у справах щодо неповнолітніх» і «Про правосуддя відносно неповнолітніх».

Доречі, українське законодавство в галузі пробації має власну новацію, якої немає в деяких країнах, де пробація існує. Згідно зі змінами до Закону України «Про пробацію» у системі дозволяється змінювати обов'язки, покладені судом, але тільки за рішенням суду, якщо виникають об'єктивні обставини, що не дозволяють засудженому виконати ці обов'язки. Але він має обговорити ці обставини з персоналом пробації, і якщо вони дійсно об'єктивні, працівники пробації можуть клопотати перед судом скасувати цей обов'язок без санкцій або змінити його на інший. Але це можливо лише в тому разі, коли є співпраця і бажання засудженого змінитися [158, с.7].

На закінчення розгляду цього питання наведемо думку М. Машруби, який вважає, що ухвалення Закону України «Про пробацію» від 05.02.2015 № 160-VIII призвело до позитивних змін і наблизило Україну до європейських моделей діяльності служби пробації, проте в ньому існує чимало невідповідностей і неточностей [58, с. 114]. Саме тому пробація в Україні потребує подальшого розвитку. Діяльність органів пробації з кожним

днем модернізується та удосконалюється – запроваджуються нові засади їх адміністративної діяльності. Зокрема вони продовжують вживати організаційних заходів щодо поетапного переведення персоналу уповноважених органів з питань пробації та проводити комплектування штатних посад. Цей процес поєднується з активним використанням нових форм і методів роботи з суб'єктами пробації.

У будь-якому разі змінити підхід до виправлення осіб, які оступилися, і, власне, нівелювати можливий рецидив – є ключовим у системі пробації. Найголовніше – пам'ятати, що є неприпустимим шкодити тим, хто має право на другий шанс і хоче бути корисним своєму народові. Власне, це й має забезпечити система пробації, що демонструє віру держави у свого громадянина, адже пробація – це не карт-бланш, а щоденна робота з тими, хто лише розпочинає вчитися вирішувати свої проблеми, не вступаючи в конфлікт із законом [63].

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки щодо аналізу адміністративно-правового регулювання пробації в Україні:

По-перше, пробація як правова категорія та юридичне явище є відносно новим терміном у світовій правовій спільноті. Це різновид умовного засудження або умовного звільнення суб'єкта, який вчинив правопорушення, без позбавлення його волі. В умовах сьогодення додатково до зазначених функцій інституту пробації віднесено також забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. В зв'язку з цим, вбачається, що це цілеспрямована система, покликана забезпечити переваги виправлення правопорушників відповідно до встановлених законом норм та застосовується до осіб, що вчинили злочин або правопорушення без призначення до них покарання, пов'язаного з позбавленням волі; в тому числі пред'явлення суду інформації, що характеризує суб'єкта, який вчинив правопорушення.

По-друге, в Україні на початкових етапах становлення та розвитку інститут пробації мав галузеву приналежність до кримінально-правової

науки та своїм змістом поєднував декілька значень, об'єднаних спільною спрямованістю, однак із різним смисловим навантаженням. Нормотворці визнають інститут пробації як різновид спрямування діяльності кримінально-виконавчої служби, підтримуючи попередню позицію галузевої його приналежності до кримінально-правової науки з подальшим виокремленням як самостійного, що реалізовує сервісні функції.

По-третє, пробація в Україні поділяється на 4 основні види. Досудова пробація – вид пробації, що застосовується за вимогою суду на етапі досудового провадження задля встановлення особи та її письмової характеристики (дає змогу детально вивчити характер підозрюваної особи та ймовірність вчинення нею злочину). Наглядова пробація – вид пробації у вигляді наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовується до осіб, які були притягнуті до відповідальності у судовому порядку та перебувають під наглядом Державної виконавчої служби України але не відбувають покарання у місцях позбавлення волі. Пенітенціарна пробація – вид пробації, що застосовується до особи, яка вчинила кримінальний злочин та до неї було застосовано покарання у вигляді позбавлення волі, однак має місце застосування заходів пенітенціарної пробації зі впливом певного строку. Пробація щодо неповнолітніх – вид пробації, що застосовується до осіб, що не досягли віку кримінальної відповідальності, спрямовується на вжиття заходів щодо їх виправлення, а також забезпечення нормального фізичного і психічного розвитку.

Отже, адміністративно-правове регулювання пробації в Україні – це система засад та адміністративного інструментарію, що здійснюється публічною адміністрацією, покликана забезпечити переваги виправлення правопорушників шляхом застосування системи наглядових та соціально-виховних заходів не пов'язаних з позбавленням волі до осіб, що вчинили або підозрюються у вчиненні злочину чи правопорушення, а також пред'явлення до суду інформації, що характеризує суб'єкта правопорушення.

1.2 Адміністративно-правовий статус суб'єктів щодо яких здійснюється пробація в Україні

Гарантування безпеки суспільства в Україні є першочерговим завданням публічної адміністрації. Інститут пробації функціонує з метою забезпечення такої діяльності, адже виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними злочинів повторно є провідним профілактичним засобом щодо недопущення порушення прав, свобод і законних інтересів громадян. Крім того, як вдалося з'ясувати, цей інститут в Україні функціонує ще й для забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою ухвалення останнім рішення про міру їхньої відповідальності.

Наразі в Україні проводиться наполеглива робота із запровадження повноцінного функціонування пробації як вагомого чинника демократичного суспільства. Зокрема створено єдину державну установу під назвою «Центр пробації», якій підпорядковуються всі органи з питань пробації, адже на кримінально-виконавчу інспекцію Державної кримінально-виконавчої служби покладено занадто багато завдань. Слід зауважити, що альтернативні державні служби вже давно створені та функціонують поза діяльністю поліції в Швеції, Данії, Германії, Греції та інших країнах.

Згідно зі статистичними даними Міністерства юстиції України рівень ефективності пробації досяг значного рівня (66,69 %). Однак більшість суб'єктів пробації дотепер не вбачають суттєвої відмінності новоствореного органу від Кримінально-виконавчої інспекції, лише 12% вказали, що це по суті новий орган, який повністю відрізняється від Кримінально-виконавчої інспекції, що свідчить про низьку індивідуальну роботу із суб'єктами пробації. Низька поінформованість і нерозуміння алгоритму роботи із суб'єктами пробації новоствореної служби має той наслідок, що переважна більшість таких суб'єктів не звертається з наявними в них проблемами: лише 18% з опитаних осіб звертались до працівників пробації про допомогу [63; 160].

Отже, проблема нагляду та перевиховання осіб, які причетні до вчинення злочинів, в Україні залишається досить актуальною, незважаючи на те, що публічна адміністрація в цій сфері активно використовує свій адміністративний інструментарій діяльності для належної реалізації пробації. У пострадянських країнах, де більшість людей відбували покарання в таборах сталінських режимів і де до сьогодні намагаються знизити рівень злочинності, ця проблема залишається невирішеною до кінця.

Вивчення та аналіз адміністративно-правового статусу суб'єктів, щодо яких здійснюється пробація в Україні, зумовлені низкою об'єктивних підстав – зокрема тим, що адміністративно-правове регулювання (публічне адміністрування) будь-якої сфери життєдіяльності суспільства чи держави реалізується в межах конкретних адміністративно-правових відносин. І, зрозуміло, що необхідною їх складовою є об'єктно-суб'єктна. Побічно дане питання відображено у попередньому підрозділі нашої наукової праці, однак вважаємо за необхідне розкрити його детальніше.

Як відомо, будь-які суспільні зв'язки породжені певною суспільною потребою, коли учасники зацікавлені в досягненні мети їх комунікації. Вони стрімко розвиваються та набувають певних рис. Загалом адміністративно-правові відносини – це суспільні взаємозв'язки, породжені існуванням адміністративної норми, учасники яких наділені взаємними обов'язками та правами з управління справами держави. При цьому залежно від учасника таких відносин різняться і їх різновиди, які визначають модель поведінки потенційних учасників під час безпосередньої їх взаємодії [74, с. 67-68].

Визначальну роль у процесі формування, розвитку та функціонування будь-яких правовідносин незалежно від сфери їх походження має саме право – як регулятивний їх механізм, що допомагає учасникам зорієнтуватись в певній моделі поведінки. Однак останнім часом у науковій літературі почали піднімати питання, пов'язані з переглядом сприйняття права в суспільстві, особливо тієї його частини, що врегульовує відносини між державою в особі уповноважених нею органів та громадянином, а саме – адміністративного

права. Адміністративне право традиційно сприймалось як право управлінське, головна мета якого – імперативне врегулювання відносин державного управління. Але поступово, під впливом суспільних трансформацій, починають з'являтися нові підходи, за якими змінюється не лише сприйняття самого адміністративного права, а й його ролі в регулюванні суспільних відносин [78, с. 50]. Додамо, що виходячи з людиноцентристської ідеології вітчизняного адміністративного права та публічно-управлінських стандартів ЄС, згідно з якими публічна адміністрація має якнайповніше задовольняти права, свободи й законні інтереси невіддільних фізичних і юридичних осіб, можна говорити, що приватним особам відведено провідну роль серед суб'єктів адміністративного права [25, с. 123].

Із попереднього етапу нашого наукового дослідження чітко простежуються об'єкт, щодо якого здійснюється регулювальний вплив адміністративно-правових норм, – пробація як явище, що має вирішити одне з основоположних проблем людства. Тому в межах цього підрозділу нам потрібно з'ясувати місце і роль суб'єктів, щодо яких здійснюється пробація в Україні.

Словник української мови трактує термін «суб'єкт» у декількох значеннях – зокрема як істоту, здатну до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й цілеспрямованої діяльності; особу, групу осіб, організацію і т. ін., яким належить активна роль у певному процесі, акті; особу або організацію як носія певних прав і обов'язків; людину як носія певних фізичних і психічних якостей; людину як об'єкт дослідження [11].

З філософського погляду, тема суб'єкта охоплює низку категорій – самість, індивідуальність, сингулярність тощо. У історико-філософському контексті суб'єкт ідіоматично прив'язаний до модерної філософії. Тому актуальним для сучасної науки є вирішення завдання реконструкції контекстів критики різноманітних концептуальних моделей суб'єкта;

виявлення логічних моделей суб'єктивності та узагальнення відповідності сучасної теорії суб'єкта до логіки історії теорій суб'єкта [35, с. 112].

У спеціалізованих нормативно-правових актах різного спрямування можна зустріти близько 222 законодавчих визначень із використанням категорії «суб'єкт» [115] – наприклад, «суб'єкт владних повноважень», «суб'єкт злочину», «суб'єкт нагляду», «суб'єкт надання адміністративних послуг», «суб'єкт охорони», «суб'єкт службового розслідування», суб'єкти корупційних правопорушень», «суб'єкт звернення» та ін.

Відповідно в Законі України «Про пробацію» від 05.02.2015 № 160-VIII суб'єктами пробації визначаються особи, щодо яких застосовується пробація. Ними вважаються засуджені, щодо яких за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи, та обвинувачені, щодо яких органом пробації готується досудова доповідь [87].

Суб'єктами адміністративно-правових відносин, щодо яких здійснюється пробація, з урахуванням вищевказаного Закону та приписів Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» від 29.01.2019 № 272/5 [85] є: 1) обвинувачені, стосовно яких органом пробації готується досудова доповідь; 2) особи, засуджені до покарання у формі позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, засуджені, яким покарання у формі обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено більш м'яким покаранням у формі громадських робіт або виправних робіт, засуджені особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням, звільнені від відбування покарання вагітні жінки і жінки, які мають дітей віком до трьох років.

Отже, узагальнюємо, що суб'єкти пробації – це особи, щодо яких було застосовано санкції суду, а їх поведінка підлягає корегуванню компетентними органами шляхом застосування пробаційних заходів. Щоб надати відповідь на питання, яким є адміністративно-правовий статус

суб'єктів пробації в Україні, слід уточнити сутнісне наповнення цієї категорії з теоретичного погляду. Для цього потрібно проаналізувати окремі думки вчених щодо цієї проблематики, оскільки неоднозначність наукових і законодавчих варіацій інтерпретації терміна «адміністративно-правового статусу» спонукає науковців до нових наукових пошуків, основна мета яких полягає у з'ясуванні основних функціональних спроможностей суб'єкта. Суттєвою проблемою в цьому аспекті є визначення елементного складу єдиної сукупності, яка й відображає шукану істинність [33, с. 167].

Більшість учених дотримуються позиції, що адміністративно-правовий статус є різновидом правового статусу, тобто адміністративно-правовий є частиною правового статусу [25, с. 123].

Провівши відповідні дослідження, Б. Ринажевський зазначає, що, розглядаючи різні визначення поняття правового статусу, можна узагальнити, що правовий статус – це регламентоване нормами права чинне становище суб'єкта в певній системі, яке залежить від структури, прав, завдань і відповідальності. При цьому правовий статус суб'єктів права складається з об'єктивних, фактично наявних елементів, виявивши та проаналізувавши які, можна пізнати явище комплексно. Усвідомивши правовий статус як цілісну систему, серед структурних елементів якої можна виділити головні, можна з'ясувати характер її взаємозв'язків із середовищем функціонування. Застосовуючи системний метод дослідження, можна визначити поняття «правовий статус» як комплексне юридичне явище, що визначає статус (становище) суб'єкта у відповідній системі, відокремити його статистичні й допоміжні елементи [28, с. 182; 98, с. 18].

Конституційні засади, на яких базується правовий статус, впливають на встановлення принципів правового статусу у всіх галузях права, зокрема й адміністративного. Крім цього на зміст адміністративно-правового статусу також впливають норми інших галузей права та норми міжнародного права [104, с. 195].

Загалом В. Галуцько вважає, що адміністративно-правовий статус особи – це сукупність юридичних засобів, які характеризують місце і роль фізичної чи юридичної особи в адміністративно-правових відносинах [26, с.92-93]. О. Музичук під правовим статусом суб'єкта адміністративно-правових відносин визначає систему закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення в системі правовідносин, вказують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними [28, с. 182; 66].

На думку В. Авер'янова, поняття «адміністративно-правовий статус» охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Тобто необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються цією особою як у адміністративних правовідносинах, так і поза ними [2, с. 194]. Схожої точки зору дотримується і Т. Коломоєць [17, с. 352; 41, с. 64].

В. Галуцько переконаний, що визначальними для аналізу адміністративно-правового статусу особи є такі юридичні інститути: суб'єктивні права та юридичні обов'язки; правосуб'єктність особи; адміністративна відповідальність; у деяких випадках – дисциплінарна відповідальність посадових осіб публічної адміністрації [26, с.92-93].

До речі, саме громадяни – найбільша група суб'єктів адміністративно-правових відносин. Конституція України визначає, що людина, її права та свободи є найвищою цінністю. Визнання, дотримання та захист цих прав і свобод є обов'язком держави. Кожен громадянин України володіє на її території всіма правами та свободами і несе рівні обов'язки, передбачені Конституцією. Зазначені положення є вихідними для адміністративно-правового статусу громадян, зміст якого становить комплекс їхніх прав, свобод і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права у сфері публічного адміністрування, а також установлення відповідальності громадян перед публічною владою [25, с. 123].

Зрозуміло, що суб'єкти, щодо яких здійснюється пробація в Україні, користуються такими конституційні положення, однак слід розуміти, що вони, в силу специфіки аналізованої сфери, є дещо обмеженими як законом, так і відповідним рішенням суду. Тобто поряд із загальним адміністративно-правовим статусом такі суб'єкти наділені окремим статусом – спеціалізованим. Спробуємо розкрити це твердження детальніше.

Річ у тім, що первинною складовою адміністративного-правового статусу суб'єктів пробації в Україні є підстави та порядок виникнення їх спеціальної правосуб'єктності. Як уже стало відомим, в Україні такий спеціальний статус можуть отримати обвинувачені та різної категорії засуджені особи, іншими словами – особи, які вчинили злочин і мають понести справедливе покарання відповідно до закону. Порядок виникнення правосуб'єктності визначається нормами законодавства у сфері пробації, які застосовуються до них у судовому порядку на основі обґрунтованих висновків органів пробації.

У статті 7 спеціалізованого Закону [87] в аналізованій сфері визначено, що підставою для застосування пробації, а відповідно й виникнення у суб'єкта пробації відповідного статусу, є:

1) письмовий запит суду до органу пробації про надання досудової доповіді щодо обвинуваченого;

2) обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до покарання у формі позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до позбавлення волі на певний строк;

3) обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до обмеження волі;

4) обвинувальний вирок суду, яким особу звільнено від відбування покарання з випробуванням;

5) ухвала суду про заміну покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;

6) ухвала суду про звільнення від відбування покарання вагітної жінки або жінки, яка має дитину віком до трьох років;

7) акт про помилування, яким засудженому замінено покарання або невідбуту частину покарання покаранням у формі громадських робіт або виправних робіт.

Тобто виникнення у суб'єкта пробації такого статусу, як вже зазначалось нами, пов'язано із постановленням чи ухваленням щодо нього рішення суду а також у разі постановлення акту помилування.

Найчастіше правосуб'єктність визначають через категорію «здатність», і потрібно зазначити, що ця категорія найбільш точно відображає специфіку змісту правосуб'єктності. Водночас у літературі не бракує висловлювань про те, що категорія правосуб'єктності – це є і «право», і «сукупність прав», «сумарне вираження суб'єктивних прав». Вона складається з низки взаємопов'язаних елементів [102, с. 101; 150] та є властивістю суб'єкта; є умовою для набуття адміністративних обов'язків і прав [74, с. 69] або навпаки – адміністративних прав та обов'язків.

Якщо розглядати всі права аналізованих суб'єктів, як зазначено вище, їх доцільно групувати на два різновиди: загальні права, що закріплені Конституцією України, та спеціальні адміністративні права, які впливають з їх правосуб'єктності. Однак для повноти дослідження вважаємо за необхідне уточнити, що відповідно до тлумачного словника української мови термін «право» загалом застосовується як офіційний дозвіл, допуск до виконання якихось обов'язків, до зайняття певної посади, вступу до вишу і т. ін. [161]. Це те, чим наділена кожна людина внаслідок того, що вона людина. Усі люди мають рівні права, включаючи людей з інвалідністю. Права людини – це права індивіда та обов'язки держави. Кожна держава несе відповідальність за забезпечення однакового ставлення до всіх людей незалежно від кольору

шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших поглядів, національності та соціального походження, майнового статусу, народження й інших ознак. Влада також відповідальна за надання соціального захисту, навчання, роботи, медичних послуг, а також доступу до науки й культури, свободи слова, свободи віросповідання, свободи асоціацій та права на участь у керуванні країною. Людська гідність і рівність – це ключові цінності прав людини [79].

М. Цвік та О. Петришин зазначили, що суб'єктивне право – це гарантована правом міра можливої або дозволеної поведінки особи. Воно належить суб'єкту незалежно від того, перебуває він у правових відносинах з іншими суб'єктами чи ні. До суб'єктивних прав належать фундаментальні демократичні права і свободи особи [127]. При цьому суб'єктивне право завжди належить уповноваженій особі, яка має певний інтерес – матеріальний, духовний, політичний, сімейний тощо. Для задоволення цього інтересу й існує соціальна цінність надання певних правових можливостей. Можлива поведінка щодо реалізації певного інтересу становить зміст суб'єктивного права й заснована на бажанні уповноваженої особи. Межі бажаної поведінки чітко окреслені нормами позитивного права [23].

З виникненням конкретних правовідносин суб'єктивні права реалізуються через правомочність уповноважених осіб, яка складається з таких елементів: а) можливості діяти особисто; б) можливості вимагати певної поведінки від зобов'язаної особи; в) можливості звертатися до компетентних державних органів заради застосування державного примусу в разі невиконання контрагентом своїх обов'язків; г) можливості користуватися соціальними благами на основі певного суб'єктивного права. Таким чином, правомочність може поставати як право на поведінку, право на вимагання, право на домагання, право на користування соціальними благами [127]. С. Кисельов зауважив, що доктринально суб'єктивні права містять такі варіанти можливої поведінки уповноваженого суб'єкта: право здійснювати певні дії, тобто реалізувати свої інтереси; право вимагати певних дій від зобов'язаного суб'єкта; право вимагати відновлення порушеного права, тобто

звертатися до компетентних державних органів за захистом суб'єктивного права і примусовим забезпеченням юридичного обов'язку; право користуватися певним соціальним благом. Отже, суб'єктивне право може поставати як правоповедінка, правовимога, праводомагання, правокористування [37, с. 216].

Доречно вказати, що важливим елементом загального правового статусу людини і громадянина є гарантія цих прав і свобод. Під гарантіями конституційних прав і свобод людини і громадянина прийнято розуміти систему умов і засобів, юридичних механізмів забезпечення належної реалізації визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина [76]. О. Скакун під гарантіями прав, свобод і обов'язків людини і громадянина розуміє систему соціально-економічних, моральних, політичних та юридичних умов, засобів і способів, які забезпечують їх фактичну реалізацію, охорону й надійний захист [108, с.160].

Система гарантій конституційних прав і свобод представлена загальними і спеціальними (юридичними) гарантіями. Загальні гарантії визначаються рівнем розвитку основних сфер суспільного й державного життя – політичної, економічної, соціальної, культурної (духовної) та інших. Загальні гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина мають значний, а іноді й визначальний вплив на реалізацію цих прав і свобод, оскільки визначають готовність суспільства і держави реалізувати зазначені права і свободи. Будь-який, навіть найдосконаліший юридичний механізм реалізації конституційних прав і свобод є безсилим за умови низького рівня політичного й соціально-економічного розвитку суспільства і держави, відсутності традицій правової культури. Спеціальні юридичні гарантії конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні представлені нормативними та організаційно-правовими механізмами їх реалізації [76].

Що стосується адміністративних прав суб'єктів пробації, то вони визначені спеціалізованим законодавством. Так, відповідно до норм Закону України «Про пробацію» вони мають право на участь у підготовці досудової

доповіді; участь у складенні індивідуального плану роботи із засудженим; роз'яснення своїх прав та обов'язків; отримання інформації про умови відбування покарання та здійснення органом пробації нагляду; отримання інформації про можливу допомогу і консультації; участь у програмах і заходах, що організовуються органом пробації; дотримання правового режиму інформації з обмеженим доступом; оскарження рішень, дій або бездіяльності персоналу органу пробації [87].

У свою чергу кримінальне процесуальне законодавство України [48] також наділяє їх правом отримувати роз'яснення щодо порядку підготовки та використання досудової доповіді, відмовлятися від участі в підготовці досудової доповіді; брати участь у підготовці досудової доповіді, надавати представнику персоналу органу пробації інформацію, необхідну для підготовки такої доповіді, ознайомлюватися з текстом досудової доповіді, подавати свої зауваження та уточнення.

Окремо слід вказати, що суб'єкти пробації, до роботи з якими залучаються волонтери пробації, мають право на шанобливе й гуманне ставлення з боку волонтерів пробації; звернення за допомогою до волонтерів пробації; вибір форм надання волонтерської допомоги у сфері пробації; участь у складенні індивідуального плану роботи із засудженим; роз'яснення своїх прав та обов'язків; отримання інформації про можливу допомогу й консультації; участь у програмах і заходах, що організовуються уповноваженим органом з питань пробації; дотримання правового режиму інформації з обмеженим доступом; оскарження рішень, дій або бездіяльності персоналу уповноваженого органу з питань пробації; надання уповноваженому органу з питань пробації вмотивованої заяви про заміну закріпленого за суб'єктом пробації волонтера пробації; захист своїх прав і законних інтересів відповідно до закону, інші права, передбачені законодавством [83].

Виходячи з вищенаведеного, адміністративні права суб'єктів пробації – це сукупність функціональних і сталих правил поведінки, що є

спрямованими до осіб, які підпадають під дію Закону України «Про пробацію», кримінально-процесуального законодавства України та актів підзаконного характеру, за допомогою яких ті можуть захищати свої законні права та інтереси у статусі обвинуваченого або засудженого. Відповідно, поряд із загальними правами, закріпленими Конституцією України суб'єкти пробації в Україні мають спеціальні адміністративні права, які впливають із їх правосуб'єктності.

Реалії сьогодення свідчать, що між правами й обов'язками є стійкі взаємні зв'язки, що водночас не мають прямопропорційної залежності: порушення обов'язків не завжди має своїм наслідком обмеження основних, особливо громадянських, прав і свобод людини і громадянина. Навіть особа, яка внаслідок порушення конституційного обов'язку за рішенням суду перебуває в місцях позбавлення волі, має невід'ємне право на життя, повагу до своєї гідності тощо, хоча й обмежується у здійсненні права на свободу пересування, бути обраною, брати участь у створенні та діяльності політичної партії та ін. [76]. Тож перейдемо до наступного досліджуваного нами предмета – основних обов'язків суб'єктів, щодо яких здійснюється пробація в Україні.

Тлумачний словник української мови трактує поняття «обов'язок» як те, чого треба беззастережно дотримуватися, що слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи з власного сумління [11]. Обов'язки людини і громадянина в Україні, як зазначає В. Погорілко, є важливим елементом їх конституційно-правового статусу, – це визначена нормами Конституції та законів України міра обов'язкової, належної поведінки та діяльності в політичній, економічній, соціальній, культурній (духовній) сферах суспільного життя [76].

У теорії права та адміністративного права зокрема містяться різні точки зору відносно аналізованого терміна, однак вони мають і спільне. На думку О. Зайчука та Н. Оніщенко, юридичний обов'язок – це міра необхідної поведінки, що є гарантією реалізації суб'єктами наданих їм прав. Це

об'єктивно необхідна та можлива поведінка, що забезпечує реальність можливостей, наданих суспільством і державою окремій особі. У разі позитивного ставлення особи до необхідності виконання покладених на неї обов'язків їх реалізація настає лише за певних умов, що передбачені правовою нормою. Держава в системі обов'язків визначає доцільний, соціально корисний та необхідний варіанти поведінки [31].

У свою чергу М. Цвік вважає, що це вид і міра належної поведінки, яка встановлена законом. В основу суб'єктивного права покладено юридичне забезпечення можливості, а основу юридичного обов'язку становить закріплення необхідності. Носієм можливої поведінки є уповноважена особа, а носієм обов'язку – зобов'язана особа. Уповноважена особа має право здійснювати певні дії, а зобов'язана має виконувати й забезпечувати їх. Як і суб'єктивне право, це окреслено певними правовими нормами, тобто становить собою міру належної, необхідної поведінки. Вимагати виконання обов'язків поза встановленою мірою є порушенням закону. Більше того, за порушення юридичних обов'язків настає юридична відповідальність. Тобто юридичний обов'язок є гарантом виконання суб'єктивних прав, установлюється в інтересах уповноваженої особи [127, с. 61].

Також обов'язок можна трактувати як необхідну міру поведінки, проголошену суспільством, при здійсненні якоїсь діяльності [31]. Або ж це закріплена державою в інтересах цілого суспільства й кожного індивіда зокрема задекларована в Конституції необхідність, яка визначає кожному громадянину певні вид та міру бажаної поведінки. Однак таке визначення є неповним, оскільки не враховує норм міжнародних пактів у галузі прав людини, учасником яких є Україна, не показує принципових відмінностей, що існують між конституційними та іншими правовими обов'язками, – їх юридичну природу [149, с. 21].

Не вдаючись до означеної вище полеміки, зазначимо, що обов'язок складається з таких елементів: а) потреба здійснення певних дій або утримання від їх здійснення; б) потреба для зобов'язаної особи відреагувати

на законні вимоги, звернені до неї уповноваженою особою; в) потреба нести відповідальність за невиконання цих вимог; г) потреба не перешкоджати контрагенту користуватися тим благом, на яке він має право [127, с. 61].

Отже, неодмінним елементом правового статусу будь-якого суб'єкта права, зокрема й досліджуваних, є його обов'язки, оскільки, як відомо, «немає прав без обов'язків, і немає обов'язків без прав» [105, с. 389].

До речі, на думку П. Виноградова «певний мінімум обов'язків вважається необхідним для існування суспільства» [18, с.49]. Л. Фейєрбах вважає, що обов'язки відносно інших людей є засобом досягнення щастя: «Тільки прагнення до щастя є зв'язком між необхідністю і свободою, тобто не необхідністю людських вчинків» [121, с.456]. М. Вітрук пов'язує виконання обов'язків із соціальним благом [19, с.29-38], а за М. Федотовим, обов'язки сприяють примноженню матеріальних і духовних благ народу, зміцненню законності і правопорядку [120, с. 17; 149, с. 20].

Ми долучаємось до думки І. Юрчак про те, що основні обов'язки відповідно до свого сутнісного значення – це загальні обов'язки, які безпосередньо стосуються кожного громадянина. Однак принцип загальності й рівності не слід трактувати як несення всіма громадянами всіх передбачених конституційними нормами обов'язків. Цілком очевидно, що їх характер не є абсолютним, адже сама сутність деяких із них така, що окремі основні обов'язки покладаються не на всіх, а на окрему частину суспільства, окрему категорію громадян. Наприклад, обов'язок відбувати військову службу стосується лише військовозобов'язаних, у той час як обов'язок захищати Вітчизну, її незалежність, територіальну цілісність, шанування державних символів є обов'язком всіх громадян України. Так само й обов'язок батьків утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття стосується лише батьків дитини, і лише в певних випадках, передбачених законодавством, цей обов'язок може бути покладено на піклувальників, опікунів, близьких родичів. Загальність основних обов'язків також означає узагальненість їх формулювань, які деталізуються і розкриваються в нормах

поточного законодавства. У конституції неможливо вмістити вичерпний перелік усіх правових обов'язків, оскільки це не надавало б їй характеру основоположного юридичного документа. Отже, якщо галузеве законодавство, формулюючи перелік обов'язків, намагається чітко визначити зобов'язаного суб'єкта (робітника, службовця, посадову особу, боржника тощо), то Конституція України навпаки – формулює основні обов'язки якомога загальніше, так щоб вони охопили по можливості найширше коло осіб [149 с. 25-26; 127].

Відповідно загальними обов'язками суб'єктів, щодо яких здійснюється пробація в Україні, є такі:

1) обов'язок неухильно дотримуватися Конституції України та законів України (ст. 68 Конституції України). При виконанні цього обов'язку особа мусить дотримуватися і підзаконних актів, і актів органів місцевого самоврядування. Цей обов'язок конкретизується в низці конституційних заборон, передбачених статтями 13, 17, 19, 23, 24, 37, 41, 55, 126;

2) обов'язок не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ч. 1 ст. 68 Конституції України). Цей обов'язок деталізується у статтях 24, 27, 28, 32, 41, 43, 44, 47, 54, 64 Конституції. До речі, ч. 2 ст. 68 містить норму про те, що незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності. На думку дослідників цієї проблеми, зазначена норма не є обов'язком, а має логічне продовження в контексті положення ч. 1 ст. 57 Конституції про гарантування кожному знання своїх прав і обов'язків;

3) обов'язок не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані збитки (ст. 66 Конституції України) [110] та інші.

Переходячи безпосередньо до аналізу спеціальних адміністративно-правових обов'язків суб'єктів пробації в Україні, слід наголосити, що вони є особливим видом поведінки осіб, які вчинили злочини та відповідно до цього мають беззастережно дотримуватися законодавства у сфері пробації та законних вимог суб'єктів публічної адміністрації, які мають повноваження здійснювати заходи із застосування пробації.

Зокрема, суб'єкти пробації зобов'язані: виконувати встановлені законом та покладені на них рішенням суду обов'язки; не вчиняти правопорушень; виконувати законні вимоги персоналу органу пробації; надавати йому достовірну інформацію [87]. А ті суб'єкти пробації, до роботи з якими залучаються волонтери пробації, додатково зобов'язані: надавати достовірну інформацію, потрібну для ефективного надання волонтерської допомоги у сфері пробації; увічливо ставитися до волонтерів; не створювати ризиків для їх життя та здоров'я під час здійснення ними волонтерської діяльності [83].

Також на осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, суд може додатково покласти такі обов'язки [82; 85]:

1) попросити публічно або в іншій формі пробачення в потерпілого - він має подати до уповноваженого органу з питань пробації підтвердження того, що він виконав цей обов'язок (наприклад, попросив пробачення через радіо, телебачення, газету, журнал чи лист);

2) не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації - виїхати він може тільки після отримання такого погодження у вигляді постанови;

3) працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано відповідну посаду (роботу) - уповноважений орган з питань пробації у день ознайомлення з порядком здійснення нагляду видає направлення до центру зайнятості державної служби зайнятості, якщо до цього часу засуджений самостійно не працевлаштувався (що підтверджено довідкою з місця роботи) Засудженому надається 10 днів для звернення за направленням уповноваженого органу з питань пробації до центру зайнятості для реєстрації як безробітного. Після працевлаштування звільнений від покарання з випробуванням повинен надати до уповноваженого органу з питань пробації довідку з місця роботи;

4) виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою;

5) пройти курс лікування від розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб - про виконання такого обов'язку надає довідку із закладу охорони здоров'я;

6) дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля - персонал уповноваженого органу з питань пробації протягом випробувального строку отримує інформацію про дотримання обов'язку від державних органів, громадських організацій, інших осіб, які можуть повідомити про ухилення від виконання обов'язку, в тому числі шляхом відвідування звільненого з випробуванням за місцем проживання, роботи, навчання.

На таку особу суд покладає обов'язки, що необхідні й достатні для її виправлення з урахуванням ступеня тяжкості злочину, особи винного та обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання [82].

Отже, адміністративні обов'язки суб'єктів пробації – це сукупність покладених громадянським суспільством і державою правил поведінки, спрямованих до обвинуваченої або засудженої особи, яких вони мають беззастережно дотримуватися й виконувати з метою реалізації норм пробації, зокрема коли це стосується і їхніх особистих прав та інтересів.

Відповідно до цього суб'єкти пробації мають деякі переваги. Нагадаємо, що для особи, яка вчинила правопорушення, – це можливість змінитись без перебування в місцях позбавлення волі (ізоляції від суспільства), підтримка на шляху до змін; збереження сімейних стосунків та зв'язків у громаді; збереження роботи та житла; позитивний соціальний ефект (особа не втрачає соціальних зв'язків і шансу створити сім'ю). Для суспільства – убезпечення громади від вчинення повторних злочинів; справедливе здійснення правосуддя (баланс між покаранням за вчинене правопорушення, відшкодуванням завданої шкоди та інтересами членів суспільства). Для держави в цілому – зниження злочинності; зниження

кількості ув'язнених осіб; позитивний економічний ефект (утримання правопорушника в місцях позбавлення волі набагато дорожче для держави, ніж перебування на пробації; також залишаючись у суспільстві, особа не втрачає роботу та сплачує внески в держбюджет); дотримання міжнародних стандартів [100].

Особливостями спеціальних адміністративно-правових обов'язків суб'єктів пробації в Україні є те, що вони відображають публічний інтерес держави й суспільства загалом; нерозривно пов'язані з нормами законодавства у сфері пробації, які у свою чергу є різновидом норм адміністративного права. Такі обов'язки мають за мету недопущення погіршення правового статусу особи, яка вчинила злочин, і недопущення порушення прав, свобод і законних інтересів інших осіб, публічного інтересу держави і суспільства загалом.

Окремо слід вказати, що Конвенція про права людини вимагає від держави охороняти здоров'я та фізичний добробут осіб, позбавлених свободи, зокрема шляхом надання їм необхідної медичної допомоги. А така особа має право його вимагати. У разі смерті ув'язненої особи внаслідок проблеми зі здоров'ям держава мусить надати пояснення як щодо причини її смерті, так і щодо лікування, яке їй було призначено до того, як вона померла. За загальним правилом, один лише той факт, що особа померла за підозрілих обставин під час тримання її під вартою, має бути підставою для з'ясування, чи виконала держава свій обов'язок із забезпечення захисту права цієї особи на життя [21].

Також держава мусить забезпечити тримання особи під вартою в умовах, які відповідають принципу поваги до її людської гідності, а спосіб і метод позбавлення свободи не завдають їй душевного страждання чи труднощів, які б перевищували невідворотний рівень страждання, притаманний триманню під вартою, і щоб з урахуванням практичних вимог ув'язнення належним чином забезпечувалися охорона здоров'я такої особи та її благополуччя. Органи влади мають також забезпечити докладне

документування стану здоров'я ув'язненої особи та її лікування протягом ув'язнення, оперативність і точність діагнозу і лікування, а за умови, коли це викликано медичним станом, – регулярність і систематичність нагляду та наявність плану терапевтичних заходів із метою лікування хвороб ув'язненого або запобігання їхньому ускладненню, а не усунення симптомів. Державні органи влади також мають довести, що було створено умови, необхідні для фактичного надання призначеного лікування. У той же час обов'язок держави вилікувати тяжко хворого ув'язненого є обов'язком ужиття засобів, а не досягнення результату. Однак слід розуміти, що держава не гарантує кожному ув'язненому медичну допомогу на рівні «найкращих закладів охорони здоров'я» [21].

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки щодо визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів, щодо яких здійснюється пробація в Україні.

По-перше, адміністративно-правове регулювання (публічне адміністрування) будь-якої сфери життєдіяльності суспільства чи держави реалізовується в межах конкретних адміністративно-правових відносин. І зрозуміло, що необхідною їх складовою є об'єктно-суб'єктний аспект.

По-друге, узагальнено, що суб'єкти пробації – це особи, щодо яких було застосовано санкції суду, а їх поведінка підлягає корегуванню компетентними органами через застосування пробаційних заходів. Тобто поряд із загальним адміністративно-правовим статусом такі суб'єкти наділені окремим статусом – спеціалізованим.

Первинною складовою адміністративного-правового статусу суб'єктів пробації в Україні є підстави та порядок виникнення їх спеціальної правосуб'єктності. Як відомо, в Україні такий спеціальний статус можуть отримати обвинувачені та різної категорії засуджені особи, іншими словами – особи, які вчинили злочин і мають понести справедливе покарання відповідно до закону. Порядок виникнення правосуб'єктності визначається

нормами законодавства у сфері пробації, які застосовуються до них у судовому порядку на основі обґрунтованих висновків органів пробації.

По-третє, виявлено, що аналізовані суб'єкти користуються двома різновидами прав: загальними правами, що закріплені Конституцією України та спеціальними адміністративними правами, які впливають із їх правосуб'єктності. Узагальнюючи, адміністративні права суб'єктів пробації – це сукупність функціональних і сталих правил поведінки, що спрямовані до осіб, які підпадають під дію Закону України «Про пробацію», кримінального процесуального законодавства України та актів підзаконного характеру, за допомогою яких ті можуть захищати свої законні права та інтереси у статусі обвинуваченого або засудженого. Обмеження для суб'єктів пробації можуть установлюватися судом (тобто санкцією статті, відповідно до якої було скоєно злочин) або в інших випадках, установлених законом.

По-четверте, поряд із загальними обов'язками особи досліджувані суб'єкти мають спеціальні адміністративно-правові обов'язки, що є особливим видом поведінки осіб, які вчинили злочини та відповідно до цього мають беззастережно дотримуватися законодавства у сфері пробації та законних вимог суб'єктів публічної адміністрації, які мають повноваження здійснювати заходи із застосування пробації.

Особливостями спеціальних адміністративно-правових обов'язків суб'єктів пробації в Україні є те, що вони відбивають публічний інтерес держави й суспільства загалом; нерозривно пов'язані з нормами законодавства у сфері пробації, які у свою чергу є різновидом норм адміністративного права. Такі обов'язки мають за мету недопущення погіршення правового статусу особи, яка вчинила злочин, і недопущення порушення прав, свобод і законних інтересів інших осіб, публічного інтересу держави і суспільства загалом.

Отже, адміністративно-правовий статус суб'єктів пробації в Україні – це система підстав та порядку виникнення їх спеціальної правосуб'єктності, спеціальних адміністративно-правових обов'язків, які складають систему

стимулюючих та правообмежуючих заходів адміністративного характеру та спеціальних адміністративних прав, які впливають із правосуб'єктності осіб, які є обвинуваченими чи засудженими в контексті того, що вони мають переваги (привілеї) перед особами, які знаходяться під вартою чи відбувають покарання у місцях позбавлення волі.

1.3 Принципи пробації в Україні

Як справедливо зазначають сучасні дослідники, питанню про принципи права пощастило в науці за кількістю й якістю присвяченої йому літератури, але не пощастило в частині загальноприйнятого його вирішення [52, с. 9; 118, с. 5], що спричиняє неоднаковість розуміння їх сутності та значення в конкретній сфері їх існування [57, с. 42].

Принцип (від лат. *prīncipium* – «основа, начало») – це першооснова, керована ідея, основне правило поведінки. У суб'єктивному розумінні принцип означає основне припущення, передумову, в об'єктивному розумінні – вихідний пункт, першооснову. Тлумачний словник української мови дає такі визначення слова «принцип»: основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо; засада, основний закон якої-небудь точної науки; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін.; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [161].

Однак стверджувати, що принципи – це тільки основа певного явища, основа його функціонування, не доцільно, оскільки його зміст охоплює й морально-етичні аспекти певної діяльності, є гарантом законності та втіленням якісного процесу конкретної дії. Тобто за допомогою категорії

«принципи» розкривається «ядро» запланованого діяння, стає зрозумілим його направленість і сутність [53, с. 103].

За положеннями загальної теорії держави і права, принципи права – це об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Іншими словами, це своєрідна система координат, у рамках якої розвивається право, й одночасно вектор, який визначає напрямок його розвитку. Тобто принципи є підставою права, вони містяться у його змісті, постають як орієнтири у формуванні права, відбивають сутність права та основні зв'язки, які реально існують у правовій системі. У принципах зосереджено світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації. Тому принципи права можна назвати стрижнем правової матерії [108].

Крім того, досліджуючи визначену нами тематику відповідно до теорії держави та права, слід зазначити таке: принципи правових країн діють у межах однорідних суспільних відносин, що регулюються нормами окремого інституту. Іноді їх ототожнюють із загальноправовими або галузевими принципами, піддаючи сумніву саму потребу існування принципів окремих інститутів права. Однак принципи окремих інститутів права становлять цілком самостійну наукову категорію і є конкретизаційним елементом системи загальних принципів права. Так, інституту призначення покарання у кримінальному праві кореспондує система принципів, які є логічним продовженням загальних засад, характерних для держав із демократичною і гуманістичною орієнтацією, зокрема: законність покарання в розумінні його конкретного прояву; визначеність його у вироку суду; обґрунтованість і обов'язковість його мотивування у вироку; гуманність покарання, яке не може спричиняти фізичних страждань засудженому або принижувати його людську гідність; індивідуалізація покарання, тобто відповідність його небезпечності особи злочинця та характеру злочину [127].

В. Галуцько під принципами адміністративного права розуміє основні вихідні, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується діяльність суб'єктів адміністративного права, забезпечуються права та свободи людини і громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави [24].

Характерними рисами принципів адміністративного права є такі:

- 1) формуються з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина й нормального функціонування громадянського суспільства та держави;
- 2) визначають найбільш загальні й стабільні вимоги, що сприяють їх утвердженню та захисту суб'єктами публічної адміністрації, визначають характер адміністративного права і напрямки його подальшого розвитку;
- 3) установлюють керівні засади-настанови, що визначають найважливіші правила, за якими здійснюється та організовується діяльність суб'єктів адміністративного права;
- 4) характеризуються прогресивністю, засвідчують ідеальні для умов сучасності основоположні засади поведінки суб'єктів адміністративного права, які є реально досяжними [25, с. 50].

Першим принципом адміністративного права В. Галуцько вважає принцип пріоритету прав і свобод людини та громадянина. На думку вченого, це обґрунтовується такими чинниками: 1) з погляду теорії природного права, право справедливе та гуманне. Основним його завданням однозначно визнається забезпечення природних прав і свобод людини та громадянина – життя і здоров'я, честі, гідності, безпеки, права на опір насиллю тощо; 2) виходячи з цього, будь-який адміністративно-правовий акт лише тоді може вважатися правовим, якщо відповідає природному праву та узгоджується з ним; 3) основними глобальними напрямками діяльності суб'єктів публічної адміністрації, з погляду філософії природного праворозуміння, є пріоритет забезпечення охорони прав і свобод людини. Позитивістське праворозуміння недоцільно використовувати для формування принципів адміністративного права, адже ця теорія за адміністративно-правовою нормою не бачить Людину як вищу цінність [24].

Отже, принципи права – це відправні начала або першооснови, відповідно до яких у подальшому формуються сутність права та основні обов'язкові для виконання правила, згідно з якими створюються нові норми права в будь-якій сфері правового регулювання.

Слід додати, що принципи права тісно пов'язані з принципами здійснення конкретної адміністративної діяльності. Саме перші формують необхідність і породжують існування останніх. За наявності принципів права, які складають законну основу для реалізації публічновладних повноважень суб'єктами публічного адміністрування, стають зрозумілими напрямки і сутність конкретного виду діяльності та відбувається їх деталізація за допомогою спеціальних галузево-функційних засад [53, с. 103].

Як правило, принципи права закріплюються прямо в законодавчих актах (статтях, преамбулах конституцій, законів) або ж впливають зі змісту конкретних правових норм. Вони відбивають систему цінностей суспільства й мають чи повинні мати правову форму вираження і забезпечення. Зокрема це: 1) принцип загальнообов'язковості норм права для всього населення країни і пріоритету цих норм перед іншими соціальними нормами; 2) принцип рівності перед законом і судом; 3) принцип законності та юридичної гарантованості прав і свобод особи, зафіксованих у законі, охоплення нормами закону діяльності всіх службових осіб і державних органів; 4) принцип справедливості – юридична відповідальність адекватна допущеному правопорушенню; 5) принцип юридичної відповідальності за винну протиправну поведінку і визнання кожного невинним до того часу, доки вина не буде встановлена судом, – принцип презумпції невинуватості; 6) принцип недопущення зворотної сили законів, які встановлюють нову або більш тяжку юридичну відповідальність, гуманності покарання, що сприяє виправленню засудженого [53, с. 103; 65, с. 81].

Чинне вітчизняне законодавство [87] передбачає, що пробація ґрунтується на принципах: 1) справедливості; 2) законності; 3) невідворотності виконання покарань; 4) дотримання прав і свобод людини

і громадянина; 5) поваги до людської гідності; 6) рівності перед законом; 7) диференційованого та індивідуального підходу; 8) конфіденційності; 9) неупередженості; 10) взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та громадянами.

Принцип справедливості можна розглядати в декількох аспектах: 1) формальна справедливість, яка природно присутня в самому понятті права, має демонструвати безсторонність і послідовність як при виробленні, так і застосуванні правил. Ця ідея втілюється в принципі формальної рівності; 2) змістовна справедливість, яка втілюється в такому загальному принципі права, як принцип пропорційності; процедурна справедливість, що вимагає додержання процедурних правил, спрямованих на забезпечення справедливості результату незалежно від інших обставин [54].

М. Баглайта та В. Туманов описують законність як процес суворого дотримання Конституції та законів, а також інших правових актів усіма органами державної влади, місцевого самоврядування, посадовими особами і громадянами [4, с. 65]. Саме це, на думку дослідників, дає можливість функціонувати системі державного управління, здійснювати цілеспрямований вплив на суспільні відносини, надавати управлінські послуги (адже далеко не все предметне поле науки адміністративного права вичерпується відносинами управління) тощо. Водночас завдяки реалізації принципу законності налагоджується не лише система вертикального чи адміністративного впливу на суспільство та суспільні відносини з боку органів державної влади, а й формується складна мережа координаційних зв'язків, оскільки принцип законності розповсюджується не тільки на тих, для кого ухвалюються різноманітні нормативно-правові акти, а й на тих, хто їх ухвалює [1; 71; 123, с. 118].

Зрозуміло, що вищенаведений перелік не може бути вичерпним. Наприклад, принцип верховенства права є одним з основоположних принципів правопорядку Української держави, закріплений він у статті 8 Конституції України. Його дія поширюється на всі органи державної влади,

органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб у сферах нормотворчої, правоохоронної та правозастосовної діяльності. Водночас цей принцип є юридично обов'язковою нормою найвищого рівня [25, с.51]. Значення його в адміністративному праві полягає в тому, що суб'єкти публічної адміністрації визнають право як найвищу цінність, що забезпечує права і свободи приватних осіб та публічний інтерес суспільства [24].

Принцип рівності виходить з того, що всі, хто перебуває в однаковому становищі, мають рівні права, свободи та обов'язки і є рівними перед судом та законом, але права, свободи та обов'язки є різними, коли право враховує розумні й об'єктивні відмінності між особами (здійснює диференціацію) або створює тимчасові сприятливі умови для певної категорії осіб з метою компенсації наявної фактичної нерівності [54].

У свою чергу принцип свободи зумовлює такі вимоги, що мають бути втілені в праві: принцип «дозволено все, що не заборонено законом»; принцип поваги й непорушності прав людини; принцип автономії; принцип плюралізму; принцип толерантності; принцип субсидіарності та ін. Згідно з цим принципом право: 1) ґрунтується на визнанні свободи беззаперечною соціальною цінністю; 2) послідовно втілює її ідею у своїх принципах та інститутах; 3) закріплює легітимовану міру свободи; 4) за допомогою юридичних засобів захищає її від будь-яких порушень. Вимогою принципу гуманізму є концентрування права навколо людини, її цінностей та інтересів, забезпечення їх юридичної захищеності, створення умов для людського розвитку [54].

Ведучи мову про основні принципи надання соціальних послуг неповнолітнім, які вчинили правопорушення, необхідно відзначити, що ними зокрема є:

- захист прав дитини (законність, соціальна справедливість);
- гуманізм (ставлення до дитини як до найвищої цінності, повага до неї);

– адресний та індивідуальний підхід до дитини (особливі потреби неповнолітніх, які вчинили правопорушення, виявлення проблем особистісного зростання та допомога в їх розв’язанні);

– пріоритетність інтересів дитини (підвищення внутрішньої мотивації, застосування в роботі позитивного досвіду, опора на сильні сторони дитини, віра в її здібності та потенційні ресурси щодо виправлення, надання переваги інтересам дитини в конфліктних та спірних ситуаціях);

– комплексний підхід (доступність, відкритість у наданні соціальних послуг відповідно до оцінки потреб дитини та середовища, в яке вона інтегрується, поєднання індивідуальної та групової роботи з роботою в громаді);

– добровільність вибору в отриманні чи відмові від отримання соціальних послуг;

– взаємодія, командний підхід до розв’язання проблем дитини та її сім’ї (налагодження співпраці між різними державними та неурядовими організаціями в інтересах дитини для ухвалення обґрунтованого рішення стосовно дитини та забезпечення ефективного соціального супроводу);

– стимулювання дитини та її сім’ї до самодопомоги (активізація внутрішніх ресурсів сім’ї та дитини до зміни способу життя на краще, перебудови стосунків, саморозвитку, формування бажання успішно інтегруватися й адаптуватися до нових умов життя);

– забезпечення безперервної підтримки неповнолітніх з боку родини, громади;

– аналіз ефективності методів та прийомів, що застосовувалися в роботі з неповнолітніми (інформування партнерів про досягнуті результати);

– забезпечення надавачами соціальних послуг конфіденційності в роботі з неповнолітніми, дотримання стандартів якості, відповідальності за дотримання етичних і правових норм [82].

У свою чергу для запровадження ефективних механізмів у системі юстиції щодо дітей, спрямованих на посилення відповідальності держави та

суспільства за розвиток дітей, підвищення рівня соціального та правового захисту дітей, які перебувають у конфлікті із законом, зниження рівня злочинності, а також виправлення та соціальну реабілітацію неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом необхідним, також ураховуються публічною адміністрацією такі принципи реалізації відповідної діяльності: 1) пріоритет захисту прав і свобод дитини; 2) забезпечення належного захисту прав, свобод і законних інтересів дітей; 3) недискримінація; 4) економія кримінальної репресії; 5) відновлювальний підхід у здійсненні правосуддя за участю дітей; 6) різнобічність і комплексність заходів; 7) системність і наступність; 8) забезпечення професійного підходу осіб, уповноважених на роботу з дітьми; 9) підтримка сімей у вихованні дітей та забезпечення їх повноцінного розвитку; 10) співпраця між державними органами і громадськими організаціями, упровадження найкращих практик та методів захисту прав і свобод дітей [90].

Загалом дискримінація є досить ваговою проблемою. Відповідно до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 дискримінація – це ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, установленій законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними. Саме тому обов'язком держави є реалізація недискримінаційної політики, а саме забезпечення реалізації низки позитивних заходів, зокрема забезпечення принципу рівності чоловіків і жінок; запровадження заходів для досягнення фактичної рівності; пропагування толерантного ставлення до соціально гострих питань, що сьогодні викликають ворожнечу, ненависть і непорозуміння; створення

нормативно-правових актів щодо недискримінації сексуальних меншин; створення правових норм щодо недискримінації людей з ВІЛ-статусом; заходів практичної реалізації норм щодо недискримінації інвалідів та ін. [111]. До речі, булінг – найпоширеніший прояв дискримінації дитини в підліткових шкільних колективах.

Принцип економії кримінально-правової репресії – це практичне визначення оптимальної, найбільш відповідної рівню економічного та культурного розвитку суспільства межі, що відокремлює злочинне від незлочинного, межі між криміналізацією та декриміналізацією злочинів [50, с. 81]. Особливості психології неповнолітніх, зокрема їх схильність до сприйняття стороннього впливу, з одного боку, спонукають максимально обмежувати їх спілкування з повнолітніми злочинцями, які розміщуються в окремих установах з відбування покарання, а з другого – дає змогу обмежитися щодо таких осіб порівняно більш м'якими заходами, достатніми для забезпечення їх виправлення і перевиховання. Суспільство не має права висувати до неповнолітніх такі самі суворі вимоги, як до своїх дорослих членів. Тому часто щодо неповнолітніх достатніми є міри виховного педагогічного, а не кримінально караного характеру [59].

Отже, основним завданням адміністративного права України є забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. Крім того адміністративно-правові акти обов'язково мають відповідати основному закону України – Конституції – та природному праву безпосередньо. Пробаційне законодавство відповідає таким вимогам та ґрунтується на відповідних принципах. Однак оскільки Україна є європейською демократичною державою, у ній мають дотримуватися й інші загальновизнані європейські принципи права та принципи європейського адміністративного права. Безумовно, ці принципи є основою діяльності й пробації в Україні.

Зокрема, Європейський суд під загальними принципами права ЄС розуміє неписане право ЄС, а саме – загальні принципи міжнародного права

та загальні правові принципи, що поділяються всіма державами-членами ЄС. Юридичною підставою включення принципів права до правової системи ЄС є установчі договори Союзу [16, с. 47],

Підтримуючи думку О. Кузьменко [51, с. 48], основними загальними європейськими принципами адміністративного права визначаємо:

- принцип законності (англ. the principle of legality), запозичений з французького права;

- принцип скасовності (або можливості відкликання) незаконного адміністративного акта (англ. the revocability of unlawful administrative action), що ґрунтується на неприпустимості негативного впливу нормативно-правового акта на права громадян;

- принцип недискримінації (англ. non-discrimination), який означає, що подібні справи не розглядатимуть по-різному, якщо немає об'єктивних підстав для диференціації;

- принцип юридичної визначеності (англ. legal certainty) – один з основних принципів європейського адміністративного права, відповідно до якого всі суб'єкти права мають керуватися у своїх діях правовими приписами; принцип права на захист (фр. droit de la defence);

- принцип пропорційності, запозичений з німецької концепції Verhältnismässigkeit;

- принцип поваги до фундаментальних прав людини та громадянина (англ. respect for fundamental human rights), що випливає з положень Європейської конвенції з прав людини та їх тлумачення Європейським судом з прав людини;

- принцип субсидіарності (англ. subsidiarity), який означає, що рішення мають ухвалюватися на найнижчих рівнях і забезпечувати ефективність запропонованих заходів, що призводить до деволюції (передання) владних повноважень усередині ЄС з наднаціонального на національний рівень;

- принцип належного управління (англ. good administration), який поєднує вимоги щодо використання найкращого досвіду управління та

запровадження інституту омбудсмена для розгляду скарг на неналежне врядування (управління), що мали місце в діяльності установ та організацій ЄС;

- принцип прозорості (англ. transparency), що розвинувся під впливом скандинавських принципів належного врядування і був запозичений усередині 90-х рр. XX століття зі вступом до ЄС Швеції та Фінляндії; у європейському праві стосується переважно доступу до офіційних документів;

- принцип застосування (англ. applicability), за яким право ЄС безпосередньо діє на тих, кого воно стосується, не потребуючи інкорпорації або імплементації європейських норм до національного правопорядку.

Як бачимо, загальними європейськими принципами адміністративного права є класичні правила ефективної, легальної та належної діяльності публічної адміністрації.

А. Пухтецька вважає, що відповідно до широкого розуміння поняття європейських принципів адміністративного права включає, окрім вищенаведених, і принципи права ЄС, окремі статутні принципи регіональних європейських організацій (НБСЄ/ОБСЄ, РЄ та ін.), окремі принципи міжнародного права, які набули уточнення в регіональному контексті, а також принципи діяльності органів, установ та агенцій ЄС, що мають адміністративну природу. До цього переліку на рівні національних правових систем додаються принципи адміністративного права країн-членів ЄС, особливості формування яких зумовлені національними адміністративними традиціями, а також керівні ідеї, положення та принципи, розроблені національними доктринами, та загальні принципи права. Завдання запровадження у вітчизняній адміністративно-правовій галузі окремих європейських принципів також потребує вивчення основоположних засад праворозуміння, витоків європейської адміністративно-правової доктрини, що відображають особливості (а фактично – закономірності) розвитку адміністративного права за умови становлення демократичної держави,

реалізації принципу верховенства (панування) права (англ. – The Rule of Law Principle) [73].

Якщо вести мову про класифікаційні чинники наведених вище принципів, то з цього приводу досить влучно зазначає О. Оржель, яка вважає, що вся система принципів може бути розділена на п'ять категорій (груп):

1) засадничі принципи, які також можна схарактеризувати як конституційні. Це найбільш загальні принципи, на яких ґрунтуються сучасні демократії на всіх континентах світу (верховенство права, повага до прав і свобод людини, рівне ставлення, відсутність дискримінації);

2) принципи належного врядування. Дотримання принципів належного врядування дає змогу державам або об'єднанням держав перетворити системи публічної адміністрації на більш ефективні та результативні, залучити до співробітництва більше громадян, більш вдало конкурувати на товарних чи фінансових ринках (субсидіарність, пропорційність, відкритість, ефективність, підзвітність, узгодженість, активна участь громадян);

3) принципи, які характеризують європейське врядування як унікальну, специфічну форму взаємодії між різними учасниками процесу ухвалення управлінських рішень в ЄС, вироблення та реалізації європейських політик на наднаціональному, національному, субнаціональному рівнях. Принципами, що визначають особливість, «окремішність» європейського врядування, можна вважати горизонтальність, розвиненість координації, відносини непідпорядкування та партнерства, що пов'язують його учасників, зростання значення лідерства й комунікації, наявність єдиних стандартів і процедур, що забезпечують ефективність взаємодії в системі європейського врядування;

4) принципи, на яких ґрунтуються окремі спільні політики чи програми ЄС, – наприклад, доповнюваність і комплементарність, характерні для Європейської політики згуртування; пристосування Європейської комунікативної політики, її повідомлень і сигналів до національних, регіональних чи місцевих потреб, забезпечення права громадян ЄС на повну

та невикривлену інформацію. Європейські принципи адміністративного права посідають особливе місце в системі принципів європейського врядування, оскільки мають подвійну адміністративно-правову природу. Вони закладають фундамент для ефективної та легітимної діяльності окремого службовця чи посадовця та бюрократичного апарату загалом [69, с. 18-19].

Принципи пробації вже давно сформовані міжнародною спільнотою та активно досліджуються вітчизняними науковцями. Тож спробуємо розкрити такі принципи, які мають бути, є, і будуть, фундаментом для регулювання інституту пробації в Україні.

Із січня 2010 р. у країнах-членах Ради Європи діє стандарт організації діяльності національних служб пробації країн-членів – Європейські правила пробації (European Probation Rules). Ці правила відбивають останні тенденції у поглядах на сутність покарання, його мету та філософію поводження зі злочинцями. Вони акумулювали досвід, накопичений у багатьох європейських країнах у сфері боротьби із злочинністю впродовж декількох століть. Створення в Україні національної системи пробації має відбуватися саме на основі Європейських правил пробації [114, с. 158].

Аналізуючи цей документ, Д. Ягунов зазначає, що країни Європейського Союзу використовують такі принципи пробації для регулювання аналізованого інституту: пріоритетність установаження позитивних відносин з клієнтом пробації; повага до прав людини; дотримання прав потерпілих від злочинів; недискримінація; установаження обсягів обмеження прав; згода на пробаційне втручання; презумпція невинуватості; визначення статусу служб пробації лише в законі; публічні засади реалізації функції пробації; забезпечення служб пробації належними ресурсами; залучення служб пробації до ухвалення рішень; відповідність діяльності служб пробації етичним і професійним стандартам; дієвий механізм оскарження діяльності служб пробації; регулярність моніторингу

діяльності служб пробації; наукова підтримка; інформування громадськості [153; 172].

С. Сьомін переконаний, що у принципі пріоритетності встановлення позитивних відносин із клієнтом пробації для зниження рецидивної злочинності через установлення позитивних відносин зі злочинцями головний наголос робиться не на здійсненні нагляду (контролю), а на досягненні реабілітації через проведення роботи зі злочинцями, яка спрямована на надання їм допомоги та заохочення вести законослухняне життя [114, с. 158; 172]. Тобто цей принцип позначає юридично-психологічний процес встановлення контакту із суб'єктом пробації та налагодження з ним позитивних відносин, що в подальшому допомагає перевиховати його за допомогою встановленого в минулому контакту.

У своїх коментарях до Європейських правил пробації їх розробники особливо вказували на те, що персонал служб пробації мусить завжди дотримуватися прав людини в роботі зі злочинцями [153; 172]. Будь-яке обмеження людських прав злочинця застосовується лише в такому обсязі, який зумовлюється тяжкістю його злочину та небезпеками, які він становить на цей момент. При цьому якщо злочинець становить суттєву небезпеку, яка прямо не пов'язана з його злочином, за який його було засуджено, виправна робота з цією небезпекою має ґрунтуватися на інших засадах, зокрема через надання психіатричної допомоги [148, с. 158; 172]. Повага до прав злочинців є також передумовою їх соціального включення та сприяє їх реабілітації [153].

Відповідно принцип поваги до прав людини полягає в тому, що персонал служби пробації в будь-якому випадку, не залежно від ситуації, повинен дотримуватися основоположних природних і законних прав, свобод та інтересів людини, а також адміністративних прав визначених законодавством.

В свою чергу, принцип дотримання прав потерпілих – це провідний принцип пробації, який полягає в тому, що якщо зі сторони суб'єкта пробації

порушуються права, свободи чи законні інтереси особи, яка постраждала в результаті злочину, або з його сторони виходять погрози, то офіцер пробації має право звернутися до суду для обрання щодо правопорушника більш жорсткої міри покарання. Отже, має місце здійснення спеціальної діяльності служби пробації, яка полягає у підтримці та наданні допомоги потерпілим від злочинів особам, направленням до суду подання щодо припинення пробації стосовно такого суб'єкта та заміною пробаційного терміну на реальне позбавлення волі.

Діяльність служби пробації має провадитися без дискримінації злочинця за будь-якою ознакою (стать, раса, колір шкіри, мова, релігія, фізичні вади, статева орієнтація, політичні погляди, національне та соціальне походження, належність до етнічних меншин, наявність власності, місце народження тощо). При цьому принцип недискримінації вимагає, щоб служби пробації повною мірою враховували індивідуальні характеристики, обставини та потреби злочинців, поводитися з ними справедливо та чесно. При цьому успіх реабілітаційного впливу на злочинців залежить від індивідуалізації такого впливу [114, с. 158; 172]. Тобто принцип недискримінації полягає в тому, що служба пробації повинна гідно поводитися із кожним суб'єктом пробації та враховувати індивідуальні характеристики, обставини та інтереси кожного із них, а також здійснювати свої службові повноваження без дискримінації за жодною ознакою.

Служби також мають інформувати засоби масової інформації та громадськість загалом про роботу служб пробації з метою заохочення кращого розуміння – їх ролі та цінності для суспільства. Важливість цього принципу полягає в тому, що громадськість зазвичай мало розуміється на статусі та функціях служб пробації, а головне – на цінності такої служби та її функцій. Тому діяльність служб пробації має перебувати в центрі уваги засобів масової інформації та громадськості загалом, не забуваючи про принцип конфіденційності, оскільки потрібно пам'ятати про особливий характер інформації, якою володіють служби пробації, збираючи інформацію

про злочинців [153; 172]. Отже, принцип інформативності полягає в тому, що органи пробації повинні інформувати громадськість про сутність та результати їхньої діяльності для розуміння суспільством важливості цього інституту в державі, при цьому засоби масової інформації повинні дотримуватися принципу конфіденційності.

Окрім вищенаведених, європейські правила пробації базуються на ідеї, що на національному рівні мають існувати доступні, незалежні та дієві процедури подання скарги на діяльність служби пробації, яка має піддаватися регулярному державному інспектуванню та незалежному моніторингу. Окрім того державна влада має опікуватися посиленням результативності пробаційної роботи через заохочення до проведення відповідних наукових досліджень [114, с. 158].

Відповідно, принцип визначення статусу служб пробації означає, що адміністративно-правовий статус служби пробації обов'язково повинен бути закріплений на законодавчому рівні та врегульовуватися виключно окремим законом. Принцип оскарження діяльності служб пробації полягає в тому, що державні органи пробації повинні бути підзвітними не лише органам влади, але й суб'єктам, які приймають участь процесі пробації, окрім того, суб'єкти пробації повинні бути проінформовані про право оскарження діяльності служби пробації. А принцип наукової підтримки означає, що органи пробації повинні підвищувати ефективність своєї роботи завдяки науковим розробкам у сфері психології, соціології права, теорії природного права, завдяки чому можливо більш ефективно, дієво визначати психологію суб'єкта пробації, здійснювати його виправлення та повернення до добросовісного виконання своїх суспільних обов'язків.

Робимо висновок, що принципи пробації в європейських країнах базуються на багаторічному досвіді та є заснованими й утвердженими європейськими стандартами, що безумовно формує довіру та авторитетність цих принципів.

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки щодо аналізу принципів пробації в Україні.

По-перше, вітчизняне пробаційне законодавство відповідає основному закону України – Конституції – та природному праву безпосередньо. Україна є європейською демократичною державою, у ній мають дотримуватися й інші загальновизнані європейські принципи права та принципи європейського адміністративного права, які є основою для пробаційної діяльності.

По-друге, загальними європейськими принципами адміністративного права є класичні правила ефективної, легальної та належної діяльності публічної адміністрації.

По-третє, європейські адміністративні принципи пробації вже сформовані, до основних із них належать: 1) принцип пріоритетності встановлення позитивних відносин з суб'єктом пробації – це юридично-психологічний процес встановлення контакту із суб'єктом пробації та налагодження з ним позитивних відносин, що в подальшому допомагає перевиховати його за допомогою встановленого в минулому контакту; 2) принцип поваги до прав людини полягає в тому, що персонал служби пробації в будь-якому випадку, не залежно від ситуації, повинен дотримуватися основоположних природних і законних прав, свобод та інтересів людини, а також адміністративних прав визначених законодавством; 3) принцип дотримання прав потерпілих – це провідний принцип пробації, який полягає в тому, що якщо зі сторони суб'єкта пробації порушуються права, свободи чи законні інтереси особи, яка постраждала в результаті злочину, або з його сторони виходять погрози, то офіцер пробації має право звернутися до суду для обрання щодо правопорушника більш жорсткої міри покарання. Отже, має місце здійснення спеціальної діяльності служби пробації, яка полягає у підтримці та наданні допомоги потерпілим від злочинів особам, направленням до суду подання щодо припинення пробації стосовно такого суб'єкта та заміною пробаційного терміну на реальне

позбавлення волі; 4) принцип недискримінації полягає в тому, що служба пробації повинна гідно поводитися із кожним суб'єктом пробації та враховувати індивідуальні характеристики, обставини та інтереси кожного із них, а також здійснювати свої службові повноваження без дискримінації за жодною ознакою, та інші.

Отже, принципи пробації в Україні – це основоположні засади, сталі правові вимоги, на яких базується адміністративна діяльність публічної адміністрації у сфері пробації, засновані на гуманістичних чинниках теорії природного права та цінностях і стандартах ЄС, спрямовані на недопущення втрати для суспільства осіб, які скоїли нетяжкі злочини вперше, а також для попередження скоєння ними нових правопорушень.

Висновки до розділу 1

1. Пробація як правова категорія та юридичне явище є відносно новим поняттям світової правової спільноти. Вона є різновидом умовного засудження або умовного звільнення суб'єкта, що вчинив правопорушення, без позбавлення його волі. В умовах сьогодення додатково до зазначених функцій інституту пробації віднесено також забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого.

2. Пробація – це цілеспрямована система, покликана забезпечити переваги виправлення правопорушників відповідно до встановлених законом норм та застосовується до осіб, що вчинили злочин або правопорушення без призначення до них покарання, пов'язаного з позбавленням волі; в тому числі пред'явлення суду інформації, що характеризує суб'єкта, який вчинив правопорушення.

3. Пробація в Україні поділяється на 4 основні види: досудова пробація – це вид пробації, що застосовується за вимогою суду на етапі досудового провадження для встановлення особи та її письмової характеристики (дає змогу детально вивчити характер підозрюваної особи та ймовірність

учинення нею злочину). Наглядова пробація – це вид пробації у формі наглядових і соціально-виховних заходів, що застосовуються до осіб, які були притягнуті до відповідальності в судовому порядку та перебувають під наглядом Державної виконавчої служби України, але не відбувають покарання в місцях позбавлення волі. Пенітенціарна пробація – це вид пробації, що застосовується до особи, яка вчинила кримінальний злочин і до неї було застосовано покарання у вигляді позбавлення волі, однак має місце застосування заходів пенітенціарної пробації зі спливом певного строку. Пробація щодо неповнолітніх – вид пробації, що застосовується до осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності, що спрямовується на вжиття заходів щодо їх виправлення, а також забезпечення нормального фізичного і психічного розвитку.

4. Первинною складовою адміністративно-правового статусу суб'єктів пробації в Україні є підстави та порядок виникнення їх спеціальної правосуб'єктності. В Україні такий спеціальний статус можуть отримати обвинувачені та різної категорії засуджені особи, іншими словами – особи, які вчинили злочин і мають понести справедливе покарання відповідно до закону. Порядок виникнення правосуб'єктності визначається нормами законодавства у сфері пробації, які застосовуються до них у судовому порядку на основі обґрунтованих висновків кримінально-виконавчої інспекції.

5. Виявлено, що спеціальні адміністративно-правові обов'язки суб'єктів пробації в Україні є особливим видом поведінки осіб, які вчинили злочини та відповідно до цього мають беззастережно дотримуватися законодавства у сфері пробації та законних вимог суб'єктів публічної адміністрації, які мають повноваження здійснювати заходи із застосування пробації.

6. Особливостями спеціальних адміністративно-правових обов'язків суб'єктів пробації в Україні є те, що вони відображають публічний інтерес держави й суспільства загалом; нерозривно пов'язані з нормами

законодавства у сфері пробації, які у свою чергу є різновидом норм адміністративного права. Такі обов'язки мають за мету недопущення погіршення правового статусу особи, яка вчинила злочин, і недопущення порушення прав, свобод і законних інтересів інших осіб, публічного інтересу держави й суспільства загалом.

7. Доведено, що поряд із загальними правами, закріпленими Конституцією, суб'єкти пробації в Україні мають спеціальні адміністративні права, які впливають з їх правосуб'єктності. Ці суб'єкти є обвинуваченими чи засудженими і мають переваги (привілеї) перед особами, які перебувають під вартою чи відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

8. Виявлено й описано європейські адміністративні принципи пробації, як фундамент інституту пробації в Україні:

– принцип пріоритетності встановлення позитивних відносин із суб'єктом пробації – це юридично-психологічний процес установлення контакту із суб'єктом пробації та налагодження з ним позитивних відносин, що в подальшому допомагає перевиховати його за допомогою встановленого в минулому контакту та поставити його на шлях розвитку як законослухняного суб'єкта;

– принцип поваги до прав людини полягає в тому, що персонал служби пробації в будь-якому випадку, не залежно від ситуації, повинен дотримуватися основоположних природних і законних прав, свобод та інтересів людини, а також адміністративних прав визначених законодавством;

– принцип дотримання прав потерпілих – це провідний принцип пробації, який полягає в тому, що якщо з боку суб'єкта пробації порушуються права, свободи чи законні інтереси особи, яка постраждала в результаті злочину, або з його боку походять погрози, то офіцер пробації має право звернутися до суду для обрання щодо правопорушника більш жорсткої міри покарання. Отже, має місце здійснення спеціальної діяльності служби пробації, що полягає в підтримці та наданні допомоги потерпілим від

злочинів особам і направленні до суду подання щодо припинення пробації стосовно такого суб'єкта та заміни пробаційного терміну на реальне позбавлення волі;

– принцип недискримінації полягає в тому, що служба пробації має гідно поводитися з кожним суб'єктом пробації та враховувати індивідуальні характеристики, обставини й інтереси кожного з них, а також здійснювати свої службові повноваження без дискримінації за жодною ознакою;

– принцип визначення статусу служб пробації означає, що адміністративно-правовий статус служби пробації обов'язково має бути закріплений на законодавчому рівні та врегульовуватися виключно окремим законом;

– принцип оскарження діяльності служб пробації полягає в тому, що державні органи пробації мають бути підзвітні не лише органам влади, але й суб'єктам, які беруть участь у процесі пробації, окрім того вони мають бути поінформовані про право оскарження діяльності служби пробації;

– принцип наукової підтримки означає, що органи пробації мають підвищувати ефективність своєї роботи завдяки науковим розробкам у сфері психології, соціології права, теорії природного права. Завдяки цьому можливо більш ефективно, дієво визначати психологію суб'єкта пробації, здійснювати його виправлення та повернення до добросовісного виконання своїх суспільних обов'язків.

– принцип інформативності полягає в тому, що органи пробації мають інформувати громадськість про сутність і результати їхньої діяльності для розуміння в подальшому суспільством важливості цього інституту в державі, при цьому засоби масової інформації мають дотримуватися принципу конфіденційності.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1 Адміністративно-правовий статус органів пробації в Україні

Розпочинаючи розгляд механізму адміністративно-правового регулювання пробації в Україні, для повноти дослідження вважаємо за необхідне уточнити, що становить собою означена категорія, і яке значення має адміністративно-правовий статус органів пробації в Україні в цьому механізмі.

Ми підтримуємо наукову позицію, згідно з якою «правове регулювання» і «механізм правового регулювання» можна розглядати як частину одного цілого. Тобто механізм правового регулювання є одним із засобів регулювального впливу з боку держави на суспільні зв'язки [101, с. 85].

Традиційно під механізмом адміністративно-правового регулювання розуміються засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави. Він дозволяє охопити весь процес правового регулювання, представити його в системно-динамічному вигляді, розкрити його структуру, взаємозв'язок і взаємодію всіх елементів [26, с. 87-97].

До складових механізму адміністративно-правового регулювання вчені відносять: норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження – джерело права; публічну адміністрацію; принципи діяльності публічної адміністрації; індивідуальні акти публічної адміністрації; адміністративно-правові відносини; форми адміністративного права; тлумачення норм

адміністративного права; методи адміністративного права; процедури реалізації адміністративно-правових норм [26, с. 87-97].

Таким чином, інтерпретуючи думки науковців, маємо змогу виділити низку об'єднувальних чинників, які в будь-якому разі властиві аналізованому нами явищу. Зокрема це: 1) наявність елементного складу, який є чинником реалізації врегулівних процесів щодо задоволення публічного та приватного інтересу в цій сфері; 2) уявляється як спосіб владного впливу на сферу пробації; 3) є засобом подолання об'єктивних перешкод належного розвитку інституту пробації; 4) передбачає порядок реалізації зобов'язань суб'єктів врегулювання сфери пробації; 5) поділяється на різновиди залежно від мети, яку планується досягнути; 6) поєднує адміністративні та сервісні характеристики діяльності публічної адміністрації; 7) забезпечує взаємозв'язок державних і недержавних інституцій у процесі вирішення окремих пробаційних питань [99, с. 72].

Відповідно механізм адміністративно-правового регулювання пробації в Україні реалізовує відповідна публічна адміністрація. Побічно питання публічної адміністрації аналізованої сфери розглядалося нами на попередніх етапах нашої наукової праці, однак вважаємо за потрібне розкрити її структуру детальніше та більш спеціалізовано.

За переконаннями Т. Кравцової та А. Солонар, «публічна адміністрація» – це певним чином побудована система органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та інші суб'єкти, наділені адміністративно-управлінськими функціями, які діють з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства в цілому. При цьому їй притаманні властивості, які відрізняють її від інших державних утворень і які можна побачити у визначенні цього поняття. Діяльність усіх державних органів базується на певних принципах, не є виключенням і публічна адміністрація, вона також діє відповідно до певних принципів – верховенства

права, гуманізму, законності, демократизму, професійної компетентності, відповідальності тощо [47, с. 523].

Фахівець адміністративно-правової науки В. Колпаков розкриває термін «публічна адміністрація» як систему організаційно-структурних утворень, які на законних підставах набули владних повноважень для їх реалізації в публічних інтересах. Усе це зумовлює потребу розглядати теорію публічної адміністрації як методологічну основу адміністративного права й використовувати її поняття як базове у формуванні адміністративно-правових відносин [42, с. 36].

Відтак публічна адміністрація в сфері пробації – це передбачений актами адміністративного законодавства структурований перелік уповноважених суб'єктів, повноваження яких стосуються врегулювання відносин у сфері пробації.

Її структуру становлять: Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України та система органів пробації (Державна установа «Центр пробації», філії, уповноважені органи з питань пробації). Незаперечним є той факт, що в аналізованій сфері основним суб'єктом публічної адміністрації є саме органи пробації спеціалізованого рівня, тобто ті, що безпосередньо здійснюють свою адміністративну діяльність у сфері пробації.

Досить ґрунтовно, на наш погляд, М. Горбач визначила особливості правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, зокрема: 1) він є взаємопов'язаним комплексом юридично закріплених адміністративних прав та обов'язків, установлених на основі адміністративно-правових норм позитивного та негативного характеру, що мають загальний, універсальний характер для всіх однорідних учасників адміністративно-правових відносин; 2) невід'ємними елементами адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації є адміністративні права та обов'язки, а адміністративна відповідальність є основним додатковим елементом їхнього статусу, без якого їхнє функціонування втрачає будь-який сенс; 3) адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації

обов'язково виявляється в потенційній взаємодії з іншими суб'єктами й об'єктами права, що здійснюється на основі норм адміністративного права з метою забезпечення прав, свобод або/та законних інтересів за умови недопущення створення передумов щодо порушення засвідчених цінностей інших суб'єктів права [27, с. 8].

З цього приводу В. Галуцько зазначає: адміністративні права суб'єкта публічної адміністрації – це прописана адміністративним законодавством міра дозволеної поведінки щодо виконання поставлених обов'язків із забезпечення прав, свобод і законних інтересів невіддільних фізичних і юридичних осіб та публічного інтересу держави й суспільства в цілому; це комплекс природних і визначених адміністративним законодавством юридичних можливостей суб'єктів права – як позитивного, так і негативного спрямування [23].

Щодо адміністративних прав публічного суб'єкта права як елемента адміністративно-правового статусу М. Горбач зазначає: адміністративні права публічного суб'єкта права завжди є публічними – такими, що відображають публічний інтерес; адміністративні права публічного суб'єкта права нерозривно пов'язані з адміністративними обов'язками в цій сфері; публічний суб'єкт права має право: а) вимагати від іншої сторони виконання обов'язку, тобто має право на чужі дії; б) на здійснення адміністративних дій, спрямованих на захист їх прав; в) увести в дію апарат адміністративного примусу проти зобов'язальної особи; у нормативно-правових актах треба чітко прописувати і формально виділяти адміністративні права публічного суб'єкта права, не змішуючи їх з обов'язками чи іншими категоріями юриспруденції – «компетенціями», «повноваженнями» та ін.; серед адміністративних прав публічного суб'єкта права можна виділити різні сфери адміністративних прав, зокрема адміністративно-економічні, адміністративно-соціальні, адміністративно-громадянські, адміністративно-культурні, адміністративно-екологічні тощо [27, с. 9].

Відповідно адміністративні права публічного суб'єкта права – це прописана адміністративним законодавством міра дозволеної поведінки суб'єкта публічної адміністрації в різних сферах суспільного життя щодо виконання поставлених обов'язків щодо забезпечення прав, свобод і законних інтересів невіддільних фізичних і юридичних осіб та публічного інтересу держави й суспільства в цілому [27, с. 9].

У свою чергу, говорячи про суб'єктів публічної адміністрації, провідні вчені вважають, що їх адміністративні обов'язки – це сукупність їх зобов'язань перед приватними особами, державою й суспільством, що встановлені нормами адміністративного права, а інколи й інших галузей права [26, с. 85].

Досить детально розкрила адміністративно-правові обов'язки публічного суб'єкта права М. Горбач, яка зазначила таке: 1) адміністративні обов'язки публічного суб'єкта права завжди є публічними, такими, що відображають публічний інтерес; 2) адміністративні обов'язки публічного суб'єкта права нерозривно пов'язані з адміністративними правами; 3) публічний суб'єкт права має відповідно до своїх обов'язків: дотримуватися Конституції і законів України, інших нормативних актів; видавати нормативно-правові акти (накази), за допомогою яких керується діяльність інших органів державної влади; професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів; здійснювати контроль і нагляд за дотриманням законодавства; притягувати правопорушників до юридичної відповідальності згідно із законодавством; 4) у нормативно-правових актах треба чітко прописувати й формально виділяти адміністративні обов'язки публічного суб'єкта права, не змішуючи їх з обов'язками чи іншими категоріями юриспруденції – «компетенціями», «повноваженнями» та ін. Отже, адміністративні обов'язки публічного суб'єкта права – це юридично закріплена в нормативно-правових актах міра належної та необхідної суспільно-правової поведінки, що спрямована на

виконання завдань і функцій у передбаченій сфері, які в разі порушення забезпечуються заходами адміністративного примусу [27, с. 8].

Отже, адміністративно-правовий статус органів пробації в Україні слід розглядати з позиції взаємопов'язаного комплексу закріплених на законодавчому рівні їх завдань (функцій), адміністративних обов'язків і прав. Додатковим елементом є відповідальність таких суб'єктів, яка настає у випадку порушення органом пробації встановлених засадничих правил реалізації його адміністративної діяльності.

Закон України «Про пробацію» від 05.02.2015 № 160-VIII передбачає, що орган пробації – то центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері пробації. Відповідно мова йде про Міністерство юстиції України.

Наказ Міністерства юстиції України від 18.08.2017 № 2649/5 «Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації» визначає орган пробації органом виконання покарань, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та пробації. Він безпосередньо підпорядковується Державній установі «Центр пробації» та є відокремленим підрозділом без права юридичної особи.

Додамо, що органами виконання покарань є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, його територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації [49].

Вищезгаданий наказ передбачає, що орган пробації утворюється Міністром юстиції України в адміністративно-територіальних одиницях України для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Закон України «Про пробацію» від 05.02.2015 № 160-VIII визначає, що орган пробації в межах своїх повноважень організовує: забезпечення суду

досудовими доповідями про обвинувачених; здійснення нагляду за засудженими; виконання покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; соціально-виховну роботу із засудженими; підготовку до звільнення засуджених, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі та позбавлення волі на певний строк [87].

У свою чергу Закон України від 07.09.2016 № 1492-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» додав до Кримінально-виконавчого кодексу України положення про те, що уповноважений орган з питань пробації в межах своїх повноважень забезпечує здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років; виконання покарання у формі позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт; реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; проведення соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію; здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у формі обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів у порядку, визначеному статтею 57 цього Кодексу; здійснення інших визначених законодавством заходів, спрямованих на виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Слід також вказати, що в Наказі Міністерства юстиції України від 18.08.2017 № 2649/5 «Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор

ювенальної пробації» вказано, що під час проведення соціальної виховної роботи уповноважений орган з питань пробації забезпечує:

- 1) складання індивідуального плану роботи із засудженими особами з урахуванням оцінки ризиків;
- 2) аналіз виконання індивідуального плану роботи із засудженими особами;
- 3) аналіз виконання засудженою особою обов'язків, покладених на неї судом та відповідно до закону;
- 4) застосування диференційованого підходу під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги засудженим особам;
- 5) сприяння працевлаштуванню, залученню до навчання, участі у виховних заходах та соціально корисній діяльності засуджених осіб;
- 6) сприяння у вирішенні соціальних проблем неповнолітнього, конфліктних ситуацій у сім'ї, зокрема інформування соціальних служб, служби у справах дітей, правоохоронних органів щодо батьків, законних представників, які не займаються вихованням дітей чи вчиняють стосовно них домашнє насильство;
- 7) сприяння в залученні неповнолітніх засуджених осіб до навчання та здобутті ними повної загальної середньої освіти;
- 8) ініціювання перед службами у справах дітей, структурними підрозділами з питань охорони здоров'я місцевих державних адміністрацій питання щодо направлення неповнолітнього до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги.

Отже, орган пробації в Україні здійснює зовнішні і внутрішньо-організаційні функції. Серед зовнішніх основною є функція судового забезпечення (забезпечення суду досудовими доповідями), а також соціально-виховну та наглядову функції щодо суб'єктів пробації.

Більш спеціалізовано вважаємо за необхідне вказати про державну установу під назвою «Центр пробації», яка почала функціонувати відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України з 1 січня 2018 р. [92].

Відповідне Положення також було затверджено наказом Міністерства юстиції України (від 28.12.2017 № 4322/5) [91]. Саме ці акти встановлюють адміністративно-правовий статус цього суб'єкта.

Це неприбуткова установа, створена для забезпечення виконання завдань державної кримінально-виконавчої служби України з питань пробації та безпосереднього спрямування й координації діяльності уповноважених органів з питань пробації, що належить до сфери управління Мін'юсту. Зокрема діяльність Центру пробації спрямовується та координується заступником Міністра юстиції України відповідно до розподілу обов'язків [91].

Положенням визначено основні завдання Центру пробації, зокрема:

- організаційно-методичне та практичне забезпечення завдань пробації відповідно до принципів, закріплених законодавством про пробацію;
- здійснення наглядової пробації, соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію, забезпечення судів інформацією, що характеризує обвинувачених (досудові відповіді);
- виконання кримінальних покарань у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;
- здійснення контролю за виконанням покарання у вигляді штрафу;
- здійснення нагляду за особами, звільненнями від відбування покарання з випробуванням, а також звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років;
- забезпечення направлення засуджених до обмеження волі, які на час винесення вироку не перебували під вартою, до кримінально-виконавчих установ відкритого типу;
- виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт та виправних робіт;
- організація підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк;

- організація взаємодії та контролю за діяльністю повноважених органів з питань пробації;
- моніторинг ефективності заходів пробації та розроблення пропозицій щодо їх удосконалення і подальшого розвитку пробації в Україні з урахуванням міжнародних стандартів пробації;
- забезпечення взаємодії з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, судами, установами та організаціями, науковими та навчальними закладами з питань реалізації завдань, визначених законодавством про пробацію;
- формування вимог до професії та кваліфікаційних характеристик персоналу Центру пробації, підрозділів повноважених органів з питань пробації та підготовка пропозицій щодо його відбору та навчання;
- створення ефективної комунікації Центру пробації, уповноважених органів з питань пробації та громадськості, що базується на принципах прозорості, довіри партнерської взаємодії;
- здійснення міжнародного партнерства у сфері пробації;
- складання проекту кошторису видатків та утримання Центру пробації, уповноважених органів з питань пробації з обґрунтуваннями та детальними розрахунками;
- підготовка пропозицій до паспортів бюджетних програм і звітів про їх виконання [91].

Органом контролю «Центру пробації» є Міністерство юстиції України. Очолює «Центр пробації» директор, який призначається на посаду та звільняється державним секретарем Мін'юсту, зокрема він організовує роботу цього суб'єкта та уповноважених органів з питань пробації.

Стаття 19 Закону України «Про пробацію» регламентує положення, відповідно до якого «Центр пробації» має права, завдяки яким виконується та організовується робота у сфері пробації.

Отже, адміністративний орган «Центр пробації» забезпечує виконання завдань пробації і безпосереднє публічне адміністрування уповноважених

органів з питань пробації. Саме ця установа спільно з міжрегіональними управліннями з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України продовжує вживати організаційних заходів щодо поетапного переведення персоналу уповноважених органів з питань пробації та проводити комплектування штатних посад. Цей процес поєднується з активним упровадженням нових форм і методів роботи з суб'єктами пробації.

Далі потрібно вказати і про міжрегіональні управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України.

Ці суб'єкти комплексно забезпечують реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Як зазначає О. Предместніков, такі міжрегіональні управління наразі все ще перебувають на етапі своєї інституалізації, що виявляє недостатню чіткість і конкретність їх організаційно-розпорядчих і правоохоронних повноважень, а також неповну погодженість компетенції та структурної організації міжрегіональних управлінь. Удосконалення їх організації та діяльності першочергово потребує розширення законодавчих засад статусу міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації, усунення прогалин і формування єдиного для всіх міжрегіональних управлінь підзаконного регулювання (зокрема затвердження спільного Положення і Типових положень про структурні підрозділи), раціонального перерозподілу організаційно-штатного потенціалу, нормативного закріплення форм і змісту взаємодії міжрегіональних управлінь з підпорядкованими їм органами та установами, інтенсифікації контролю за дотриманням ними законодавства і прав людини [81, с. 102].

18 травня 2016 Постановою Кабінету Міністрів України № 348 «Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції» було утворено Західне міжрегіональне управління з питань виконання

кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції; Південне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції; Південно-Східне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції; Північно-Східне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції; Центральне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції; Центрально-Західне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції. Ці управління є правонаступниками територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби, які ліквідувались.

Окремо слід відзначити про те, що у статті 19 Закону України «Про пробацію» визначено правовий статус персоналу органу пробації. Під час здійснення нагляду персонал органу пробації має право: перебувати на земельних ділянках, у житлових та інших приміщеннях громадян за їхньою згодою, а також на території і в приміщеннях підприємств, установ і організацій з повідомленням про це керівника або уповноваженої ним особи; відвідувати суб'єктів пробації за місцем їх проживання, роботи або навчання; викликати суб'єктів пробації до органу пробації та отримувати від них усні чи письмові пояснення; персоналу органу пробації безоплатно надається у встановлений ним строк інформація, потрібна для здійснення його повноважень; невиконання законних вимог персоналу органу пробації тягне за собою відповідальність, установлену законом (ст. 19) [87].

У свою чергу в «Положенні про організацію діяльності волонтерів пробації» визначено права й обов'язки уповноваженого органу з питань пробації під час залучення до своєї діяльності волонтерів пробації, зокрема він має право:

- самостійно визначати напрямки здійснення волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією;

- здійснювати відбір кандидатів у волонтери пробації та зараховувати їх до складу волонтерів пробації;
- надавати волонтерам пробації за їх згодою завдання щодо здійснення волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією;
- отримувати кошти та інше майно для здійснення волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією;
- відшкодовувати волонтерам витрати, пов'язані з наданням ними волонтерської допомоги, передбачені статтею 11 Закону України «Про волонтерську діяльність»;
- здійснювати міжнародне співробітництво з питань волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією;
- пропонувати кандидату на зарахування до складу волонтерів пробації надати для ознайомлення документ, що посвідчує особу, документ про освіту та трудову книжку (за наявності) за згодою;
- використовувати персональні дані волонтерів пробації в порядку, визначеному Законом України «Про захист персональних даних» [83].

Тобто волонтерська діяльність допомагає вирішувати організаційні питання, пов'язані з діяльністю у сфері пробації України, та здійснювати всі необхідні заходи для забезпечення діяльності волонтерів у зазначеній сфері.

Волонтер пробації під час здійснення своїх повноважень має право на: безпечні й належні умови здійснення волонтерської діяльності, зокрема отримання достовірної, точної та повної інформації про порядок та умови провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією; перебування на території і в приміщеннях підприємств, установ та організацій за дозволом їх керівників або уповноважених ними осіб; участь у відвідуванні суб'єктів пробації за місцем їх роботи або навчання; проведення зустрічей із суб'єктами пробації з метою здійснення заходів соціально-виховної роботи; захист своїх прав відповідно до законодавства; інші права, передбачені договором і законодавством [83].

У свою чергу волонтер пробації під час здійснення своїх повноважень зобов'язаний: сумлінно та своєчасно виконувати обов'язки щодо здійснення волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією; не припускати дій і вчинків, які можуть негативно вплинути на репутацію волонтера пробації та уповноваженого органу з питань пробації; не припускати дій та вчинків, які можуть порушити права суб'єктів пробації; виконувати умови договору; дотримуватися правового режиму інформації з обмеженим доступом. За порушення прав суб'єктів пробації волонтери пробації відповідають згідно із законодавством [83].

Важливим моментом для розвитку інституту пробації в Україні є те, що 2018 року значно поліпшилася комунікація органів пробації з державними органами влади та активізувалася робота щодо розроблення цільових програм, спрямованих на розвиток пробації, надання соціальних послуг суб'єктам пробації та профілактику злочинності на рівні громад. Уповноважені органи з питань пробації у 13 областях України (Вінницькій, Волинській, Донецькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Харківській, Черкаській та Чернівецькій) мають підтримку органів місцевого самоврядування у вигляді затверджених цільових програм, розроблених до 2020, а в окремих випадках – і до 2021 року [64].

Метою таких програм є підвищення ефективності роботи органів пробації в забезпеченні безпеки суспільства через виправлення засуджених, сприяння їх ресоціалізації та соціальній адаптації в суспільстві, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. Окрім того, відповідно до затверджених цільових програм передбачено видатки на придбання оргтехніки, канцтоварів, проведення ремонтних робіт для забезпечення належних умов праці персоналу органів пробації [64].

Отже, підтримка та співпраця від державних місцевих адміністрацій у співпраці з органами пробації дає сукупно ефективність функціонування цього інституту. Місія системи відображає її відданість служінню громаді,

судам і людям, які приходять до суду. Завдяки посадовим особам та іншим працівникам система працює, щоб зробити процес судочинства ефективним.

У свою чергу, розглядаючи порядок взаємодії органів пробації з органами публічної адміністрації, слід зазначити, що вони зобов'язані: надавати поліції або прокурору відомості про особу підозрюваного при виборі запобіжного заходу; надавати суду відомостей про особу підозрюваного при виборі міри покарання; надавати соціальні послуги ув'язненим у пенітенціарних установах; надавати адміністрації пенітенціарних установ доповіді про результати соціальної роботи з ув'язненими та оцінку ризиків вчинення рецидивного злочину; надавати потерпілому інформаційної та іншої підтримки щодо процесу виконання покарань за конкретним вироком; виконувати альтернативні покарання (покарання з випробуванням); надавати постпенітенціарну допомогу злочинцям, які звільняються з пенітенціарних установ [38].

Окрім того Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до ...» від 03.04.2018 № 974/5/467/609/280 деталізує повноваження уповноваженого органу з питань пробації з іншими суб'єктами під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у формі обмеження волі або позбавлення волі на певний строк.

Зокрема, він уживає заходів щодо залучення спостережних комісій, суб'єктів соціального патронажу тощо до процесу підготовки засуджених до звільнення, зокрема участі у проведенні інформаційно-роз'яснювальної роботи; сприяє засудженим, які готуються до звільнення, у: а) визначенні намірів щодо місця проживання після звільнення; б) працевлаштуванні працездатних осіб працездатного віку; в) влаштуванні до спеціалізованої установи для звільнених осіб, іншої установи (закладу) соціальної підтримки (догляду), закладу для бездомних осіб, закладів соціального обслуговування;

г) наданні соціальних послуг; д) госпіталізації до закладів охорони здоров'я; е) вирішенні інших проблемних питань.

З метою сприяння у вирішенні зазначених питань уповноважений орган з питань пробації: має право проводити бесіди із засудженими, які готуються до звільнення, та ознайомлюватись з матеріалами їх особових справ; надсилає повідомлення та запити до суб'єктів соціального патронажу щодо надання засудженому послуг з трудового і побутового влаштування за обраним ним місцем проживання [84].

Додамо, що аналіз правового регулювання та практики організації взаємодії органу пробації з відділами інформаційно-аналітичного забезпечення головних управлінь Національної поліції дозволяє дійти висновку, що їх спільна діяльність має на меті: 1) отримання органом пробації інформації про вчинення засудженими особами, засудженими до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, нових злочинів; 2) формування оперативно-довідкового й дактилоскопічного обліку в органах поліції. Взаємодія органу пробації з відділами інформаційно-аналітичного забезпечення головних управлінь Національної поліції в областях та м. Києві зумовлена отриманням інформації про притягнення до кримінальної відповідальності засудженого протягом іспитового строку. Особливістю цього виду взаємодії з органами поліції є те, що вона має виключно інформаційний і періодичний характер, спосіб її здійснення полягає в направленні запитів про надання інформації. При цьому основними формами взаємодії є: 1) направлення запитів про притягнення засудженого до кримінальної відповідальності (вимога); 2) складання сповіщення на засудженого; 3) проведення звірок [128].

Особливість останніх двох форм взаємодії полягає в тому, що вони спрямовані виключно на реалізацію повноважень поліції у сфері здійснення інформаційно-аналітичної діяльності [128].

Окрім того розвиток пробації в нашій державі відбувається завдяки плідній співпраці з міжнародними експертами з Великої Британії та інших

провідних країн світу. Дотепер виводяться нові професійні стандарти щодо складання досудових доповідей та здійснення наглядової пробації, триває робота над ІТ-системою ведення реєстру засуджених.

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати відповідні висновки щодо визначення адміністративно-правового статусу органів пробації в Україні.

По-перше, механізм адміністративно-правового регулювання пробації в Україні реалізовує відповідна публічна адміністрація. В аналізованій сфері – це передбачений актами адміністративного законодавства структурований перелік уповноважених суб'єктів, повноваження яких стосуються врегулювання відносин у сфері пробації.

Її структуру становлять: Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України та система органів пробації (Державна установа «Центр пробації», філії, уповноважені органи з питань пробації). Незаперечним є факт того, що в аналізованій сфері основним суб'єктом публічної адміністрації є саме органи пробації спеціалізованого рівня, тобто ті, що безпосередньо здійснюють свою адміністративну діяльність у сфері пробації.

По-друге, адміністративно-правовий статус органів пробації в Україні слід розглядати з позиції взаємопов'язаного комплексу закріплених на законодавчому рівні їх завдань (функцій), адміністративних обов'язків і прав. Додатковим елементом є відповідальність таких суб'єктів, яка настає у випадку порушення органом пробації встановлених засадничих правил реалізації його адміністративної діяльності.

Орган пробації в Україні здійснює зовнішні і внутрішньоорганізаційні функції. Серед зовнішніх основною є функція судового забезпечення (забезпечення суду досудовими доповідями), а також соціально-виховна та наглядова функції щодо суб'єктів пробації.

По-третє, функції пробації в Україні реалізовує Центр пробації. Це державна установа, що забезпечує виконання завдань пробації та безпосереднє публічне адміністрування уповноважених органів з питань

пробації, підконтрольна сфері державного управління Міністерства юстиції України через відповідного заступника Міністра. Основними завданнями Центру пробації є нагляд і соціально-виховна робота, забезпечення судів досудовими відповідями, виконання адміністративних стягнень і контроль за виконанням покарань щодо суб'єктів пробації. Центр пробації є новою державною установою, що здійснює свою адміністративну діяльність на основі європейських цінностей і є членом Ради Конфедерації європейської пробації (CEP – Confederation of European Probation).

По-четверте, з'ясовано, що орган пробації має такі адміністративні права стосовно суб'єктів пробації: право безперешкодно відвідувати суб'єктів пробації в будь-який час і в будь-якому місці, викликати їх та отримувати від них пояснення. Його адміністративні обов'язки та права деталізуються законодавчими й підзаконними нормативно-правовими актами з конкретизацією під фактичні завдання останнього.

Отже, адміністративно-правовий статус органів пробації в Україні – це взаємопов'язаний комплекс закріплених на законодавчому рівні завдань, адміністративних обов'язків і прав посадових осіб органів пробації України, відповідно до яких реалізується система наглядових та організаційно-правових заходів, що застосовуються за рішенням суду по відношенню до осіб щодо яких здійснюється судове провадження, а також по відношенню до осіб, що були притягнуті до відповідальності в судовому порядку та винуватих яких було доведено відповідно до законодавства України.

2.2 Форми і методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні

Зі структурних елементів аналізованого нами механізму ще не були відображені форми, методи та процедури адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації.

Так, питання розгляду форм і методів адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні по праву викликає науковий інтерес, оскільки форма є шаблоном, а метод є системою адміністративно-правових прийомів, за допомогою яких вона здійснюється. Відповідно окремі процедури адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні будуть проаналізовані на наступних етапах нашої наукової праці, а в межах цього підрозділу потрібно з'ясувати визначені вище інструменти публічного адміністрування в аналізованій сфері.

Для початку слід відзначити, що форми й методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні не просто так нами аналізуються суміжно. Справа в тому, що в юридичній науці та адміністративній зокрема існує дуже багато іноді полярних поглядів учених щодо цієї проблематики.

Це зумовлено багатьма чинниками, і не в останню чергу реформаційними змінами адміністративного поля. Ми вже зазначали, що вітчизняне адміністративне право перебуває на перехідному етапі становлення – від суто регулювальних, санкційних і дозвільних взаємовідношень до визнання концепту «людодоцентризм». Сервісність як ознака діяльності публічної адміністрації вже майже укорінилась як у свідомості громадян, так і в адміністративних діях уповноважених державних органів влади.

При цьому головне питання постає таким чином: як має діяти публічна адміністрація для того, щоб мати змогу повноцінно задовольняти публічні інтереси, зокрема і в сфері пробації?

Відповідно наукові пошуки вітчизняних науковців спрямовано на вирішення цього завдання, і більшою мірою – на основі передових досягнень зарубіжних країн.

З приводу цього точиться багаторічна полеміка, оскільки одні вчені є прибічниками радянського й пострадянського шляху вирішення та

унормування адміністративно-правових відносин, коли ця течія зумовлювалась виключно поняттями «управляти», «забороняти», «охороняти» і т. ін.; а інші, орієнтуючись на досвід зокрема й німецької доктрини розвитку адміністративного права, прагнуть започаткувати та модернізувати чинні правові інститути на якісно нових засадах.

Відповідно форми й методи як різновиди адміністративної діяльності публічної адміністрації не оминуті віднайденням істинності та узгодженості у змістовому трактуванні з боку вчених.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне з'ясувати це питання з позиції нашого дослідження та з прив'язкою до його тематики, оскільки, як зазначено вище, наші напрацювання будуть чинником оптимізації такої діяльності, зокрема й покращення здійснення пробаційних заходів і розвитку цього інституту відповідно до потреб сьогодення.

За нашим баченням, форми й методи як різновиди адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації слід розглядати як відповідні інструменти, тобто те, чим публічна адміністрація користується під час вирішення основоположних завдань пробації.

При цьому аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури з адміністративного права показує, що українські автори, на відміну від своїх європейських колег, характеризуючи діяльність суб'єктів публічної адміністрації, говорять не про інструменти їх діяльності, а про форми державного управління, через які, власне, й виявляється функціонування останніх. Ми підтримуємо думку І. Патерило і вважаємо, що подібний підхід є застарілим і таким, що не відповідає ані сучасним тенденціям розвитку національного законодавства, ані поглядам європейських учених на зазначену проблематику [72, с.124], і долучаємось до думки тих вчених, які розкривають цю категорію окрім як через розуміння форм публічного адміністрування ще й через призму ймовірних елементів публічного механізму врегулювання суспільних зв'язків. Тобто в їхньому розумінні інструменти публічного адміністрування – це сукупність форм, методів,

процедур та інших його складників, які в сукупності або окремо один від одного є чинниками впливу публічної адміністрації на конкретні об'єкти регулювання [99, с. 117].

Об'єкти та суб'єкти пробаці, а також публічна адміністрація, що реалізовує відповідні механізми врегулювання взаємозв'язків в аналізованій сфері, уже були описані нами попередньо, а тому зосередимо свою увагу на безпосередньо заявленій до розгляду проблематиці.

Як доречно вказує В. Колпаков, форма є первинною щодо методу. Якби не було форми публічного адміністрування, методи публічного адміністрування втратили би будь-який сенс [42]. А тому розглянемо особливості її застосування органами пробації.

Тлумачний словник української мови визначає поняття «форма» як тип, будову, спосіб організації чого-небудь; спосіб існування змісту, його внутрішню структуру, організацію та зовнішній вираз [161].

На думку Ю. Битяка, термін «форма» (у контексті форми «державного управління») означає вид, будь-який зовнішній вияв певного змісту. Якщо функції управління розкривають основні напрямки цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на об'єкти управління, то форми управління – це шляхи здійснення такого цілеспрямованого впливу, тобто форми управління показують, як практично здійснюється управлінська діяльність. Процес реалізації завдань і функцій юридично виявляється у відповідних формах. Форми управлінської діяльності визначають характер відносин у сфері управління. Вони складаються у процесі здійснення виконавчої та розпорядчої діяльності. Управлінська діяльність викликає різні наслідки: одні дії зумовлюють юридичні наслідки, інші – ні [10].

На наш погляд, потрібно уточнити, що ми прибічники думки, згідно з якою форми адміністративної діяльності публічної адміністрації є правонаступниками форм управління – так званою модифікованою та оптимізованою їх частиною. Ці поняття не є тотожними, однак співвідносяться як частина і ціле.

Відповідно, як зазначає Л. Попов, категорія «форма державного управління» пов'язана з реалізацією компетенції органу виконавчої влади, оскільки саме управлінські дії дозволяють здійснити зовнішнє вираження компетенції (тобто обов'язків і повноважень) суб'єкта державного управління. Форми державно-управлінської діяльності органів виконавчої влади та їх посадових осіб визначаються правом, закріплюються в законах та інших нормативних правових актах, що визначають діяльність зазначених органів. Отже, у державному управлінні державні органи та посадові особи мають використовувати тільки ті форми діяльності, які встановлені нормами адміністративного права. Недотримання норм права тягне за собою недійсність дій органу виконавчої влади або посадової особи. Потрібно відзначити й те, що адміністративно-правові форми державного управління завжди тягнуть за собою чітко виражені юридичні наслідки, пов'язані з виникненням, зміною або припиненням адміністративно-правових відносин (наприклад, складання протоколу про адміністративне правопорушення, видання наказу про присвоєння класного чину і т. ін.) [62, с. 248-249].

Проміжним висновком слід вважати твердження, відповідно до якого під адміністративно-правовою формою державного управління розуміється певна зовні виражена дія органу виконавчої влади або його посадової особи, здійснена в рамках його компетенції, що викликає юридичні наслідки. Вид конкретної форми державного управління визначається завданнями, що стоять перед органом виконавчої влади або посадовою особою, а також реалізованими ними функціями [41]. До речі, спірною є позиція щодо настання юридичних наслідків, однак про це детальніше зазначимо далі.

З орієнтуванням на розуміння адміністративного поля із сервісним характером В. Галуцько під формами діяльності публічної адміністрації визначає зовнішнє вираження однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій посадових осіб і органів публічної адміністрації, здійснене в межах режиму законності та компетентності для досягнення адміністративно-правової мети – публічного забезпечення прав і

свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [26, с. 225-226].

Як бачимо, наведені вище позиції вчених щодо аналізованих явищ підтверджують нашу позицію відносно їх співвідношення як взаємопов'язаних і змістовно суміжних, однак не тотожних.

Тим самим, проаналізувавши вищезазначену інформацію, можна зробити висновок, що форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні є зовнішнім виразом адміністративної діяльності загальної та спеціальної публічної адміністрації в цій сфері.

В. Галуцько класифікує форми діяльності органів публічної влади за характером і правовою природою, виявляючи такі форми діяльності суб'єктів публічної адміністрації: укладення адміністративних актів (видання підзаконних нормативно-правових актів і видання індивідуальних адміністративних актів); укладення адміністративних договорів; учинення інших юридично значущих адміністративних дій; здійснення матеріально-технічних операцій [26, с. 227].

Тут доречно повернутись до питання про правові наслідки: чи завжди вони виникають при порушенні використання конкретної форми.

Недарма сучасні вчені здійснюють поділ форм адміністративної діяльності публічної адміністрації, відповідно ми є прибічниками думки тих учених, які вважають, що такі форми можуть бути як правовими, так і неправовими. Відповідно різниця між ними полягає в тих самих наслідках – породжуються вони чи ні.

На думку Ю. Битяка, здійснення виконавчої влади у правовій формі є вираженням того, що повноваження, якими наділено управлінські органи, мають державно-владний характер із точно визначеним способом їх утілення в життя шляхом видання юридичних актів. Але значна частина діяльності виконавчої влади не втілюється в правову форму, не пов'язана з виданням правових актів і здійсненням юридично значущих дій, тобто не породжує, не

змінює та не припиняє адміністративних правовідносин. Ця частина діяльності виконавчої влади є не правовою, а організаційною формою, яка безпосередньо не викликає юридичних наслідків (проведення нарад, інструктування, контроль, добір кадрів тощо). Неправові форми, як правило, є підставою для наступного здійснення виконавчою владою дій юридичного характеру. Вони також можуть виникати після правових форм; пов'язані з правом, але в загальному вигляді є опосередкованими. Їх застосування базується на правовій основі шляхом установлення загальної процедури, у них також визначаються повноваження суб'єктів управління на їх здійснення. Неправові форми, як і правові, пов'язані з компетенцією органу виконавчої влади та його державновладними повноваженнями. Відповідний орган виконавчої влади реалізує свою компетенцію шляхом не тільки видання юридичних актів, а й проведення різних організаційних заходів і здійснення матеріально-технічних дій [10].

Потрібно зазначити, що суб'єкти публічної адміністрації, які здійснюють заходи пробації в Україні, можуть використовувати весь сучасний арсенал форм адміністрування – як правових так і організаційних, адже вони взаємопов'язані; відповідно сюди входять: видання нормативних й індивідуальних адміністративних актів, укладення адміністративних договорів, здійснення інших юридично значущих дій та матеріально-технічних операцій.

Зокрема видання нормативно-правових актів у сфері пробації – це правотворча, підзаконно-розпорядча адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації (Міністерства юстиції України та Центру пробації) щодо виконання функцій і завдань пробації, зокрема через розроблення й затвердження положень про уповноважений орган з питань пробації, сектор ювенальної пробації, функціональні обов'язки офіцерів пробації.

Наприклад, в аналізованій сфері Міністерство юстиції України реалізує таку форму у вигляді видання наказів і розпоряджень: «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із

засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» від 29.01.2019 № 272/5; «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Державного департаменту України з питань виконання покарань, Міністерства внутрішніх справ України» від 19 грудня 2003 року № 270/1560 та від 29.01.2019 № 271/5/66; «Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту» від 26.06.2018 № 2023/5; «Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 03.04.2018 № 974/5/467/609/280; «Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм» від 28.03.2018 № 926/5; «Типове положення про сектор ювенальної пробації» від 18.08.2017 № 2649/5; «Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації» від 18.08.2017 № 2649/5; «Про затвердження Порядку складення досудової доповіді» від 27.01.2017 № 200/5 та ін.

Додамо, що окрім звичайних адміністративних актів, в аналізованій сфері існують також спеціальні, зокрема досудова доповідь про обвинуваченого як суб'єкта, щодо якого може бути застосована пробація (містить соціально-психологічну характеристику та оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення). Як юридична категорія досудова доповідь має подвійну юридичну природу: по-перше – як процесуальний документ кримінального провадження; по-друге – як індивідуальний адміністративний акт офіцера пробації.

Щодо такої форми, як укладення адміністративних договорів, то на наш погляд, це форма діяльності, яка полягає в укладанні угод з іншими органами державної влади, установами та організаціями для забезпечення потреб інституту пробації в Україні.

При цьому такі угоди укладаються не тільки з національними владно уповноваженими суб'єктами. Так, 18.10.2016 року між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції і громадської безпеки Королівства Норвегія була укладена угода про співробітництво в процесі впровадження пробації в Україні. Ця угода спрямована на розвиток технічної співпраці сторін, на надання інформації, передання досвіду та знань у питаннях цього Проекту.

Сферами співпраці визначено: дослідження оптимальних шляхів впровадження інституту пробації в Україні, зокрема функціонування центрів пробації; розроблення законопроектів та інших нормативно-правових актів стосовно впровадження пробації; розроблення й упровадження пілотного проекту (проектів) щодо взаємодії між органами прокуратури, суду, адвокатурою стосовно функціонування пробації; розроблення методичних документів (інструкцій) для всього персоналу, задіяного у пробації. Відповідно очікується, що на момент завершення Проекту буде підготовлено й надано Міністерству юстиції України обґрунтовані рекомендації стосовно оптимальних шляхів упровадження інституту пробації; запроваджено дієвий механізм функціонування центру пробації; запроваджено конструктивний механізм взаємодії між органами прокуратури, суду, адвокатури стосовно функціонування інституту пробації; розроблено методичні документи (інструкції) для всього персоналу, задіяного у пробації. У взаємній співпраці сторони будуть удосконалювати деталі, які стосуються Проекту [119].

У межах співробітництва NORLAU Проекту Пробації та Державної установи «Центр пробації», відповідно до заходів Річного робочого плану NORLAU на 2018 рік, досягнуто таких результатів: підтримано вступ і членство Центру пробації до Конфедерації Європейської Пробації (CEP); ініційовано створення Експертної робочої групи з питань удосконалення законодавства у сфері альтернативних санкцій (понад 20 учасників державного, неурядового й міжнародного сектору); надано консультації для розробки проекту концепції щодо впровадження електронного моніторингу в

Україні; проведено тренінги для персоналу з питань реалізації пробаційних програм, тиражування робочих матеріалів для персоналу пробації, буклетів для суддів; придбано серверне обладнання Центру пробації для запуску автоматизованої системи збору статистики; обрано два пілотні офіси пробації в містах Біла Церква та Харків [95].

Наступною формою, якою користується публічна адміністрація в аналізованій сфері, є учинення інших юридично значущих адміністративних дій у сфері пробації. Зокрема складання офіцером пробації присяги. А прикладом матеріально-технічних операцій є документальна і електронна системи обліку осіб щодо яких застосовується пробація в Україні.

Переходячи до розгляду наступного питання, піднятого в межах цього підрозділу наукової праці, слід зазначити, що в юридичній літературі існують певні труднощі щодо розуміння категорії методу, з відокремленням її від форми публічного адміністрування, а також методу правового регулювання [42, с. 477].

У тлумачному словнику української мови зазначено, що «метод» (від гр. *methodos* – «шлях, спосіб дослідження, навчання викладу») – це сукупність прийомів і операцій пізнання і практичної діяльності; спосіб досягнення певних результатів у пізнанні та практиці. Так, кожна сфера людської діяльності має свої специфічні методи: можна говорити про методи художньої творчості; методи оброблення інформації; методи ведення війни й т. ін. [161; 42, с. 477].

Класично імперативний метод розуміється як сукупність правових засобів і способів (прийомів), які застосовуються органами управління для забезпечення регулювального впливу норм адміністративного права на суспільні відносини [41]. Тобто можна зазначити, що адміністративний, або адміністративно-правовий, метод становить собою сукупність методів права, які відображають владну природу державного управління, а врегульовані цим методом відносини визначаються як відносини влади й підпорядкованості [42, с. 478].

Однак погоджуємося з думкою В. Кузьмишина, що адміністративний метод – це насамперед динамічний інструмент розвитку та врегулювання суспільних зв'язків у сфері публічного управління та процесу його організації, який характеризується наявністю дуалістичних характеристик його змістовного наповнення залежно від вольового чинника адміністративної норми, яка породжує його реалізацію [53, с. 93]. Мова йде про те, знову ж таки, що адміністративне право трансформується.

З управлінської точки зору, об'єкт управління підпорядкований суб'єкту управління. Згідно з нормами адміністративного права кожен орган державного управління, посадова особа наділяються повноваженнями з ухвалення в односторонньому порядку рішень, вимоги яких є обов'язковими для всіх, кому адресовані такі рішення. Також вони обов'язкові і для суб'єкта управління [10].

Зміст юридично владних приписів досить різноманітний. У формі розпоряджень установлюються правила поведінки, юридичні обов'язки, здійснюється контроль за належною поведінкою. Багато питань вирішуються в односторонньому порядку з ініціативи громадян, нижчих органів та підпорядкованих об'єктів, їм надаються відповідні права, задовольняються їх законні клопотання, юридично оформляються суб'єктивні права і т. ін. Ухваленню одностороннього юридичного акта в багатьох випадках передують узгодження, загальний розгляд і обговорення тих чи інших питань. Виконання односторонніх приписів забезпечується роз'яснювальною та виховною роботою органів управління; приписи часто супроводжуються рекомендаціями щодо їх найбільш ефективного виконання і т. ін. Наразі все ширше застосовуються не тільки методи прямих приписів, а й засоби непрямого впливу (наприклад, економічних важелів на майнові інтереси керованих) [42, с. 478].

Вищенаведене яскраво демонструє наукову багатогранність розуміння цієї категорії та її взаємозв'язок із суміжними категоріями та з відповідними

формами адміністративної діяльності публічної адміністрації й узагалі концепції їх відмінностей.

З цього приводу В. Кузьмишин зазначає, що категорії «метод адміністративного права» та «метод адміністративно правового регулювання» є тотожними за своїм змістовним наповненням і мають спільну, об'єднувальну мету. Однак слід наголосити на суміжності методів адміністративного права та відповідних методів регулювання, а не на їх ідентичності. За його баченням, стверджувати про їх тотожність недоцільно, оскільки перші – теоретична категорія наукового пізнання, що притаманна науковому спектру для позначення теоретичних обрисів, тоді як другі – більш практична категорія, що включає реальні елементи реалізації владного втручання. Мається на увазі, що в основі адміністративно-правового регулювання лежить саме адміністративний метод із притаманними йому особливостями, однак власний метод регулювання включає як ознаки першого, так і власні за співвідношенням частини й цілого. Ціле (метод адміністративного права) – це весь імовірний спектр способів і засобів управління, тоді як частина (метод адміністративно-правового регулювання) – це перелік необхідних способів і засобів управління із загального списку ймовірних [53, с. 94-95].

Методи публічного адміністрування застосовуються владними суб'єктами адміністративного права (публічною адміністрацією) та дають можливість побачити характер взаємовідносин між суб'єктом і об'єктом впливу. Він обов'язково виражений у формі публічного адміністрування [42, с. 478]. У свою чергу методи діяльності суб'єктів публічної адміністрації – це сукупність засобів, способів здійснення функцій суб'єкта публічної адміністрації, впливу суб'єктів публічної адміністрації на об'єкти публічної діяльності [41]; певні способи практичного виконання суб'єктами публічної адміністрації своїх адміністративних зобов'язань, що відповідають характеру й обсягу наданої їм компетенції [42, с. 478-479].

На думку О. Остапенко, в адміністративно-правовому аспекті під методами адміністративної діяльності розуміються засоби цілеспрямованого впливу на поведінку громадян, а також діяльність підприємств і організацій в інтересах забезпечення громадського порядку [70].

Узагальнюючи, науковці, що досліджували питання методів діяльності публічного суб'єкта у визначеній сфері суспільно-політичного життя нашої держави, вважають таке:

- по-перше, ці методи об'єктивовані у вигляді адміністративних засобів, способів і прийомів;
- по-друге, вони мають цільове направлення;
- по-третє, застосовуються виключним колом суб'єктів, для діяльності якого притаманний саме цей метод;
- по-четверте, передбачаються в адміністративних нормах, відображених у правових актах;
- по-п'яте, скеровані на врегулювання поведінки підконтрольного об'єкта (суб'єкта);
- по-шосте, використовуються для досягнення єдиної мети адміністративно-правового регулювання конкретної сфери [53, с.97].

Наприклад, А. Маркіна вважає, що методами адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо адміністративно-правового регулювання надання медичних послуг в Україні є адміністративні засоби цілеспрямованого впливу з боку спеціальних медичних суб'єктів публічного адміністрування на поведінку учасників суспільних відносин, що виникають, змінюються чи припиняються шляхом заохочення, переконання керівників медичних закладів і лікарів, а також застосування щодо них адміністративного примусу в разі грубого порушення якості надання медичних послуг [57, с. 103].

Відповідно методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні – це різноманітні способи та прийоми цілеспрямованого впливу норм адміністративного права на суб'єктів, які

скоїли протиправне діяння, що не відноситься до тяжких злочинів і передбачає направлення засудженого під нагляд працівника служби пробації.

Класифікація цих методів можлива за різними критеріями, за різними їх властивостями. Слід указати, що зокрема в літературі радянського часу виділялися такі методи: економічні, виховні, владні, організаційні; методи організації та методи діяльності, методи переконання і методи примусу; методи прямого і побічного впливу; правові й неправові; наукові, емпіричні, експериментальні та випадкові; регулювання, загального керівництва, безпосереднього управління; загальні й спеціальні; стратегічні й тактичні. З точки зору предмета науки державного будівництва, найбільш важливе значення має характеристика організаційних і соціально-психологічних методів діяльності органів публічної влади [162].

А. Іванищук розкрив такі різновиди методів у сфері забезпечення діяльності суб'єктів щодо незалежності судової влади в Україні: морально-етичні – заходи, пов'язані з вихованням, роз'ясненням і популяризацією у громадян поваги до суду як провідної соціальної цінності в умовах функціонування державно-правової дійсності; соціальні – заходи, пов'язані зі створенням суддям та апарату суду комфортних умов для праці, побуту й відпочинку; економічні – заходи, пов'язані з фінансовим та іншим матеріальним забезпеченням суддів та апарату суду; адміністративні – класичні методи адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, заходи заохочення, переконання й примусу; заходи інспектування та контролю [34]. О. Єщук до особливостей концептуальних засад методів адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правової охорони відносить те, що до них не належать методи заохочення й переконання, оскільки вони не використовуються при відновленні та попередженні протиправних посягань на права, свободи й законні інтереси фізичних і юридичних осіб, а публічна адміністрація може використовувати арсенал адміністративно-запобіжних, адміністративно-попереджувальних заходів та адміністративного примусу, а також метод

адміністративного контролю для досягнення загальних і спеціальних цілей адміністративно-правової охорони [30].

Інтерпретуючи весь вищенаведений матеріал щодо потреб нашого дослідження та з урахуванням думок учених, методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні поділяємо на: 1) метод контролю; 2) метод нагляду; 3) метод досудового провадження; 4) метод післясудової ресоціалізації [15].

Зазначаючи про такі категорії, як «контроль» і «нагляд», більшість учених їх відмінностей не вбачають. На наш погляд, метод контролю передбачає нагляд за особами, що вчинили правопорушення в минулому, та за тими суб'єктами, які відбувають пробаційні покарання. Здійснюється він за допомогою проведення бесід і встановлення психологічного контакту працівником пробації та суб'єктом пробації. У свою чергу метод нагляду – це контроль за дотриманням обов'язків, визначених законом і покладених судом на суб'єктів пробації, який поєднується із соціально-виховною роботою, тобто реалізація певних заходів, визначених в індивідуальному плані, які спрямовані на усунення криміногенних чинників, установлених на підставі оцінки ризику вчинення повторного кримінального правопорушення. Завдяки ефективному нагляду та соціально-виховній роботі забезпечується безпека суспільства через виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень [138].

Як приклад, стосовно звільнених з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, уповноважений орган з питань пробації здійснює контроль з таких питань: відмова жінки від дитини та передання дитини до дитячого будинку; зникнення з місця проживання; ухилення від виховання дитини та догляду за нею; виконання покладених судом обов'язків; вчинення правопорушень, що призвели до накладення адміністративних стягнень [85].

Слід відзначити, що в більшості колишніх засуджених є проблеми зі здоров'ям, проблеми психологічного характеру. Працівники виправних

колоній пояснюють це тим, що, перебуваючи за ґратами, людина втрачає здатність самотійно приймати рішення, у всьому покладаючись на адміністрацію колонії. У результаті така людина психологічно не готова до того, щоб швидко адаптуватися в соціумі. Тож цю проблему потрібно насамперед розв'язувати на державному рівні. Хоча здійснення заходів щодо соціальної адаптації звільнених осіб покладено на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, проте на місцевому рівні проблема залишається нерозв'язаною через недостатність коштів, відсутність соціальних фахівців, досвіду роботи в цій сфері [94]. Тому недивним є те, що нагляд за цими суб'єктами суспільства є особливо важливим етапом у пробації.

Такий метод як досудового провадження допомагає зібрати необхідну інформацію щодо підозрюваного та зрозуміти його суб'єктивні мотиви щодо вчинення конкретного злочину.

Говорячи про метод післясудової ресоціалізації, потрібно зазначити, що це не лише профілактика, а й передусім спроба підтримки суспільством життєздатності тих громадян, які її втратили у зв'язку з відбуванням покарання. На жаль, у повсякденному житті ми зустрічаємося з непоодинокими прикладами відмови підприємства, установи чи організації в особі керівника у працевлаштуванні звільненої від відбування покарання особи. Пояснюється це банально – небажанням брати на себе відповідальність за дії та вчинки такої особи через можливість учинення нею протиправних діянь. Такий «безпечний» підхід справляє лише негативний вплив на особу, що звільнилася з місць позбавлення волі, оскільки вона відчуває себе не потрібною для суспільства та відторгнутою державою [94].

Як наслідок, ще часто мають місце випадки, коли особи, звільненні з установ виконання покарань або з місць попереднього ув'язнення, не досягнувши свого виправлення, не отримавши своєчасної допомоги в трудовому й побутовому влаштуванні, знову вчиняють рецидивні злочини

(понад 20% від звільнених), що у свою чергу зводить нанівець ресоціалізаційний процес [94].

Тож процес ресоціалізації має велике значення для розвитку вітчизняного суспільства. Тому ресоціалізація суб'єкта пробації допомагає йому виправитися та адаптуватися в суспільстві. Цей метод базується на заходах адміністративного переконання і фактично є комплексним його різновидом.

Доречно вказати, що окрім вищенаведених, методи переконання та примусу є основними методами у функціонуванні органів пробації, оскільки вони є класичними адміністративними методами з притаманними ознаками останнього та мають на меті здійснення цілеспрямованого впливу на свідомість підконтрольного суб'єкта з метою детермінації його поведінки в руслі приписів адміністративної норми [53, с. 103].

За допомогою заходів переконання стимулюється належна поведінка учасників адміністративно-правових відносин. Переконання виявляється у використанні різних роз'яснювальних, виховних, організаційних заходів для формування волі суб'єктів адміністративного права або її корекції. Тим самим особи добровільно підпорядковуються юридичним приписам і свідомо беруть участь у їх виконанні. Для переконання характерним є таке: воно використовується постійно і стосовно всіх осіб, що перебувають у зоні впливу суб'єктів публічної адміністрації; забезпечують добровільне виконання правових норм, законних вказівок, приписів публічної адміністрації; у кінцевому підсумку виховує правові переконання об'єктів публічного управління та «звичку» свідомо дотримуватись правових норм. Переконання – це процес послідовно здійснюваних дій, який включає такі елементи: оволодіння увагою; навіювання; вплив на свідомість; управління емоціями; формування інтересу. До первинних його засобів належать навчання, пропаганда, агітація, роз'яснення, обмін досвідом [25, с. 213].

Як один з основних методів адміністративної діяльності, переконання не завжди є достатньо ефективним заходом. Тому держава, охороняючи

права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб, уповноважує публічну адміністрацію застосовувати примус до тих із них, які не піддаються впливу переконання [26, с. 145]. Адміністративний примус – це визначені нормами адміністративного права заходи фізичного або психологічного впливу публічної адміністрації на фізичних та юридичних осіб – у вигляді особистих, майнових, організаційних обмежень їх прав, свобод та інтересів – у випадках вчинення цими особами протиправних діянь або в умовах надзвичайних обставин, з метою попередження та припинення протиправних діянь, забезпечення провадження в справах про правопорушення, притягнення винних осіб до відповідальності, попередження та локалізації наслідків надзвичайних ситуацій [41].

Зокрема метод переконання для суб'єкта пробації власне і є проявом пробації, оскільки якщо особа буде виконувати всі необхідні правила, встановлені цим інститутом, тоді не буде відбувати покарання в місцях позбавлення волі. Метод примусу виявляється тут таким чином: якщо особи порушують правила проходження традиційного терміну, то офіцер пробації буде змушений направити клопотання до суду про обрання більш жорсткої міри покарання.

Серед заходів примусу, які застосовуються до суб'єктів пробації, слід виділити індивідуальну профілактичну бесіду; письмове попередження та подання про скасування або звільнення від відбування покарання, направлення засудженого для відбування призначеного покарання (подання про скасування пробації).

Метод заохочення традиційно розглядається вченими як метод адміністративного права, що полягає в публічному визнанні заслуг, нагородженні, наданні громадської пошани особі у зв'язку з досягнутими успіхами у виконанні правових або громадських обов'язків. Зміст заохочення складають заходи морального (подяка, почесна грамота, медаль, орден тощо), матеріального (премія, цінний подарунок тощо) і морально-матеріального (заслужений юрист України, лауреат, премія тощо) характеру [26, с. 145].

Цей метод орган пробації може застосовувати до неповнолітніх осіб, засуджених до покарання у вигляді виправних робіт.

Так, відповідно до Наказу Міністерства юстиції України від 29.01.2019 № 272/5 «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» заохочення суб'єктам пробації надаються за зразкову поведінку і сумлінне ставлення до праці у вигляді подання до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений відбуває покарання, подання про умовно-дострокове звільнення; зарахування часу щорічної відпустки у строк відбування покарання. Щодо останнього названий акт вбачає, що це питання вирішується з урахуванням характеристики на засудженого від власника підприємства.

Одним із допоміжних методів в аналізованій сфері можна визнати метод оцінки ризиків учинення повторного правопорушення, який базується як на тому, які злочини та правопорушення були вже скоєні раніше правопорушником, так і на чинниках його теперішнього життя (рівень освіти та професійних навичок, наявність житла та постійної роботи, особистісні характеристики, рівень підтримки з боку родичів та соціального оточення, стан здоров'я, вживання алкоголю та наркотичних речовин та інші чинники) [7]. Оцінка ризиків і потреб правопорушника полягає в отриманні картини моральних цінностей конкретних правопорушників, визначенні реальних та ефективних заходів виховної та соціально-психологічної роботи з ними. Від самого початку роботи з правопорушником є можливість впливати на конкретні чинники ризику, що можуть призвести до повторного злочину, а не здійснювати профілактичну роботу за загальним шаблоном.

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати відповідні висновки щодо визначення форм і методів адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні.

По-перше, форми й методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні аналізуються суміжно, оскільки в

юридичній науці, та в адміністративній зокрема, існує дуже багато іноді полярних точок зору вчених відносно цієї проблематики. Це зумовлено багатьма чинниками, і не в останню чергу реформаційними змінами адміністративного поля, оскільки адміністративне право перебуває на перехідному етапі становлення – від суто регулівних, санкційних і дозвільних взаємовідношень до визнання концепту «людодоцентризму». Сервісність як ознака діяльності публічної адміністрації вже майже укорінилась як у свідомості громадян, так і простежується в адміністративних діях уповноважених державних органів влади. Відповідно форми й методи як різновиди адміністративної діяльності публічної адміністрації не оминуті віднайденням істинності та узгодженості у змістовому трактуванні з боку вчених.

По-друге, форми і методи як різновиди адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації слід розглядати як відповідні інструменти, тобто те, чим публічна адміністрація користується під час вирішення основних завдань пробації.

По-третє, форми адміністративної діяльності публічної адміністрації є правонаступниками форм управління, так званою модифікованою та оптимізованою їх частиною. Ці поняття не є тотожними, однак співвідносяться як частина і ціле, взаємопов'язані та змістовно суміжні, однак не тотожні. В аналізованій сфері – це зовнішній вираз адміністративної діяльності загальної та спеціальної публічної адміністрації, зокрема щодо видання нормативних та адміністративних актів, здійснення інших юридично значущих дій, зокрема ведення систем документального й електронного обліку у сфері пробації.

Видання нормативно-правових актів у сфері пробації – це правотворча, підзаконно-розпорядча адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації (Міністерства юстиції України та Центру пробації) стосовно виконання функцій і завдань пробації, зокрема шляхом розроблення й

затвердження положень про уповноважений орган з питань пробації, сектор ювенальної пробації, функціональні обов'язки офіцерів пробації.

Окрім звичайних адміністративних актів, в аналізованій сфері існують також спеціальні, зокрема досудова доповідь про обвинуваченого як суб'єкта, щодо якого може бути застосована пробація (містить соціально-психологічну характеристику та оцінку ризиків учинення повторного кримінального правопорушення). Як юридична категорія досудова доповідь має подвійну юридичну природу: по-перше – як процесуальний документ кримінального провадження; по-друге – як індивідуальний адміністративний акт офіцера пробації.

Іншими юридично значущими адміністративними діями у сфері пробації є складання офіцером пробації присяги, а прикладом матеріально-технічних операцій є документальна й електронна системи обліку осіб, щодо яких застосовується пробація в Україні.

По-четверте, в юридичній науці існує наукова багатогранність розуміння категорії методів адміністративної діяльності публічної адміністрації, її взаємозв'язок із суміжними категоріями, з відповідними формами адміністративної діяльності публічної адміністрації та взагалі концепції їх відмінностей. Відповідно методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні – це різноманітні способи та прийоми цілеспрямованого впливу норм адміністративного права на суб'єктів, які скоїли протиправне діяння, що не відноситься до тяжких злочинів і передбачає направлення засудженого під нагляд працівника служби пробації.

При здійсненні пробації в Україні використовуються усі класичні методи публічного адміністрування: заходи переконання, заохочення, примусу та контролю (нагляду), а також спеціальні комплексні методи адміністративної діяльності у сфері пробації – метод досудового провадження та метод післясудової ресоціалізації. При цьому доведено, що останній метод базується на заходах адміністративного переконання і

фактично є комплексним його різновидом. Заходами примусу, які застосовуються до суб'єктів пробації є: індивідуальна профілактична бесіда; письмове попередження та подання про скасування або звільнення від відбування покарання, направлення засудженого для відбування призначеного покарання (подання про скасування пробації).

2.3 Адміністративні процедури пробації в Україні

Адміністративні процедури організації пробації в Україні займають провідне процесуальне місце в діяльності цієї інституції на завершальному етапі визначення подальшої долі особи, яка вперше вчинила злочин і щодо якої за сукупністю ознак можуть бути застосовані пробаційні заходи. Адміністративні процедури пробації в Україні є основним процесуальним важелем, який створений та функціонує з метою максимально більшого виправдання засуджених осіб і недопущення рецидивів у цій сфері. Адже виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними злочинів повторно є провідним профілактичним засобом недопущення порушення прав, свобод і законних інтересів громадян, іноземців та осіб без громадянства на території України, публічного інтересу держави і суспільства загалом.

Адміністративно-процедурний аспект здійснення пробації в Україні має важливе значення в нашому дослідженні ще й тому, що цей інститут у нашій державі є новим, а розкриття цієї проблематики на науковому рівні є несистемним. Посадові особи органів пробації є недосвідченими, мають незначний досвід адміністративної діяльності в цій сфері.

Наразі в Україні проводиться наполеглива робота із запровадження повноцінного функціонування пробації як вагомого чинника демократичного суспільства. Зокрема створено єдину державну установу під назвою «Центр пробації», якій підпорядковуються всі органи з питань пробації, оскільки на кримінально-виконавчу інспекцію Державної кримінально-виконавчої

служби покладено надто багато завдань. Тому на основі теорії адміністративного права, відповідних нормативно-правових національних і зарубіжних нормативних актів, праць учених та інших джерел слід розкрити проблему адміністративних процедур організації пробації в Україні.

У нашому дослідженні загалом і в цьому підрозділі зокрема норми кримінального процесу є нормами матеріального права для адміністративної проблематики пробації, адже саме завдяки їм, на їх основі цей інститут адміністративного права й існує. Так, Кримінальним кодексом України запроваджено низку нових, альтернативних позбавленню волі видів кримінальних покарань, а також передбачено можливість звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням за умови гарантії його виправлення без відбування покарання. Цю функцію виконує служба пробації, мета якої полягає в захисті суспільства, попередженні повторних злочинів, сприянні реінтеграції правопорушника в суспільство [11].

Довгий час контроль за виконанням таких покарань покладався виключно на кримінально-виконавчу інспекцію Державної кримінально-виконавчої служби. Тому додаткові навантаження на кримінально-виконавчу інспекцію, переорієнтація її діяльності на виконання соціально-попереджувальних функцій ставило питання про доцільність утворення служби пробації, яка б мала більші правові та соціальні повноваження й реально займалася б питаннями ресоціалізації засуджених [55; 163].

При цьому слід відзначити, що основними спеціалізованими суб'єктами, які здійснюють пробаційні заходи, є цивільні посадові особи, що підпорядковані Міністерству юстиції України та в сукупності складають штат органів пробації. Саме на них покладається основне навантаження щодо здійснення адміністративних процедур пробації в Україні.

Невід'ємною та однією з найважливіших функцій служби пробації є досудова, що здійснюється на стадії розслідування злочину одночасно з проведенням слідчих дій органами дізнання та слідства. На цьому процесуальному етапі, на перший погляд, забезпечується виконання норм

кримінально-процесуального права, однак одночасно виконуються заходи зі здійснення адміністративних дій щодо адміністративної процедури, адже при цьому забезпечується збір інформації про правопорушника з метою надання допомоги суду у визначенні найбільш ефективного для такої особи виду покарання (позбавлення волі чи іншого альтернативного покарання) на основі прогнозу подальшої поведінки особи та можливостей її виправлення у в'язниці чи на волі. Ця функція дає суду можливість отримати додаткову інформацію про особу, яка не завжди може бути отримана в ході слідства та судового засідання, дозволяє розробити програму виправлення засудженого, якщо судом йому буде призначено альтернативний вид покарання, або програму виховного впливу на нього в місцях позбавлення волі [55; 163].

Другою функцією служби пробації є післясудова (виконання альтернативних видів покарань, нагляд за засудженим та його виправлення на основі спеціальної програми, запропонованої у висновку), у процесі якої посадова особа органу пробації (офіцер пробації) здійснює адміністративні дії із засудженим соціально-психологічного характеру, прагнучи психологічно впливати на особу, зняти напруження, страх, розчарування, агресію, невдоволення. Крім того, залежно від складу злочину, характеристики особи та її суспільної небезпеки суд може додатково встановити пробацію з обов'язковим проживанням у спеціальних гуртожитках, психіатричним лікуванням, а також лікуванням від алкоголізму й наркотичної залежності. Нагляд здійснюють як офіцери пробації, так і волонтери й особи з оточення правопорушника [55; 163], що вносить в адміністративну процедуру на цій стадії значні особливості – як за способом її виконання, так і за розгалуженістю в певних напрямках.

Таким чином, кожен із видів адміністративних процедур забезпечення пробації допомагає врегулювати питання покарання правопорушника на етапі досудового провадження та після винесення судового вироку.

Ми підтримуємо тих учених, які в адміністративних процедурах пробації як засобу досягнення соціально корисної мети у сфері виконання

покарань вбачають велику перспективу, а також позитивні економічні та соціальні наслідки. Економічні передбачають економію бюджетних коштів, які держава не буде витратити на утримання ув'язнених. Однак найбільш вагомим є те, що соціальними наслідками застосування адміністративних, а не кримінально-процесуальних процедур, є покаяння та виправлення особи, щодо якої винесено вирок суду, без реального позбавлення її волі, без ізоляції від сім'ї та близьких, забезпечення засудженому можливості проживати, виховуватися (перевиховуватися) в нормальному, а не кримінальному середовищі. Також треба враховувати специфічне ставлення громадян до пенітенціарної системи, що з радянських часів залишається в їх уяві системою катування. І хоча сьогодні ця система значно змінилася в позитивний бік, однак забезпечити зміну парадигми серед засуджених, які проживають в умовах дотримання їх прав з кримінальної на традиції на державницький закон, одночасно неможливо. Тим самим існування принципів пробації, норм пробації, новітніх адміністративних процедур пробації – це необхідне, а можливо і єдине правильне рішення [39].

Звертаючись до енциклопедичних знань та аналізуючи більш загальну й одночасно суміжну категорію, підкреслимо, що процедура – це офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь [11]. Юридична процедура – це нормативно визначений порядок діяльності, спрямований на досягнення певного юридичного результату. Ю. Осадчий розширює і спеціально для адміністративного права деталізує, що адміністративна процедура – це встановлений нормами адміністративного права порядок діяльності органів державного управління з ухвалення нормативно-правових актів та вирішення адміністративних справ. Основними рисами адміністративних процедур є: а) визначеність нормами адміністративного права; б) наявність обов'язкового учасника – суб'єкта публічно-владних повноважень; в) спрямованість на забезпечення реалізації функцій органів державного управління; г) забезпечення найбільш оптимального порядку здійснення юридичної діяльності [126].

Науковець до основних принципів адміністративних процедур відносить принципи верховенства права, законності, рівності учасників перед законом, використання повноважень із належною метою, наупередженість публічних органів та їх посадових і службових осіб, добросовісність, розсудливість, пропорційність, гласність, відкритість тощо [126].

На думку І. Стаханова й І. Конова, при визначенні меж предметної сфери адміністративної процедури потрібно виходити з того, яку роль мають виконувати адміністративні процедури у сфері адміністративно-правового регулювання. Звісно ж, що адміністративні процедури мають регламентувати всі основні напрямки нормотворчої та правозастосовної діяльності адміністративних органів публічної влади у сфері адміністративно-розпорядчої та адміністративно-охоронної діяльності держави, прямо або побічно пов'язані з обмеженням прав і законних інтересів фізичних осіб та організацій, а саме: видання підзаконних нормативних правових актів, усі основні напрямки зовнішньовладної правозастосовної діяльності адміністративних органів (зокрема врегульовані нормами адміністративного права позитивна діяльність, пов'язана з правомірною діяльністю громадян і організацій, адміністративно-деліктна діяльність, пов'язана з правовими суперечками й адміністративними правопорушеннями, адміністративно-казуальна діяльність, пов'язана з ситуаціями техногенного, природного та іншого характеру), внутрішньоорганізаційна і внутрішньосистемна адміністративна діяльність (взаємодія структурних підрозділів, взаємодія з іншими органами публічної влади) [112].

М. Фролов доводить, що адміністративна процедура, як установлений адміністративно-процесуальними нормами порядок розгляду та вирішення органами виконавчої влади й місцевого самоврядування індивідуальних адміністративних справ, має такі ознаки: 1) публічний характер та особливий суб'єктивний склад – адміністративна процедура здійснюється в публічній сфері, безпосередньо пов'язана з діяльністю органів публічної адміністрації та супроводжується використанням ними відповідних владних повноважень з

урахуванням публічних інтересів; 2) нормативний характер – адміністративна процедура врегульована адміністративно-правовими нормами, які чітко регламентують діяльність уповноважених органів та посадових осіб; 3) індивідуальний характер – прийняте у справі рішення стосується конкретних фізичних або юридичних осіб, що перебувають у стосунках з органами публічної адміністрації; 4) безспірний характер – предметом адміністративної процедури є індивідуальні адміністративні справи, в яких не вирішуються суперечки і не розглядаються скарги осіб на рішення публічної адміністрації; 5) стадійний характер – передбачає послідовну реалізацію декількох стадій за умови, що кожен наступний етап має своєю «відправною точкою» правовий результат попереднього етапу; 6) особлива спрямованість – адміністративна процедура не має своїм результатом застосування примусових заходів, її мета полягає в забезпеченні реалізації прав або обов'язків певного суб'єкта правовідносин у сфері державного управління; адміністративна процедура завершиться ухваленням відповідного нормативного акта, обов'язкового для виконання [124, с. 696].

З урахуванням специфіки тематики нашого дослідження слід відзначити, що метою адміністративної процедури є врегулювати правовідносин між публічною адміністрацією та приватними особами, у нашому разі – між суб'єктом пробації та особою, яка скоїла вперше злочин невеликої важкості та щодо якої здійснюється кримінальне переслідування із можливістю застосування заходів пробації без реального позбавлення волі.

При цьому треба відзначити, що матеріальними джерелами здійснення адміністративних процедур у сфері пробації поряд із джерелами адміністративного права є норми кримінального права. Адже система чинних нині альтернативних покарань в Україні закріплена Кримінальним кодексом 2001 р. Більш спеціальними й такими, що встановлюють норми здійснення адміністративних процедур, є норми Закону України «Про пробацію». Норми адміністративного права, що прописані в цьому Законі, є переважно нормами

прямої дії, регулюючи адміністративні дії суб'єктів пробації в адміністративних процедурах.

Як уже доводилось вище, норми адміністративного права в аналізованій сфері тісно пов'язані з норми кримінального й кримінально-процесуального права. У цьому аспекті слушним є аналіз, здійснений О. Трояном, який уважає, що відповідно до постанови Верховного Суду України від 30 листопада 2017 року у справі № 441/1659/15-к особливістю кримінальних процесуальних норм, на відміну від кримінально-правових, є те, що їхні структурні елементи (гіпотеза, диспозиція, санкція) здебільшого не зосереджені в одній статті КПК України, а окремо викладені законодавцем у різних статтях, іноді навіть розділах КПК, а отже, зміст окремої норми може бути виявлено лише через системне тлумачення положень КПК [117].

З огляду на викладене та з метою підвищення ефективності норм інституту пробації доцільним є внесення змін (доповнень) до відповідних розділів КПК України, зокрема включення до переліку істотних порушень установлення факту непризначення досудової доповіді або неврахування її даних при ухваленні вироку, передбачення в Законі можливості скасування (зміни) судового рішення через істотне порушення вимог КПК України, невідповідність висновків суду фактичним обставинам у справі через незастосування або недотримання зазначених вимог [117].

Це має корелюватися з положеннями Закону України «Про пробацію», яким визначено порядок і підстави для застосування пробації. Адже під час вирішення питання про застосування до особи пробації суд бере до уваги характер учиненого правопорушення та соціально-психологічну характеристику особи обвинуваченого або засудженого, яку готує персонал органу пробації або адміністрація установи виконання покарань [87].

Нагадаємо, що підставами для застосування адміністративної процедури пробації є письмовий запит суду до органу пробації про надання досудової доповіді щодо обвинуваченого; обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні

посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; обвинувальний вирок, яким особу засуджено до позбавлення волі на певний строк; обвинувальний вирок, яким особу засуджено до обмеження волі; обвинувальний вирок, яким особу звільнено від відбування покарання з випробуванням; ухвала суду про заміну покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк покаранням у вигляді громадських робіт або виправних робіт; ухвала суду про звільнення від відбування покарання вагітної жінки або жінки, яка має дитину віком до трьох років; акт про помилування, яким засудженому замінено покарання або невідбуту його частину покаранням у формі громадських або виправних робіт (ст.7) [87].

Фактично зазначені вище процесуальні дії мають подвійну юридичну природу: по-перше, вони є кримінально-процесуальними; по-друге, їх юридична природа – перехідна, якщо їх результатом є запуск процедури пробації, то в такому разі такі офіційні державницькі дії набувають ознак первинних дій адміністративної процедури у сфері пробації.

Після цього орган пробації обирає вид пробації, який має бути застосовано до суб'єкта пробації, зокрема це може бути досудова пробація; наглядова пробація; пенітенціарна пробація. Вони й визначають гілки відносно відособлених адміністративних проваджень і відповідні ймовірні та/або реальні стадії, провадження й адміністративні дії.

Також неможливо формувати теорію і практику адміністративної процедури у сфері пробації без формально-догматичного аналізу профільного законодавства. Як уже не раз доводилося вище, основним і безпосереднім джерелом права в цій сфері є положення Закону України «Про пробацію», за нормами якого відбувається досудове пробаційне забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою ухвалення судом рішення про міру його відповідальності [87]. Означені адміністративні дії є певними різновидами адміністративної процедури пробації, зокрема: адміністративна дія щодо отримання інформації про обвинуваченого; адміністративні дії посадової особи суб'єкта

пробації щодо підготовки досудової доповіді; адміністративні дії щодо залучення обвинуваченого до підготовки (участі) в досудовій доповіді.

Отже, загалом адміністративне провадження досудової пробації відбувається на початковому етапі адміністративної процедури шляхом забезпечення суду всією потрібною інформацією про правопорушника. Ця інформація допомагає суддям правильно схарактеризувати правопорушника та обрати правильну міру покарання.

Адміністративне провадження наглядової пробації здійснюється на основі відповідних положень законодавства з однойменною категорійною назвою. Так згідно з чинним законодавством наглядова пробація – це здійснення наглядових і соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у вигляді громадських або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів. Порядок здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими затверджується центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері пробації. Орган пробації під час наглядової пробації реалізовує пробаційні програми стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. До реалізації таких програм можуть залучатися підприємства, установи та організації незалежно від форми власності. Порядок розроблення та реалізації програм визначається Кабінетом Міністрів України [3].

Отже, адміністративне провадження наглядової пробації відбувається на післясудовому етапі. Воно складається з певних стадій, етапів та адміністративних дій, які забезпечують ефективність і законність здійснення

адміністративного нагляду за особами, щодо яких обрано міру покарання, не пов'язану з позбавленням волі, та виконання пробаційних програм.

Норми адміністративного права, які визначають аналізовану проблематику, доводять, що пенітенціарна пробація – це підготовка осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового й побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання. Орган пробації спільно з державними органами й органами місцевого самоврядування сприяють засудженим, які готуються до звільнення, у визначенні подальшого місця проживання; влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених; госпіталізації до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують стаціонарної медичної допомоги; працевлаштуванні працездатних осіб. Порядок взаємодії органу пробації та державних органів під час здійснення заходів пенітенціарної пробації затверджується нормативно-правовими актами центральних органів виконавчої влади, що формують державну політику у сфері пробації, у сфері соціальної політики, у сфері охорони здоров'я, та Міністерством внутрішніх справ України [3].

Таким чином, загалом можна дійти висновку, що адміністративне провадження наглядової пробації складається з відносно відособлених адміністративних стадій, етапів та адміністративних дій з метою забезпечити публічний інтерес суспільства та допомогти особам, яких було засуджено та призначено покарання без позбавлення волі, зокрема шляхом здійснення адміністративних дій – визначення і нагляду за проживанням; влаштування до спеціалізованих установ для звільнених; госпіталізації до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують стаціонарної медичної допомоги; працевлаштування працездатних осіб.

Щодо європейських стандартів адміністративних процедур пробації, на які ми орієнтуємось, то в Україні першим почав запроваджуватися канадський досвід. З 2010 року в рамках україно-канадського проекту реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх

розроблялися адміністративні дії суб'єктів пробації, які прописувалися насамперед у методиках та програмах роботи з неповнолітніми. Крім того було розроблено модель центру ювенальної пробації, у якому працюють виключно з неповнолітніми. Таких центрів з канадськими партнерами було створено 13. Це передбачало не лише розроблення методики навчання персоналу цих центрів, але й архітектурних особливостей приміщень: вони мають бути обладнані за певними правилами: спеціальна кімната для відпочинку, кімната для групової роботи, для роботи психолога, дизайн, спрямований на створення відповідної атмосфери, і навіть мінікухні. Усе це одна система, яка працює на результат. Фактично це модель, адаптована до України, але створена на базі канадського досвіду [3].

Логічним у цьому аспекті є те, що нові адміністративні дії процедур адміністративного провадження мають розпочинатися з вивчення європейського досвіду. Але якщо взяти, наприклад, адміністративну дію оцінювання ризиків учинення повторного правопорушення, то в Європі існує практика, коли деякі країни його не розробляють, а купують в авторів цього інструменту патент на постійне його використання. Наш законодавець пішов іншим шляхом: узяв європейський досвід і створив власний інструмент оцінювання ризиків. У цьому разі він використовував досвід Великої Британії, а її експерти допомагали нам у рамках проекту Європейського Союзу, який стосувався правової системи в Україні загалом [3].

Особливо, на що звертають увагу вчені країн-учасниць ЄС, ретельно виваженою має бути адміністративна процедура пробації щодо неповнолітніх. І для цього в Україні є належна законодавча база. Адже відповідно до статті 12 Закону «Про пробацію» зазначено особливості пробації щодо неповнолітніх: це пробація стосовно осіб віком від 14 до 18 років. Пробація здійснюється з урахуванням вікових і психологічних особливостей неповнолітніх, спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків.

Досудова доповідь про обвинуваченого неповнолітнього додатково має містити інформацію про вплив криміногенних чинників на поведінку особи; рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику повторного вчинення неповнолітнім кримінальних правопорушень. Пробація щодо неповнолітніх здійснюється органом пробації спільно з органами і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень. Орган пробації сприяє залученню засуджених неповнолітніх до навчання та здобуття ними повної загальної середньої освіти. Соціально-виховна робота із засудженими неповнолітніми може проводитися із залученням батьків або їхніх законних представників. Орган пробації спільно з центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері соціальної політики, забезпечує реалізацію пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Пробація застосовується до неповнолітніх згідно з цим Законом з урахуванням особливостей, передбачених цією статтею [87].

Отже, адміністративна пробація щодо неповнолітніх осіб є специфічною й такою, яка має бути ретельно прописана і використовувана спеціально підібраними і навченими суб'єктами пробації. Так, молода людина, яка скоїла злочин і була законно і справедливо засуджена, однак відбувала покарання без позбавлення волі в системі адміністративних проваджень пробації, має всі можливості повернутися до законослухняного суспільного життя і більше ніколи не скоювати злочини.

Ще одним вагомим напрямком адміністративних дій суб'єктів пробації є адміністративні провадження стосовно здійснення соціально-виховної роботи. Знову доцільно звернути увагу на вихідні положення ст. 13 Закону України «Про пробацію», де говориться про соціально-виховну роботу, яку здійснюють органи пробації, – це цілеспрямована діяльність їх персоналу для досягнення мети – виправлення засуджених. Соціально-виховна робота провадиться за індивідуальним планом роботи із засудженим з урахуванням

оцінки ризиків повторного вчинення кримінальних правопорушень і передбачає диференційований підхід під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги, сприяння працевлаштуванню, залучення до навчання, участі у виховних заходах та соціально корисній діяльності, проведення індивідуально-профілактичної роботи. Заходи соціально-виховної роботи разом із заходами нагляду включаються до індивідуального плану роботи із засудженим. Таку роботу здійснює персонал органу пробачії з усіма категоріями суб'єктів пробачії, крім осіб, щодо яких готується досудова доповідь, і засуджених до обмеження волі, які направляються для відбування покарання до виправних центрів [87].

Отже, вагомим напрямком адміністративних дій суб'єктів пробачії є процедура здійснення соціально-виховної роботи, що полягає в адміністративних діях органів пробачії щодо складення індивідуальних планів роботи із засудженим, здійснення адміністративних дій із надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги, системи адміністративних дій щодо працевлаштуванню та ін.

З 2018 року Україна співпрацює з місією радників у сфері безпеки і права Норвегії. Було започатковано проект NORLAU, метою якого є створення повномасштабної системи пробачії в Україні. Він буде консолідувати європейський досвід для того, щоб на всіх щаблях системи національної пробачії прописати необхідні адміністративні дії, етапи і стадії адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації в аналізованій сфері. Розроблені в межах цього проекту адміністративні дії з виконання пробачійних програм ураховують позитивні результати адміністративної діяльності суб'єктів пробачії багатьох країн, зокрема Литви, Латвії, Швеції, Грузії. Навчальні програми для наших працівників також створені із залученням канадських і європейських експертів [3].

Ще одним прикладом є те, що в Європі пробачія відбувається відповідно до таких адміністративних дій суб'єктів в адміністративній процедурі: 1) офіційне направлення особі після завершення судової справи

листа, в якому повідомляється, що стосовно неї призначено пробаційне покарання; 2) законодавчий пропис, що особа в зазначений термін має звернутися до відділу пробації; 3) посадова особа підрозділу пробації детально має пояснити, яким чином буде відбуватися пробація, та доведе до особи, якій визначено покарання, її адміністративні права й адміністративні обов'язки у сфері пробації; 4) засуджений має регулярно, відповідно до затвердженого плану, звітувати перед працівником органу пробації про те, що пробація відбувається належним чином. При цьому визначається, що мінімальний період пробації в більшості країн – шість місяців, максимальний – три роки. Застосовуючи пробацію, суд надає правопорушнику можливість розібратися у вчиненому злочині й зробити все необхідне, щоб у подальшому злочин не повторився. У більшості країн існують спеціальні програми інтенсивної пробації: для водіїв, які скоїли злочини в нетверезому стані; соціально-психологічний тренінг сексуальних злочинців; програма утримання від уживання алкоголю, наркотиків; навчання контролювати свої емоції; профілактика злочинної поведінки [55].

У цьому аспекті треба підкреслити, що в більшості європейських країн діють суворі закони щодо надання інформації поліції або іншим слідчим органам. Утім існують обставини, за яких служби пробації все ж надають інформацію поліції, хоч і не у вигляді формального звіту. Зокрема, служба пробації як орган правозастосування повідомляє поліцію про порушення умов пробаційного нагляду, якщо таке порушення карається згідно з Кримінальним кодексом; надає інформацію для попередження злочину (наприклад, у разі прямої погрози фізичною розправою на адресу потенційної жертви); надає інформацію про правопорушника у зв'язку з тяжким злочином, таким як убивство чи зґвалтування; обмінюється інформацією в межах формальних процедур, зокрема через офіційну систему обміну інформацією, та веде справи потенційно небезпечних правопорушників [3].

В Україні потребує уточнення взаємодія органів пробації з іншими органами публічної адміністрації. Слід зазначити, що вони зобов'язані

здійснювати такі адміністративні дії: надавати поліції або прокурору відомості про особу підозрюваного при виборі запобіжного заходу; надавати суду відомості про особу підозрюваного при виборі міри покарання; надавати соціальні послуги ув'язненим у пенітенціарних установах; надавати адміністрації пенітенціарних установ доповіді про результати соціальної роботи з ув'язненими та оцінку ризиків вчинення рецидивного злочину; надавати потерпілому інформаційної та іншої підтримки щодо процесу виконання покарань за конкретним вироком; виконувати альтернативні покарання (покарання з випробуванням); надавати постпенітенціарну допомогу злочинцям, які звільняються з пенітенціарних установ [38].

Отже, основними адміністративними діями залучених суб'єктів пробації (не органів пробації) є певні адміністративні дії, які мають забезпечувальний характер, це передусім адміністративні дії посадових осіб Національної поліції з надання органам пробації, прокурору, суду відомостей про підозрювану особу, щодо якої можуть бути застосовані заходи пробації.

Коли особа повертається з місць позбавлення волі, починається її адаптація до нормального суспільного життя. Завдяки пробації людина залишається на волі, однак на неї покладаються певні матеріальні й процедурні, зокрема адміністративні, обов'язки. Пробаційні органи в Україні є не тільки наглядовими і контрольними органами, вони є ще виховними та соціально-реабілітаційними суб'єктами, які відповідно до певних адміністративних проваджень одночасно контролюють виконання адміністративних обов'язків засудженими та допомагають їм подолати психологічно, матеріально та соціально важкий період свого життя.

Тобто можна стверджувати, що адміністративна процедура пробація – це система адміністративних дій органів та посадових осіб пробації, які надають засудженій особі шанс на виправлення без позбавлення волі й без ізоляції від рідних і суспільства. У результаті цього завдяки органам пробації забезпечується безпека суспільства і здійснюється допомога суб'єктам, що

здійснили протизаконний проступок, але ті зізнаються в цьому й визнають свою вину за умови, що такого більше не повториться.

Отже, вагому роль у процесі виправлення і повернення засудженої особи до звичайного життя в суспільстві відіграють адміністративні дії органів пробації, що спрямовані на реабілітацію правопорушників: це адміністративні дії з надання соціально-правової допомоги; адміністративні та теологічні дії щодо залучення до цього процесу релігійних організацій; адміністративні дії органів місцевого самоврядування щодо залучення осіб, стосовно яких здійснюються пробаційні заходи, до соціально корисної праці та забезпечення їх у разі потреби житлом.

Усе вищевикладене, з урахуванням вітчизняних і зарубіжних нормативних джерел, а також поглядів на цю проблематику національних і зарубіжних учених, загалом дає можливість визначити, що адміністративна процедура пробації в Україні має відбуватися через опосередкування таких адміністративних проваджень, стадій, етапів та адміністративних дій:

- 1) здійснення досудових адміністративних дій щодо визначення можливості й доцільності застосування щодо особи, яка підозрюється у скоєнні злочину, і яка співпрацює із слідством, пробаційних заходів;
- 2) після завершення судової справи, винесення вироку, що вступив у законну силу, і призначення пробаційних заходів, суб'єкт пробації отримує офіційний лист щодо призначення пробаційного покарання;
- 3) у зазначений термін він має звернутися до підрозділу пробації, де зустрічається з працівником, який детально пояснить його юридичний статус і офіційно доведе адміністративні обов'язки та особливості (обмеження) його суб'єктивних прав;
- 4) суб'єкт пробації має регулярно звітувати про хід свого виправлення і суспільного життя через надання звітів працівник органу пробації;
- 5) у ході виправлення суб'єкта пробації посадова особа органу пробації має здійснювати адміністративний нагляд, а в разі потреби – й контроль за соціальним і особистим його життям;
- 6) вагомими адміністративними діями органу пробації та інших суб'єктів публічної адміністрації є надання соціально-

психологічної допомоги суб'єкту пробації; 7) особливої уваги потребують адміністративні дії органів пробації, які здійснюються щодо неповнолітніх суб'єктів пробації; 8) окремим рядком стоять адміністративні дії, які здійснюються щодо суб'єктів пенітенціарної пробації; 9) специфічні адміністративні дії здійснюють органи пробації щодо суб'єктів, які страждають наркотичною чи алкогольною залежністю або є інвалідами; 10) адміністративна процедура пробації закінчується, коли працівник пробації переконується, що виправний етап пройшов успішно, і суб'єкт пробації не вчинить повторного правопорушення.

Також треба підкреслити, що направлення до служби пробації є шансом для правопорушника, щоб виправитися та в майбутньому не вчиняти правопорушень. Слід розуміти, що працівник пробації може винести рекомендацію до суду в кінцевому звіті, а вже суддя вирішить питання про виправлення чи невиправлення правопорушника. Працівники органів пробації мають важливий обов'язок – забезпечити громадську безпеку. Тобто вони мають розглянути можливість будь-якої шкоди, яка може бути завдана, якщо правопорушник не виправився та вчинить наступний злочин [163].

Зрештою треба підкреслити, що в процесі здійснення адміністративних процедур орган пробації має дискреційні повноваження. До яких наслідків призведе реалізація адміністративних процедур – до відбування покарання на загальних підставах у місцях позбавлення волі чи надання шансу для виправлення без реального позбавлення волі. У першому разі, як показує статистика рецидивної злочинності осіб, які відбули вперше покарання, вона є високою. Відбувши покарання, за яке вони були засуджені, ці особи часто вчиняють злочин повторно. У другому разі, як правило, рецидив відсутній.

Звісно, адміністративна процедура пробації в Україні ще недосконала, однак провадження, стадії, етапи й адміністративні дії органів пробації реально вже дають позитивний результат: з кожним роком в Україні істотно знижується кількість ув'язнених. Зараз їх уже близько 55 тис. осіб, а років 5-6 тому їх було вдвічі більше [32].

Отже, здійснюючи соціально ціннісну порівняльну характеристику кримінально-процесуальних і кримінально-виконавчих процедур позбавлення волі з адміністративними процедурами пробації, можемо зробити однозначний висновок щодо більшої ефективності та соціальної цінності для вітчизняного суспільства саме адміністративної процедури пробації, а не кримінально-виконавчих процедур «виправлення» злочинців.

Адміністративно-правова процедура організації пробації в Україні відбувається таким чином: подання письмового запиту суду до органів пробації для зібрання інформації щодо обвинуваченого; проведення одного з видів пробаційних заходів (досудова пробація; наглядова пробація; пенітенціарна пробація) органами пробації; досягнення мети пробації, для якої вона функціонує, – виправлення засуджених завдяки соціально-виховній роботі, що проводиться органами пробації, для зменшення ризику рецидивного злочину, зокрема сприяння працевлаштуванню, навчанню та проведенню інших заходів, що допомагають суб'єктам пробації стати на шлях виправлення до нормального соціального життя.

У сфері пробації існують такі основні адміністративних процедури, які є різними за своєю юридичною природою та предметом правового регулювання і не можуть бути об'єднані в одну процедуру, поділену на стадії та етапи: процедура досудової пробації, що має подвійну юридичну природу (кримінально-процесуальну та адміністративну); наглядова пробація, яка має всі ознаки адміністративної процедури; пенітенціарна пробація, яка також має подвійну юридичну природу (адміністративну й кримінально-виконавчу); адміністративна процедура пробації щодо неповнолітніх, яка виділяється не за юридичною природою, а за предметом правового регулювання: це неповнолітні особи як суб'єкти пробації, що скоїли кримінальні злочини та яких потрібно повернути до правослужняного життя.

Отже, адміністративно-правові процедури організації пробації в Україні – це офіційно встановлені на законодавчому рівні порядок і підстави застосування до суб'єкта пробації системи наглядових і соціально виховних

заходів, які виконуються органами пробації за рішенням суду, без відбування покарання в місцях позбавлення волі та із забезпеченням потрібної для суду інформації, що характеризує суб'єкта пробації.

Висновки до розділу 2

1. Орган пробації в Україні здійснює зовнішні й внутрішньо-організаційні функції; серед зовнішніх вагоме значення має функція судового забезпечення (забезпечення суду досудовими доповідями), а також соціально-виховна та наглядова функції щодо суб'єктів пробації.

2. Функції пробації в Україні здійснює Центр пробації. Це державна установа, яка забезпечує виконання завдань пробації та безпосереднє публічне адміністрування уповноважених органів із питань пробації, підконтрольна сфері державного управління Міністерства юстиції України через відповідного заступника Міністра. Основними завданнями Центру пробації є нагляд та соціально-виховна робота, забезпечення судів досудовими відповідями, виконання адміністративних стягнень і контроль за виконанням покарань щодо суб'єктів пробації. Центр пробації є новою державною установою, що здійснює свою адміністративну діяльність на основі європейських цінностей і є членом Ради Конфедерації європейської пробації (CEP – Confederation of European Probation).

3. Орган пробації має такі адміністративні права стосовно суб'єктів пробації: право безперешкодно відвідувати суб'єктів пробації в будь-який час і в будь-якому місці, викликати їх та отримувати від них пояснення.

4. Видання нормативно-правових актів у сфері пробації – це правотворча, підзаконно-розпорядча адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації (Міністерства юстиції України та Центру пробації) стосовно виконання функцій і завдань пробації, зокрема через розроблення і затвердження положень про уповноважений орган з питань пробації, сектор ювенальної пробації, функціональні обов'язки офіцерів пробації.

5. Окрім звичайних адміністративних актів в аналізованій сфері існують також спеціальні, зокрема досудова доповідь про обвинуваченого як суб'єкта, щодо якого може бути застосована пробація (містить соціально-психологічну характеристику та оцінку ризиків учинення повторного кримінального правопорушення). Як юридична категорія досудова доповідь має подвійну юридичну природу: по-перше – як процесуальний документ кримінального провадження; по-друге – як індивідуальний адміністративний акт офіцера пробації.

6. Іншими юридично значущими адміністративними діями у сфері пробації є ухвалення офіцером пробації присяги, а прикладом матеріально-технічних операцій є документальна й електронна система обліку осіб, щодо яких застосовується пробація в Україні.

7. Форми адміністративно-правових засад пробації – це зовнішній вираз адміністративної діяльності загальної та спеціальної публічної адміністрації, зокрема щодо видання нормативних та адміністративних актів, здійснення інших юридично значущих дій та системи документального й електронного обліку у сфері пробації.

8. При здійсненні пробації в Україні використовуються всі класичні методи публічного адміністрування: заходи переконання, заохочення, примусу та контролю (нагляду), а також спеціальні комплексні методи адміністративно-правових засад пробації – метод досудового провадження та метод післясудової ресоціалізації, який базується на заходах адміністративного переконання і фактично є комплексним його різновидом.

9. Доведено, що заходами примусу, які застосовуються до суб'єктів пробації, є: індивідуальна профілактична бесіда; письмове попередження та подання про скасування або звільнення від відбування покарання, направлення засудженого для відбування призначеного покарання (подання про скасування пробації).

10. Визначено, що етапами адміністративної процедури досудової пробації є витребування, отримання та оброблення інформації про

обвинуваченого та її комплексний аналіз; підготовка досудової доповіді про обвинуваченого.

11. Адміністративна процедура наглядової пробації – це етапи й адміністративні дії щодо здійснення наглядових і соціально-виховних заходів органів пробації, які відбуваються за місцем проживання, роботи, лікування та інших місцях перебування суб'єктів пробації. Етапами цієї процедури є: 1) прийом особи органом пробації під свій нагляд, постановка на відповідний облік, роз'яснення прав і обов'язків; 2) розроблення й затвердження пробаційної програми суб'єкта пробації; 3) виконання пробаційної програми щодо здійснення соціально-виховних (зокрема щодо працевлаштування) та наглядових заходів за суб'єктом пробації; 4) здійснення адміністративних дій щодо припинення пробації (закінчення строку пробації) чи з негативних причин, пов'язаних із порушенням суб'єктом пробації правил, установлених судом.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1 Європейський досвід адміністративно-правового регулювання пробації

Дослідження сучасних проблем адміністративного права не можливе без вивчення відповідного зарубіжного досвіду. Це пояснюється багатьма причинами. Так, зарубіжний досвід сприяє розширенню наших уявлень про досліджувані правові явища; допомагає поглянути на ту або іншу проблему під іншим кутом зору; зіставити власні здобутки зі здобутками зарубіжних колег; не марнувати час на розв'язання проблем, які вже вирішені на сторінках зарубіжних видань. Та й, власне, надзвичайна наукова актуальність і практична корисність будь-яких порівняльно-правових досліджень безсумнівні [60, с. 55].

Аналіз сучасних наукових праць з адміністративного права свідчить, що вітчизняні вчені, на жаль, дуже обмежено використовують у своїх доробках результати творчої діяльності зарубіжних колег. Нині можна назвати лише невелике коло українських авторів, які системно й постійно здійснюють порівняльні правові дослідження в галузі адміністративного права. Проте такий стан справ є неприпустимим, особливо з огляду на євроінтеграційні прагнення України, яка взяла на себе зобов'язання адаптувати національне законодавство до законодавства Європейського Союзу, узгодити власну правову систему з правовою системою європейської спільноти. Однак чи можна досягнути цієї мети без проведення порівняльних правових досліджень? Відповідь однозначна: ні [60, с. 55-56]. Відповідно актуальність обраної для аналізу проблематики не викликає сумнівів.

Більше того, Україна – це країна, яка весь час намагається утвердитись на міжнародній арені, позиціонуючи себе як самостійна та незалежна. Це

передбачає не тільки безкінечну модернізацію всієї системи державного управління, а й прагнення суспільства жити «по-новому», на якісному рівні, де інтереси кожного індивіда не тільки гарантуються, а й забезпечуються державно-правовими механізмами. Публічні органи мають діяти в інтересах громадськості, утверджуючи загальнолюдські цінності та пріоритети держави як такі, що орієнтуються саме на потреби громадян [53, с. 132].

На рівні міжнародного співтовариства вже давно визнано, що місця позбавлення волі не забезпечують попередження рецидивної злочинності, оскільки перебування людини в умовах ізоляції характеризується значними негативними наслідками. Покарання у формі позбавлення волі має застосовуватися як крайній засіб впливу до небезпечних злочинців, коли це є чи не єдиним засобом вберегти суспільство від нового злочину. Унаслідок постійного застосування примусу додається ворожість до персоналу, що здійснює такі заходи, що з часом може переростати у відкриту конфронтацію з кримінально-виконавчою та правоохоронною системою в цілому. Таким чином, реальний остаточний результат діяльності кримінальної системи може виявитися фактично протилежним необхідному. Більше того, учені різних країн світу доводять, що за три місяці ув'язнення людина повністю втрачає своє колишнє життя, перебуваючи в місцях позбавлення волі, – вона втрачає сім'ю, роботу або майно. Саме тому особлива увага приділяється пошуку ефективних альтернатив позбавленню волі, однією з яких визнано пробацію [67].

Безумовно, уже тривалий час діють документи ООН та Ради Європи, які стосуються саме альтернативних покарань. До них можна віднести Токійські правила; Європейську конвенцію про здійснення нагляду за умовно засудженими та умовно звільненими правопорушниками; Резолюцію (65)1 про відстрочку вироку, пробацію та інші міри покарання, альтернативи ув'язненню; Резолюцію (76)10 про деякі міри покарання, альтернативні ув'язненню; Рекомендацію R(92)16 «Європейські правила щодо громадських санкцій та заходів»; інші документи [151].

У свою чергу дотримання низки стандартів у сфері юстиції щодо дітей визначено міжнародними зобов'язаннями України, які впливають із міжнародно-правових актів. Правову основу стандартів становлять міжнародні документи універсального та регіонального характеру [90] – Конвенція про права дитини, що ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р. і набрала чинності для України 27 вересня 1991 р.; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, що набрав чинності для України 3 квітня 2003 р.; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, що набрав чинності для України 28 липня 2004 р.; Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправи правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), що ухвалені й проголошені резолюцією 40/33 Генеральної Асамблеї ООН 29 листопада 1985 р.; Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Ріядські керівні принципи), ухвалені резолюцією 45/112 Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1990 р.; Правила Організації Об'єднаних Націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, ухвалені резолюцією 45/113 Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1990 р.; Права дітей у рамках відправи правосуддя щодо неповнолітніх, зауваження загального порядку № 10 (2007) Комітету ООН з прав дитини 25 квітня 2007 р.; Рекомендація N R (87) 20 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх», ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 17 вересня 1987 р. на 410 засіданні заступників міністрів; Рекомендація CM/REC (2008) 11 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо європейських правил стосовно неповнолітніх правопорушників, які підлягають призначенню санкцій чи заходів, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 5 листопада 2008 р. на 1040-й зустрічі заступників міністрів; Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, ухвалені Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада

2010 р. на 1098-й зустрічі заступників міністрів; Правила ООН стосовно поводження з ув'язненими жінками і засобів покарання для жінок-правопорушниць без позбавлення їх свободи (Бангкокські правила), ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН від 21 грудня 2010 р.; Основні принципи застосування програм відновного правосуддя в кримінальних справах, ухвалені Економічною і Соціальною радою ООН 24 липня 2002 р. на 37-му пленарному засіданні. Права дітей також визначено договорами про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах укладеними між Україною та іншими державами.

Як бачимо, увесь прогресивний світ з 90-х років змінює підходи у пенітенціарній політиці, віддаючи перевагу громадським санкціям та іншим заходам кримінально-правового характеру у відкритому суспільстві (пробація) на противагу позбавленню волі. Пробація створює умови для більш активного залучення громад у роботі із суб'єктами пробації, спонукання правопорушника до відчуття відповідальності перед цією громадою та відчуття справедливого правосуддя. Іншими словами, це останній шанс виправитися, не вчинивши нового злочину, в умах без ізоляції від суспільства.

Про це йдеться в Токійських правилах (Мінімальних стандартних правилах ООН стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням), ухвалених Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1990 року. Зазначені принципи закладені у Правилах Ради Європи про пробацію 2010 року та Рекомендації Ради Європи щодо громадських санкцій та заходів 2017 року.

Одним із головних правил є те, що персонал пробаційної системи зобов'язаний поважати честь і гідність, права і свободи засуджених та осіб, узятих під варту, виявляти до них гуманне ставлення. Обмеження прав і свобод, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту, мають бути передбачені законом, переслідувати обґрунтовані з точки зору міжнародних стандартів цілі та бути необхідними в демократичному суспільстві в розумінні практики Європейського суду з прав людини. Такі

обмеження мають базуватись на справедливому балансі індивідуальних і суспільних інтересів. Вони мають бути мінімально необхідними для досягнення обґрунтованих цілей і не можуть застосовуватись, якщо для ефективного досягнення цілей, які ставляться перед ними, існує менше альтернативне обмеження [40].

У Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію зазначено, що пробація належить до процесу виконання в суспільстві покарань і заходів, передбачених законом і призначених правопорушникові. Вона включає широке коло дій та заходів виховного впливу, таких як нагляд, контроль і надання допомоги, метою яких є залучення засудженого до громадського життя, а також забезпечення безпеки суспільства. Служба пробації означає будь-яке відомство, передбачене законом для здійснення вищевказаних мети і завдань. Залежно від національних особливостей діяльність служби пробації може включати функції щодо надання інформації та рекомендацій суду й іншим зацікавленим відомствам з метою сприяння в ухваленні обґрунтованого та справедливого рішення; надання допомоги і підтримки засудженим, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, у підготовці до звільнення і соціальної адаптації; контролю і надання допомоги достроково звільненим; проведення заходів у рамках відновного правосуддя; надання допомоги потерпілим від злочинів. Альтернативними покараннями і заходами вважаються покарання і заходи, у результаті призначення яких засуджені залишаються в суспільстві з певними обмеженнями свободи, пов'язаними зі встановленням умов і покладанням обов'язків. Термін цей означає будь-яке покарання, призначене судом або іншим уповноваженим органом, або захід, призначений до або замість застосування покарання, а також виконання вироку, до тюремного ув'язнення поза тюремною установою [80].

У розумінні цього акта соціальна адаптація означає надання конструктивної, планомірної допомоги в поверненні засудженого в суспільство, здійснення нагляду за ним на добровільній основі після

звільнення від відбування позбавлення волі. У цих правилах «поняття допомоги в соціальній адаптації» слід відрізняти від терміна «постпенітенціарний контроль», що означає здійснення передбаченого законом нагляду за звільненим із місць позбавлення волі [80].

Отже, сутність пробації, з європейської точки зору, полягає у випробуванні певних категорій злочинців спеціальними юридичними обов'язками, поєднаними з наданням їм різної підтримки реабілітаційного характеру. Її мета полягає в ефективному виправленні засуджених і зведенні до мінімуму, наскільки це можливо, кримінального рецидиву з їхнього боку [155].

Саме тому сьогодні служби пробації є найважливішим інститутом сфери кримінального правосуддя і попередження злочинів у багатьох країнах світу. Проте в різних країнах є відмінності щодо характеру, функцій та організаційної побудови служби. Так, в одних державах законодавець визначає застосування пробації як покарання (наприклад, Швеція, Фінляндія, Латвія), в інших – відносить до інших заходів кримінально-правового характеру (наприклад, Англія, Данія), у третіх – пов'язує застосування цих заходів зі звільненням від покарання (наприклад, Естонія), а в деяких країнах взагалі не позначає природу цього інституту (наприклад, США) [109; 45, с. 168].

Незважаючи на відмінності, характерні різним країнам, система апробації має й певні спільні особливості, а саме: рішення щодо направлення особи на пробацію виноситься судом і пов'язується з умовами та вимогами до поведінки засудженого. І найчастіше такими умовами є: перебування під наглядом офіційної особи (офіцера пробації), установи (служби пробації), соціальної служби або окремої особи з-поміж соціального оточення засудженого, утримання від скоєння повторних правопорушень та інших незаконних, аморальних або ризикованих дій, нездорового способу життя, обов'язкове працевлаштування та систематична трудова діяльність або навчання, заборона на зміну місця проживання та пересування без дозволу

особи, що наглядає; систематичні відвідування установи, що здійснює пробацію, за затвердженим судом графіком [45, с. 169; 106].

Додамо, що стандарти пробації Ради Європи припускають, що порядок та умови застосування пробації в кожній країні можуть відрізнятися, натомість у них пропонуються мінімальні правові, організаційні та методологічні стандарти. Стандарти пробації РЄ також описують широкий діапазон послуг, що надаються службами пробації. Наразі служби пробації в Європі повністю або спільно з іншими учасниками судочинства відповідають за такі його аспекти на досудовій та післясудовій стадіях: 1) звітування: підготовка звітів і висновків з метою сприяння роботі суддів, прокурорів тощо на досудовому етапі, перед винесенням вироку та перед звільненням з ув'язнення; 2) нагляд за правопорушниками: досудовий нагляд, звільнення під заставу або домашній арешт; пробація як окремий захід впливу, не пов'язаний з ув'язненням; умовний вирок (зі здійсненням нагляду та інших заходів); умовне помилування; домашній арешт або комендантська година (з можливим використанням електронних засобів контролю); робота з ув'язненими перед звільненням; нагляд за особами, тимчасово звільненими з в'язниці; нагляд за умовно-достроково звільненими особами; громадські роботи; установлення та моніторинг електронних засобів контролю; 3) спеціальні заходи (у разі певних правопорушень або в інтересах конкретного правопорушника). Ці заходи можуть бути включені до загальних функцій служби пробації або окремо призначені рішенням суду (навчання і спеціальна підготовка, працевлаштування, проживання у визначеному місці, обмеження свободи пересування, частковий домашній арешт, фінансові санкції; програми реабілітації осіб, що вчинили злочини, пов'язані з обігом наркотичних речовин, сексуальні злочини тощо); інтенсивні форми пробації, часто в тісній взаємодії з поліцією; тимчасові гуртожитки та реабілітаційно-виправні заклади проміжного режиму; робота з сім'ями правопорушників. 4) деякі служби пробації також беруть безпосередню участь у роботі з жертвами злочинів, надаючи такі послуги:

інформування жертв злочинів; надання допомоги жертвам злочинів; відшкодування збитків (медіація та примирення) [7].

Здійснивши власне дослідження, О. Богатирьова відзначає, що у праві зарубіжних країн інститут пробації визначається передусім як вид покарання або вид звільнення від відбування покарання з випробуванням. Пробація як вид покарання полягає в покладенні певних обмежень щодо реалізації засудженим своїх прав і свобод, в установленні спеціального нагляду за його поведінкою та має виражений каральний, виправний і превентивний зміст. У другому випадку пробація – це умовне невиконання призначеного покарання або умовне непризначення покарання з призначенням засудженого на певний період часу під нагляд спеціальних органів. У разі призначення пробації саме винесення вироку відкладається на період пробації. Якщо не дотримано встановлених умов, справа переходить у стадію винесення вироку за початковий злочин. У разі відстроченого тюремного ув'язнення суд установлює строк покарання у формі позбавлення волі, але відкладає його виконання на період пробації [13, с.261].

Окрім того, мінімальний період пробації в більшості країн – шість місяців, максимальний – три роки. Застосовуючи пробацію, суд надає правопорушнику можливість розібратися у вчиненому злочині й зробити все необхідне, щоб у подальшому злочин не повторився. У більшості країн існують спеціальні програми інтенсивної пробації: для водіїв, які скоїли злочини в нетверезому стані; соціально-психологічний тренінг сексуальних злочинців; програма утримання від уживання алкоголю, наркотиків; навчання контролювати свої емоції; профілактики злочинної поведінки тощо [55].

Незважаючи на те, що ми обрали вектор європейського досвіду адміністративно-правового регулювання пробації, не можливо не зазначити, що пробацію вперше було розроблено в США. До середини XIX століття багато федеральних судів використовували судову відстрочку для призупинення покарання, і це поставило правове питання. 1916 року

Верховний суд Сполучених Штатів у рішенні Кіллетса постановив, що федеральний суддя не мав повноважень призупиняти вирок на невизначений термін. Це рішення призвело до ухвалення Національного закону про пробацію 1925 року, що дозволило судам призупинити накладення покарання і присудити злочинцю пробаційний термін. Пробація розвивалася завдяки зусиллям Дж. Августа, який шукав шляхи реабілітації поведінки злочинців [171; 164].

На сьогодні в цій країні правопорушник у сфері пробації зобов'язаний виконувати певні умови, викладені судом, часто під наглядом офіцера пробації. Упродовж випробувального терміну правопорушник стикається із загрозою позбавлення волі, якщо надалі буде порушувати правила, встановлені судом або працівником пробації. Правопорушники, як правило, зобов'язані утримуватися від володіння вогнепальною зброєю і можуть бути покарані чи залишатимуться на робочому місці або братимуть участь у навчальній програмі, дотримуватимуться комендантської години, житимуть у визначеному місці, виконуватимуть накази офіцера пробації або не залишатимуть юрисдикцію [169].

Працівникам пробації може бути наказано також утримуватися від контактів із засудженими або з відомими злочинцями, зокрема співвідповідачами. Крім того обмеження можуть включати заборону на володіння або використання алкогольних напоїв, навіть якщо алкоголь не був залучений до первинних кримінальних звинувачень. Правопорушники в стані пробації можуть бути оснащені електронним тегом (або монітором), який сигналізує про їхнє переміщення посадовим особам. Крім того порушникам було наказано подавати повторне тестування на алкоголь / наркотики або брати участь у лікуванні алкоголем / наркотиками або психологічному лікуванні чи виконувати роботу на громадських засадах [165].

При порушенні умов пробації офіцер пробації може ув'язнити правопорушника й подати клопотання до суду про порушення умовного терміну. Суд буде вимагати, щоб обвинувачений з'явився на слухання, на

якому прокурор має продемонструвати переважанням доказів, що обвинувачений порушив пробацію [164]. Якщо відповідач визнає себе винним у порушенні випробувального терміну або визнається винним у порушенні пробації після слухання, то офіцер чи прокурор може вимагати накладання додаткових умов пробації, продовження терміну дії або здійснити ув'язнення. Коли порушення пробації є надзвичайно важким або відбулися кілька менших порушень, може бути призначено слухання про відкликання випробувального терміну. Суддя на слуханні розглядатиме звіти офіцера пробації, і якщо пробація буде скасована, правопорушник буде ув'язнений до в'язниці [165].

Якщо виявлено порушення, то тяжкість покарання може залежати від фактів первинного злочину, фактів порушення та кримінальної історії прокурора. Наприклад, якщо правопорушник підлягає випробуванню за злочин, пов'язаний з бандою, подальше «спілкування з відомими злочинцями» може розглядатися як більш серйозне порушення, ніж у разі, якщо особа пройшла випробувальний термін для керування автомобілем з призупиненою ліцензією; зворотне може бути правильним, якщо початкове правопорушення було призначене для керування під впливом. Аналогічно штрафні санкції за порушення можуть бути більшими, якщо наступне правопорушення має більшу тяжкість (наприклад, злочин після порушення) або якщо початкове правопорушення та наступні злочини є однотипними, після розбійного нападу або крадіжки роздрібною торгівлі.

Отже, досвід функціонування інституту пробації у США дає підстави стверджувати, що суб'єкти пробації зобов'язані виконувати умови, визначені судом, під наглядом офіцера пробації, порушення яких призводить до реального позбавлення волі. При цьому до таких осіб застосовуються обмеження, пов'язані з володінням зброєю, дотриманням комендантської години, а також забороняється без дозволу залишати місце проживання. Особливо жорсткі санкції можуть застосовуватися до суб'єкта пробації в разі

порушення заборони спілкуватися зі співучасниками та жертвами злочину чи наближатися до них на відстань більшу, ніж дозволена судом.

Історичний досвід показує що першою країною в Європі, яка започаткувала службу пробації ще в XIX ст., була Велика Британія, де і спостерігались перші спроби створення відповідних агенцій та інституцій. На початку 1820-х рр. Ворвікширський магістрат почав використовувати винятково формальне покарання для неповнолітніх у вигляді одного дня ув'язнення з одночасною передачею правопорушників під нагляд роботодавців або батьків. Окремі судді (М. Гілл, К.Кокс) за своєю ініціативною почали впроваджувати цю практику в діяльність своїх судів. Варто зазначити, що з самого початку особи, які брали правопорушників на поруки, були волонтерами [154].

Велика Британія зробила кроки щодо законодавчого закріплення концепції пробації 1907 року, коли було ухвалено закон «Про пробацію злочинців». У ньому зазначалося, що щодо особи, яка постала перед судом за скоєння злочину, і вина її доведена у встановленому порядку, суд, беручи до уваги персональні характеристики, минуле, вік, стан здоров'я злочинця або нетяжкий характер скоєного злочину, може ухвалити одне з таких рішень: припинити провадження у справі; умовно звільнити злочинця (з гарантіями або без них) за умови, що злочинець буде добре себе поводити в суспільстві. Інакше він знову може постати перед судом для винесення обвинувального вироку, але не пізніше трьох років після проголошення рішення суду про застосування умовного засудження. Упровадження та успішне використання пробації у Великій Британії стало поштовхом для реформування законодавства щодо покарання в інших країнах Європи [155].

В одній із розвинених європейських країн Німеччині термін «пробація» розуміється як умовно-дострокове звільнення від відбування покарання; випробувальний термін дається особам за хорошу поведінку, покарання приймаються після закінчення терміну його дії. Положення про пробацію накладаються лише в разі, якщо очікується, що засуджений більше не буде

вчиняти злочинів у майбутньому. Випробування з юридичної точки зору не є покаранням замість тюремного ув'язнення. Вирок просто не виконується, а замість цього засудженому дається можливість показати у встановлений термін, що він більше не здійснює подальших (на практиці – подібних) правопорушень. Якщо рецидиви відбуваються протягом випробувального терміну, засудження підлягає виконанню. Так, у Німеччині регулярно з правопорушниками, які засуджені довічно, проводять роботу після 15 років позбавлення волі, перевіряючи, чи можна призупинити щодо них позбавлення волі [174]. Тобто обов'язковою умовою пробації в цій країні є те, що орган пробації з високим рівнем імовірності може гарантувати, що особа, яка претендує на застосування щодо неї пробації не буде вчиняти злочинів у майбутньому.

А ось у Чехії випробувальний термін (від лат. *probatio* – «тестування, перевірка») у кримінальному праві належить до нагляду за обвинуваченим, звинувачення або засудження, перевірки виконання альтернативних покарань, у яких зберігалися які-небудь зобов'язання або обмеження, контроль за поведінкою засуджених у випробувальний період умовно-дострокового звільнення із в'язниці, а також індивідуальна допомога обвинуваченому. Випробувальний термін також розуміється як контроль за виконанням вироків, не пов'язаних із позбавленням волі, позитивна мотивація засудженої особи до дотримання умов, установлених судом або державним прокурором, а отже, відновлення правових і соціальних конфліктів [167].

Служба пробації не тільки стежить за дотриманням установлених обмежень і зобов'язань (заборона ігрових автоматів, зобов'язання пройти лікування від залежності тощо), а також забезпечує контактами для організацій, які можуть допомогти йому, та загалом це мотивує його / її до правового врегулювання правової ситуації. Сам нагляд здійснюється у формі особистих консультацій між клієнтом і працівником з питань пробації та посередництва, які можуть відбуватися як у центрах цієї служби, так і в

будинку клієнта. У цій роботі службовець пробації використовує як засоби допомоги, так і контроль. На перших консультаціях службовець пробації визначає конкретний, покроковий план нагляду, який відображає тривалість випробувального терміну, зобов'язання та обмеження, накладені судовим (прокурорським) рішенням, і конкретно регулює додаткові умови для нагляду – наприклад, інтервал консультацій, умови нагляду, співробітництво клієнта з іншими особами та установами. При обговоренні умов нагляду клієнт усвідомлює наслідки будь-якого невиконання програми пробації. Клієнт зобов'язаний виконати план нагляду за пробацією, співпрацювати з працівником пробації та інформувати його про своє перебування та роботу. Невиконання цих зобов'язань призводить до того, що випробувальний термін є невдалим і веде до відновлення кримінального провадження або безпосереднього покарання [167].

Відповідно особливістю пробації в Чехії є те, що суб'єктам пробації забороняється відвідувати заклади азартних ігор, а деякі з них зобов'язані пройти обов'язковий курс лікування від ігрової залежності.

У сучасній Японії інститут пробації займає гідне місце в системі заходів попередження злочинності. Японська пробація поєднує в собі «західні» риси й особливості національних традицій профілактики соціально небезпечної поведінки. Інститут пробації в Японії має міцні корені й невіддільний від її правової системи. Очевидно, що низький рівень злочинності в країні багато в чому залежить від успішного функціонування механізмів соціального контролю в суспільстві. Серед цих механізмів дуже цінним є досвід пробації, в якому, безсумнівно, переважають позитивні риси розвитку [148].

У свою чергу в італійському Кримінальному кодексі пробація передбачена на законодавчому рівні. Вона застосовується до суб'єктів незалежно від того, чи є вони обвинуваченими, чи засудженими за злочин (стаття 133 Кримінального кодексу) судом. Виконання положень Кримінального кодексу належить наглядовому магістрату. Застосування

заходу передбачає низку обмежень особистої свободи особи, запобігання її рецидивуванню та сприянню її соціальній реабілітації завдяки заходам контролю та підтримки. Заходи можуть варіюватися залежно від ситуації, але зазвичай це полягає в наявності обов'язку працювати, забороні на володіння або користування зброєю, або іншими предметами, які вважаються небезпечними, та інші зобов'язання, які вважаються найбільш доцільними (лікування від наркологічної або алкогольної залежності). Суддя має перевірити протягом строку дії пробації хід її виконання, якщо суб'єкт перевищив свої повноваження та обмеження, визначені судом. Тоді суд має переглянути визначену пробацію та застосувати більш жорсткі міри покарання та перемістити суб'єкта до місць позбавлення волі [166].

Як і в Італії, у багатьох інших країнах існують аналогічні альтернативні заходи щодо утримання під вартою, які також покладені на вдосконалені засоби контролю, такі як відеоспостереження або електронний браслет [114].

Отже, в Італії пробація застосовується як щодо обвинувачених, так і засуджених осіб. Щодо них беззастережно застосовуються обмеження вільного пересування, заборона володіння зброєю, покладається обов'язок суспільно корисної праці, а в разі потреби – також і лікування від наркологічної або алкогольної залежностей. Порушення цих правил призводить до більш жорстких заходів покарання, зокрема позбавлення волі.

Окремо слід указати про Національне агентство пробації Грузії, що створене та функціонує на підставі закону Грузії «Про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та пробації». Служба пробації Грузії виконує такі покарання, не пов'язані з позбавленням волі: позбавлення права діяльності або призначення на посаду; позбавлення права діяльності до юридичних осіб; громадські та виправні роботи; проходження корекційної програми; відстрочка виконання вироку; обмеження волі; умовно-дострокове звільнення від покарання [88].

Крім функцій спостереження, одним з основних напрямків діяльності Національного агентства пробації є ресоціалізація, реабілітація умовно

засуджених і попередження злочинів. Воно реалізує свою діяльність, використовуючи такі інструменти, як оцінювання ризику й потреб засуджених; індивідуальне планування виконання вироку; необхідний нагляд і контроль за засудженими; підтримка й допомога в ресоціалізації та реабілітації [88].

На завершення слід визнати, що характерною рисою діяльності данської системи пробації є активна співпраця офісів пробації (як представників центрального органу влади) з органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями. Існує Генеральна угода Департаменту тюрем і пробації Міністерства юстиції Королівства Данії з комунами територіальних одиниць і Міністерством соціальної політики цієї країни. Така організація роботи допомагає в організації соціального супроводу засудженого до будь-якого виду покарання, починаючи з моменту підготовки досудової доповіді та завершуючи програмами пробації після звільнення з місць позбавлення волі [113, с. 16].

До речі, як ми вже відзначали, з економічної точки зору утримання пробації для держави дешевше, ніж витрати на утримання місць позбавлення волі (витрати на утримання ув'язнених, специфічної інфраструктури установ, більш численний персонал). Наприклад, у Швеції, Фінляндії, Естонії, Латвії та Румунії витрати на організацію пробації щодо однієї особи в понад десять разів менше, ніж витрати на одного ув'язненого в тюрмі.

У більшості європейських країн діють суворі закони щодо надання інформації поліції або іншим слідчим органам. Утім існують обставини, за яких служби пробації все ж надають інформацію поліції, хоч, як правило, і не у вигляді формального звіту. До таких обставин належать такі: служба пробації як орган правозастосування повідомляє поліцію про порушення умов пробаційного нагляду, якщо таке порушення карається згідно з Кримінальним кодексом; надання інформації з метою попередження злочину (наприклад, у випадку прямих погроз фізичної розправи на адресу конкретної потенційної жертви); надання інформації про правопорушника у зв'язку з

тяжким злочином, таким як убивство або зґвалтування; обмін інформацією в рамках формальних процедур, зокрема через офіційну систему обміну інформацією, та ведення справ потенційно небезпечних правопорушників MAPPA [3].

Якщо говорити про соціально-педагогічну роботу, то в зарубіжних країнах з особами, які перебувають під пробацією, проводять такі заходи: нагляд за їх поведінкою, проведення індивідуально-профілактичної роботи, спрямованої на попередження вчинення ними правопорушень і злочинів, консультування, тренінги з формування навичок стримування емоцій і вміння спілкуватися з людьми, розвитку гігієнічних навичок і потреби піклуватися про своє здоров'я, а також роз'яснюють шкоду, яку заподіяно постраждалому; надають соціальні послуги та сприяють у розв'язанні соціально-побутових проблем, навчають жити самостійним життям, готують до законослухняної поведінки на волі тощо [43; 56, с. 106]. А в багатьох європейських країнах і США поширено освітні програми, створені спеціально для пенітенціарних установ, що враховують терміни і зміст навчання ув'язнених, а також цільову аудиторію. До них належать: програми спеціальної педагогічної техніки для дорослих (андрагогічні техніки), коригувальні освітні програми для різних категорій ув'язнених (неповнолітніх, жінок, осіб, з відставанням у розумовому розвитку і т. ін.), програми вирівнювання (для засуджених з різним початковим рівнем знань), програми мотивації до навчання, програми набуття практичних навичок, програми формування навичок безперервної освіти тощо [6; 45, с. 169; 106].

Окремо слід вказати, що в більшості європейських держав суди дуже обережно ставляться до застосування ув'язнення для неповнолітніх та осіб віком до 21 року. Перелік нев'язничних санкцій стосовно них досить широкий. Найтиповішою санкцією є відвідування центру порядку. Такі центри працюють під егідою служби пробації. Суд при винесенні вироку встановлює кількість годин для відвідування центру: для підлітків 12–16 років максимальна кількість складає 24 години; для осіб 16–21 року – 36

годин. У цих центрах засуджені беруть участь у таких обов'язкових видах діяльності: фізичні вправи, надання першої допомоги, вивчення правил дорожнього руху, організація дозвілля, обробка дерева, металу, ремонт техніки тощо. Найбільшого поширення набули центри пробації та виправні гуртожитки, які доводять свою високу запобіжну ефективність [8, с. 139; 43].

Отже, на основі зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання пробації слід зробити такі висновки: 1) для розвитку та ефективності пробації потрібно налагоджувати позитивні відносини із суб'єктом пробації для зниження рецидивних злочинів та їх реабілітації до нормального соціального життя; 2) обмеження прав злочинців має бути співрозмірним із тяжкістю вчиненого ним злочину; 3) у діяльності служби пробації має бути відсутня дискримінація злочинців незалежно від статі, раси, кольору шкіри, релігії і т. ін. При цьому потрібно врахувати індивідуальні характеристики, обставини, а також потреби злочинців, зважаючи на принцип гуманності; 4) європейські стандарти пробації вимагають добровільної згоди злочинців на співпрацю з органами пробації, оскільки саме цей факт є запорукою прагнення їх до перевиховання; 5) діяльність органів пробації має бути врегульована одним спеціальним законом; 6) європейські стандарти пробації на національному рівні вимагають окремих процедур подання скарг на діяльність державної служби пробації, однак вона має звітувати лише державі та суб'єктам, які отримують пробаційні послуги; 7) служба пробації має контролюватися ще й за допомогою моніторингу, а держава зобов'язана піклуватися про ефективність пробаційної діяльності; 8) служба пробації обов'язково має регулярно звітувати в засобах масової інформації про результати своєї діяльності.

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати відповідні висновки щодо аналізу європейського досвіду адміністративно-правового регулювання пробації.

По-перше, інститут пробації в європейських країнах сприяє реінтеграції злочинця в нормальне соціальне життя, забезпечує формування в

нього поваги до соціальних і правових норм, повернення його до законослухняної поведінки.

Нами виявлено, що обов'язковою умовою пробації в Федеративній Республіці Німеччина є те, що орган пробації з високим рівнем імовірності може гарантувати, що особа, яка претендує на застосування щодо неї пробації, не буде вчиняти злочинів у майбутньому.

Особливістю пробації в Чехії є те, що суб'єктам пробації забороняється відвідувати заклади азартних ігор, а деякі з них зобов'язані пройти обов'язковий курс лікування від ігрової залежності.

В Італії пробація застосовується як щодо обвинувачених, так і засуджених осіб. Щодо них беззастережно застосовуються обмеження вільного пересування, заборона володіння зброєю, покладається обов'язок суспільно корисної праці, а в разі потреби – також і лікування від наркологічної або алкогольної залежності. Порухення цих правил призводить до більш жорстких заходів покарання, зокрема позбавлення волі.

Досвід функціонування інституту пробації у США дає підстави стверджувати, що суб'єкти пробації зобов'язані виконувати умови, визначені судом, під наглядом офіцера пробації, порушення яких призводить до реального позбавлення волі. При цьому такі особи обмежуються у володінні зброєю, щодо них застосовуються обмеження, пов'язані з дотриманням комендантської години, та забороняється без дозволу залишати місце проживання. Особливо жорсткі санкції можуть застосовуватися до суб'єкта пробації в разі порушення заборони спілкуватися зі співучасниками та жертвами злочину чи наближатися до них на відстань більшу, ніж дозволена судом.

По-друге, у країнах-учасниках ЄС служби, які здійснюють пробацію, виконують такі адміністративні дії: написання звітів і висновків на досудовому етапі перед винесенням вироку стосовно суб'єктів, які мають бажання скористатися інститутом пробації замість позбавлення волі; здійснення нагляду за суб'єктами пробації після винесення вироку,

помилювання, тимчасового звільненими з в'язниці; забезпечення спеціальних заходів у разі скоєння суб'єктом пробації правопорушень (обмеження свободи пересування, частковий домашній арешт та фінансові санкції); надання допомоги суб'єктам пробації у працевлаштуванні, навчанні, спеціальній перепідготовці, лікуванні; забезпечення захисту суб'єктів пробації в разі порушення їх прав і законних інтересів іншими особами (як правило, співучасниками скоєних злочинів); надання допомоги жертвам злочинів (інформування й захист жертв злочинів, відшкодування збитків, здійснення медіації та примирення).

Отже, зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації полягає у використанні сучасного, ефективного та успішного досвіду європейських країн, а також інших країн, у яких органи пробації функціонують на високому рівні, зокрема це полягає у вдосконаленні діяльності цих органів з дотриманням загальновизнаних прав і свобод людини у процесі виконання кримінальних покарань і досудового розслідування відповідно до європейських стандартів.

3.2 Удосконалення адміністративного законодавства у сфері пробації в Україні

На попередніх етапах нашої наукової праці нам вдалося з'ясувати, що пробація значно полегшує роботу правоохоронних органів, судової системи, забезпечує координацію взаємодії державних установ, місцевого самоврядування, неурядових організацій, окремих громадян (волонтерів) у процесі виконання покарань, альтернативних позбавленню волі, та запобігання повторним злочинам. У європейських країнах співвідношення правопорушників у місцях позбавлення волі та правопорушників, які перебувають під пробацією, складає, як правило, один до трьох (в Україні –

майже один до одного). Саме через це пробація в сучасних умовах здатна бути дієвим елементом механізму забезпечення національної безпеки.

З урахуванням геополітичної та внутрішньої ситуації в Україні діяльність усіх державних органів має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні й нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисті суверенітету і територіальної цілісності України, безпеці її прикордонного простору, піднесенні економіки країни, забезпеченні особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, викоріненні злочинності, удосконаленні системи державної влади, зміцненні законності й правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства, зміцненні позицій України у світі, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу й обороноздатності [86].

Створена 2017 року Державна установа «Центр пробації» є виваженою далекоглядною проєвропейською політикою Міністерства юстиції України. Усе це співзвучно з умовами статті 6 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, відповідно до якої слід забезпечити реформування судової системи, правоохоронних органів і принципах верховенства права та дотримання прав людини. Зазначене дозволить значно підвищити потенціал української пробації, забезпечити безпеку суспільства та збільшити довіру громади до служби пробації.

Говорячи про вдосконалення адміністративного законодавства у сфері пробації в Україні, слід зазначити, що багато реформ уже було здійснено, однак удосконаленню ніколи немає меж. На нашу думку, в цілому є ще близько 60 макрозавдань і 250 мікрозавдань, а тому в різних блоках є різним відсоток реалізації реформування у сфері пробації.

Загалом індекс ефективності її реалізації – 75,5%, а рівень виконання реформи – 92,08%. Це досить високий показник реформування в цій сфері. Найефективнішою реформою за останній рік було створення «Центру пробації». Уповноважені органи з питань пробації, які утворили структуру

національної пробації, фактично розпочали роботу з 1 січня 2017 року. На цю дату налічувалося 498 уповноважених органів з питань пробації, діяльність яких забезпечували 3,3 тис. працівників (юристи, фахівці із соціальної роботи, психологи) [32].

Таку структуру очолюють колишні працівники пенітенціарної системи. Потрібно зазначити, що наразі інститут пробації функціонує досить успішно. Річ у тім, що якщо працівники у сфері пробації не стануть адептами реформи, то ефективно просунути її буде неможливо, адже вона буде гальмуватися на місцях. У реформу законодавець вкладає 2 «піраміди Маслоу» – для працівників і для підопічних-ув'язнених. На вершині пірамід Маслоу перебувають базові потреби. Тобто, якщо працівникові не дати нормальної зарплати, «соціального пакету», якщо він не буде відчувати підтримки й безпеки для себе, якщо його не визнаватиме й поважатиме суспільство, то він не буде всього себе віддавати роботі; має бути самодостатнім, цільною людиною, що володіє як професійними якостями, так і позитивним життєвим досвідом, щоб стати наставником, замістити негатив, який є в засуджених, іншими якостями і здоровим глуздом. А коли людина пригнічена, коли має багато проблем, то нічого хорошого не зробить, тим більше не буде думати про ресоціалізацію та реінтеграцію осіб, які після відбуття покарання повернуться в суспільство [32].

Виходячи з цих цілей, отримується ключова базова потреба для підопічних – перебування в людських умовах. З кожним роком істотно знижується кількість ув'язнених. Зараз їх уже близько 55 тис. осіб, а ще років 5-6 тому було вдвічі більше. Однак суспільство не стало безпечнішим, ніж 1-2 роки тому. Поліпшення є, але не радикальні. Кількість підопічних всі ці роки скорочувалася через декриміналізацію законодавства, а також через «закон Савченко», за яким на волю вийшло близько 10 тис. осіб. Також не варто забувати і про тих осіб, які містяться на невідконтрольних українській владі територіях [32].

Тим самим реформування інституту пробації в Україні поступово здійснюється, що підтверджується вищезазначеною інформацією. Отже, Україна, ураховуючи суспільні європейські цінності, ухвалила Закон України «Про пробацію» та стала на крок ближчою до європейської правової системи і тим самим започаткувала інститут пробації в Україні.

Саме на гарантування безпеки суспільства робить акцент європейська практика, розглядаючи систему пробації. Дослідники Великої Британії відзначають, що якщо за допомогою пробації вдається уникнути повторних злочинів лише серед 5 відсотків правопорушників, до яких застосовано пробацію, наслідком буде забезпечення безпеки одного мільйона громадян країни – за рахунок залишення правопорушника в суспільстві, збільшуючи шанси його успішного виправлення, збереження корисних соціальних зв'язків (створення працездатної сім'ї), збереження роботи (компенсація шкоди потерпілим, підтримка економіки країни). З економічного погляду, утримання пробації для держави дешевше, ніж витрати на утримання місць позбавлення волі [58].

Тому забезпечення безпеки суспільства є основною перспективою в наближенні вітчизняної системи пробації до європейського правового простору. Це допоможе Україні зробити її суспільство більш правовим за допомогою застосування пробації до правопорушників, що не є суспільно-небезпечними, оскільки вона допомагає уникнути повторюваних злочинів. Крім того це лише один позитивний бік пробації, інший показує, що вона є більш ефективною для збереження державних коштів, оскільки суб'єкта пробації не потрібно поміщати до слідчого ізолятора чи інших місць позбавлення волі.

Досліджуючи проблеми впровадження в систему кримінальної юстиції служби пробації, М. Маршуба зазначає, що загалом перед цим інститутом постали такі проблеми: підготовка пропозицій законодавчих змін до вже прийнятих нормативно-правових актів у галузі пробації; щодо бюджетного фінансування; перепідготовка персоналу кримінально-виконавчої інспекції;

недостатнє матеріально-технічне забезпечення; створення моделей і методів пробації [58].

Станом на сьогодні, дійсно, в Україні є ще багато невирішених питань у сфері розвитку інституту пробації, однак більшість із вищенаведених успішно вирішена. Однак перед законодавцем і науковцями завжди буде стояти завдання модернізації та оптимізації означеного інституту, оскільки правильність тієї чи іншої модернізаційної зміни в будь-якому разі тягне за собою позитивні чи негативні зрощення, і перш ніж упроваджувати якісно нові механізми конкретної діяльності чи явища, слід детально його вивчити та знайти найоптимальніші шляхи впровадження. Загалом таку діяльність можна визначити як вироблення теоретичних і практичних напрямків посилення потенціалу для подальшого розвитку певного явища з метою координування його в належному порядку [46, с. 161].

Сьогодні в нашій державі в контексті її утвердження як демократичної та правової спостерігаються позитивні тенденції і процеси (правові й політичні), а саме: проведення правових реформ, спрямованих на підвищення довіри громадськості до органів публічної влади; спрямування державних програм і стратегій на розвиток інститутів громадянського суспільства; удосконалення механізму публічного управління; поступова адаптація українського права до європейського тощо. Вони зумовлюють потребу постійного перегляду системи та змісту нормативно-правових актів України з метою їх оптимізації в напрямку відповідності сучасній правовій дійсності, підвищення рівня гарантування й забезпечення прав і свобод людини та громадянина тощо [116, с.59]. Зрозуміло, що система органів юстиції також модернізується в аспекті запровадження нових ініціатив у діяльності або ж шляхом кардинальних змін її вектору.

Найбільш перспективним у розвитку пробації в Україні є заощадження міжнародних експертів і використання міжнародного досвіду у сфері пробації. У межах Проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» з лютого 2015 року триває робота зі сприяння в упровадженні

Закону України «Про пробацію». У зв'язку з цим європейські експерти залучаються для підготовки нормативно-правових документів, що регламентують і сприяють реалізації положень означеного законодавства. Ця робота також спрямована на виконання завдань, передбачених стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. У грудні 2015 р. у межах Компонента 2 Проекту ЄС було організовано дві експертні місії, до участі в яких було запрошено П. Мюррея як спеціаліста департаменту технічного забезпечення та комунікацій служби пробації графства Мерсисайд (Велика Британія). Він має оцінити можливості для побудови в Україні горизонтально вертикальної мережі обміну інформацією між підрозділами пробації та створення електронної бази даних обліку суб'єктів пробації. Експерти проекту ЄС також підтримали розробку технічного завдання електронної системи, яка має відповідати вимогам Закону України «Про пробацію», забезпечувати потреби всіх видів пробації та надати змогу запровадити електронне ведення справ [58].

Звісно, що в різних країнах інститут пробації функціонує по-різному, однак спільні риси, що всіх об'єднують, є такими: незастосування до порушника покарання у вигляді ув'язнення; звільнення від покарання (на підставі спеціального дослідження особистості правопорушника); застосування пробації до правопорушника залежно від обставин (учинений злочин, особистість, соціальна ситуація правопорушника); здійснення нагляду, який відрізняється від поліцейського нагляду та поєднаний із соціальною допомогою правопорушнику у процесі ресоціалізації [107; 152].

Крім того слід розуміти, що реформа інституту пробації в Україні не відбудеться на 100%, якщо не зміниться ставлення суспільства до нього. Поглиблюючись у сутність цих слів, можна сказати, що це стосується як працівника пробації, так і клієнта пробації. Якщо людина не зможе ресоціалізуватися та реінтегруватися в суспільство, вона піде на повторний злочин.

Говорячи про конкретні зміни до законодавства в пенітенціарній системі, слід звернути увагу на проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо забезпечення окремим категоріям засуджених осіб права на правосудний вирок) 2033а від 05.06.2015, який дає можливість засудженому переглянути справу, якщо він не визнав вину або вплинули якісь нові факти та обставини. На нашу думку, цей законопроект є дуже важливим з точки зору справедливості та правосуддя.

Крім того, розглядаючи зміни та реформування системи пробації, неможливо оминати таку важливу складову, як упровадження системи електронного моніторингу. Він застосовується тоді, коли особа, щодо якої здійсниться досудове провадження, не перебуває в слідчому ізоляторі, а на неї одягається електронний браслет, який показує працівнику пробації, де перебуває суб'єкт (домашній арешт). Однак тут має місце поняття суспільної небезпеки: якщо людина не є суспільно небезпечною, то краще застосувати до неї систему електронного моніторингу, оскільки це значно зекономить бюджетні кошти.

Упровадження системи електронного моніторингу не є новацією виправної системи світу, однак, говорячи про особливості досудового кримінального провадження за законодавством США, яке аналізував П. Підюков, особливостями досудового кримінального провадження є те, що його основним завданням визначено виключно звинувачувальний ухил – збір даних, що підтверджують факт злочину та винуватість у ньому підозрюваної особи. Відшукування й збір відомостей, що виправдовують чи пом'якшують відповідальність за злочин, є справою або самого підозрюваного (обвинуваченого), або його захисника, якщо він бере участь у кримінальному провадженні. У жодному законодавчому чи підзаконному нормативно-правовому акті США і його штатів не зафіксовано обов'язків детективів чи інших осіб, які здійснюють кримінальне спостереження (переслідування) та кримінальне провадження, щодо збору доказів на користь підозрюваного або

обвинуваченого. Слід зазначити, що правоохоронна і судова практика США іде останнім часом шляхом розширення прав поліцейських щодо здійснення затримань і арештів підозрюваних при скоєнні будь-яких місдімінорів (тобто кримінально карних діянь, що не є тяжкими). Підкреслимо у зв'язку з цим і те, що атторнейська служба, поліція, ФБР мають досить широкі повноваження щодо здійснення арештів і обшуків (до яких прирівнено також прослуховування і відеоспостереження) на свій розсуд. За чинним законодавством Сполучених Штатів, арешт особи може бути застосовано лише після того, як зібрано достатні дані, що дають підстави для пред'явлення цій особі обвинувачення, що відбувається лише в суді. Поліція і ФБР не мають також права і на допит підозрюваного, але вправі пред'явити в суді як доказ добровільну заяву, зроблену останнім після арешту (контакти з підозрюваним, як правило, не протоколюються) [75].

Підсумовуючи підкреслимо, що матеріали, зібрані працівниками поліції під час порушення кримінального спостереження (переслідування) та здійснення кримінального провадження щодо підозрюваного у вчиненні злочину, самі по собі не мають доказової сили для суду – вони призначаються переважно лише для обвинувача як матеріали для підтримання ним обвинувачення в суді. Водночас ці самі дані можуть бути схвалені судом й покладені в основу обвинувального вироку, якщо поліцейський детектив чи співробітник ФБР даватимуть суду свідчення щодо виявлених ними фактів чи обставин, зокрема з пред'явленням при цьому згаданих вище «добровільних показань» чи «добровільних заяв» підозрюваних осіб [75].

Отже, факти, що стали відомі правоохоронним органам, мають бути надані працівникам служби пробації та суду для встановлення особи підозрюваного та вирішення, чи підлягає він під застосування пробації, чи ні.

На нашу думку, для реформування інституту пробації в Україні потрібно взяти за основу досвід провідних країн світу, в яких пробація досить ефективно функціонує вже багато років, і однією з них є США.

Офіцери пробації контролюють дві третини всіх правопорушників у США. Але незважаючи на безпрецедентне зростання суб'єктів пробації за останнє десятиліття, бюджети на утримання інституту пробації не зросли. Нещодавні дослідження показують, що програми пробації, якщо вони правильно розроблені та впроваджені, можуть зменшити рецидиви вживання наркотиків та алкоголю. Більше того, деякі пробаційні програми вважаються для злочинців більш жорсткими за короткі тюремні терміни [170].

Існує цікава форма пробації, яка називається «шок-випробування», – це програма, яка надає судді можливість переглядати тюремний вирок. Суддя може відкликати ув'язненого з в'язниці і замість цього поставити його або її на пробаційний термін. Суди мають думку, що короткий термін у в'язниці може «шокувати» злочинця, і той у свою чергу змінить свою поведінку. Випробувальний шок може бути використаний тільки між 30 та 120 днями після початку строку [80].

На наш погляд, така норма має право на існування в межах інституту пробації, а тому потрібно доповнити Закон України «Про пробацію» ст. 17-1 «Шок-випробування» у такій редакції: «Шок-випробування – вид пробації, який надає судді можливість переглядати винесене судом покарання у вигляді позбавлення волі.

За поданням органу пробації суд, який виносив вирок може відкликати ув'язненого з призначенням йому пробаційного покарання без позбавлення волі.

Шок-випробування може бути застосоване у період від 30 до 120 днів після початку перебування злочинця у в'язниці».

Однією з вагомих проблем сучасності є те, що суспільство не схвалює колишніх ув'язнених. Це виявляється в тому, що коли вони відбувають покарання, їх не приймають на роботу та вважають вигнанцями. Тому інститут пробації є досить ефективним засобом для виправлення правопорушників, та й загалом, пробація має непересічні переваги перед позбавленням волі злочинців. Зокрема вона надає можливість особі, яка

вчинила правопорушення, змінитись без перебування в місцях позбавлення волі (ізоляції від суспільства), збереження позитивних сімейних стосунків та життя у звичній для нього громаді, збереження роботи та житла, можливість мати індивідуальну перспективу, адже вона не втрачає соціальних зв'язків і шансу створити сім'ю. Суспільство має можливість убезпечити громаду від учинення повторних злочинів, визначити баланс між карою за вчиненим правопорушенням та відшкодуванням завданої шкоди потерпілим. Для держави в цілому це забезпечує низький рівень злочинності, низьку кількість ув'язнених осіб та позитивний економічний ефект.

У зв'язку з цим слід внести доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення адміністративної відповідальності посадових осіб роботодавців за відмову прийому на роботу суб'єктів пробації чи колишніх ув'язнених.

Зі зміною законодавства, обов'язки, які можуть бути покладені на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням (ст. 76 КК України), були значно розширені: відтепер це не лише відмітка чи повідомлення про зміну місця проживання – обов'язковим є отримання загальної середньої освіти, працевлаштування або перебування на обліку в центрі зайнятості, проходження пробаційної програми, лікування від алкогольної та наркотичної залежності, обмеження відвідування певних закладів тощо [134, с. 6].

Відповідно вітчизняне законодавство активно переймає європейські стандарти та враховує передовий зарубіжний досвід реалізації такої діяльності.

Основним документом, який свідчить про адаптацію вітчизняного законодавства у сфері пробації України, є Рекомендація CM/Rec(2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію (ухвалена Комітетом Міністрів 20 січня 2010 року на 105-му засіданні заступників Міністрів), в якій визначено основні напрямки розвитку цієї сфери.

Існує думка, що в Україні потрібно здійснити такі дії стосовно реформування інституту пробації відповідно до європейських стандартів:

- 1) урахувати світовий досвід функціонування інституту пробації;
- 2) відмовитися від формальних аспектів діяльності інституту пробації та створити новий національний проект з його запровадження, ураховуючи український менталітет;
- 3) повністю викоринити застарілі радянські механізми виконання кримінально-правових заходів;
- 4) детально проаналізувати європейські стандарти пробації та на їх основі створити національні українські стандарти пробації [151].

Іноземні експерти та урядові організації Канади, Норвегії, Литви, Польщі, Франції, Німеччини надають велику допомогу Україні в розробленні концепції та становленні системи пробації. Розроблено профіль професійної компетентності працівника пробації, розроблено навчальні програми для персоналу пробації, успішно проводиться навчання за ними, розпочато пілотування системи дистанційного навчання персоналу пробації з використанням безкоштовної програмної платформи Moodle. У рамках проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» розроблено методику оцінювання ризиків учинення повторного кримінального правопорушення. Міністерством юстиції України подано проектну заявку до програми міжнародної технічної допомоги Twinning щодо розроблення пробаційних програм і першої версії електронної системи ведення справ суб'єктів пробації [107].

Однак у сфері пробації України залишаються деякі проблеми, які потребують вирішення, зокрема:

- 1) наявність застарілого нормативно-правового забезпечення;
- 2) перевантаженість і незадовільні умови утримування засуджених та осіб, узятих під варту;

3) незадовільний стан адміністративних будівель державних установ з відбування покарання, які перебувають в аварійному стані, небезпечному для осіб, що відбувають покарання;

4) забезпечення засуджених неякісною медичною допомогою, оскільки заклади, що відповідають за охорону здоров'я засуджених, перебувають у критичному стані, а ліки та медикаменти не відповідають стандартам, установленим охороною здоров'я України;

5) неналежне фінансування пенітенціарних систем України державою;

6) дефіцит ефективного кадрового забезпечення пенітенціарної системи, оскільки професія в цій сфері втратила престижність, а старе кадрове забезпечення повністю погрузло в корупційних схемах.

Загалом слід звертати увагу на застосування пробації щодо неповнолітніх, якщо ми говоримо про реформування інституту пробації, оскільки ця сфера потребує додаткового вивчення. Уже здійснено запуск пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх правопорушників, які вчинили злочини невеликої або середньої тяжкості, на базі системи надання безоплатної правової допомоги» (у Львівській, Одеській, Харківській, Миколаївській, Луганській та Донецькій областях).

Наказ Міністерства юстиції України від 21.01.2019 № 172/5/10 «Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину» передбачає, що програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину, може бути застосована в разі: наявності потерпілої сторони – фізичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди; вчинення неповнолітнім вперше злочину невеликої або середньої тяжкості; визнання неповнолітнім факту вчинення злочину; згоди неповнолітнього і потерпілого на участь у Програмі.

Також наказом Міністерства юстиції України від 11.06.2018 № 1797/5 було затверджено такі пробаційні програми для неповнолітніх суб'єктів

пробації, як «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин».

Тим самим різноманітність пробаційних програм дозволяє підбирати її для кожного правопорушника та проводити соціальні дослідження щодо ефективності застосування кожної з них. Так, програма «Зміна прокримінального мислення» передбачає розвиток і підтримку в неповнолітнього навичок конструктивного та критичного мислення, формування навичок рефлексії, планування та постановки цілей, а також сприяння розвитку соціально прийнятних норм поведінки та навичок співпраці у взаєминах з оточенням; програма «Подолання агресивної поведінки» – розвиток навичок саморегуляції психоемоційних станів, управління гнівом та агресивною поведінкою, розширення інструментів ефективної взаємодії, формування готовності дотримуватися соціально прийнятних норм та ненасильницьких моделей поведінки; програма «Попередження вживання психоактивних речовин» – розвиток та підтримку навичок ефективного самоконтролю, усвідомлення необхідності стратегій зменшення шкоди від вживання психоактивних речовин і підвищення вмотивованості до відмови від їх вживання [93].

Таким чином, у сфері пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів законодавцем зроблено досить багато. Однак ці зміни потребують подальшого розвитку, оскільки продовжується створення системи ювенальної пробації.

За сприяння Уряду Канади вже розроблено національну модель та відкрито центри ювенальної пробації для роботи з підлітками, які перебувають у конфлікті із законом. Центри відкриті лише у великих містах країни, де в середньому перебуває на обліку більше десяти таких дітей, але результати роботи в таких центрах набагато кращі, ніж у немодельних підрозділах. Повторна злочинність серед неповнолітніх, з якими працювали у центрах ювенальної пробації, за підсумками 2018 року склала лише 1,5% (на кінець 2017 року на обліку уповноважених органів з питань пробації

перебувало 2016 неповнолітніх, на кінець 2018 року – 1521 неповнолітній, на кінець лютого 2019 року – 1004 неповнолітніх).

Отже, пробація є пріоритетним напрямком Уряду. Підтвердженням цьому є подані пропозиції до чергового стратегічного документу на 2020-2022 роки для забезпечення подальшого послідовного проведення комплексних реформ [140]. Нині найголовнішими завданнями є:

1) розвиток ефективної взаємодії з судами, прокуратурою, адвокатурою, центрами БПД, поліцією та іншими учасниками системи правосуддя (експертна підтримка, проведення круглих столів, семінарів);

2) поглиблення співпраці з громадою, розширення практики підтримки пробації через регіональні програми, розвиток банку ресурсів із надання послуг клієнтам пробації (експертна підтримка, фінансування робіт і послуг). Так, заплановано продовження національного фотопроєкту «Пробація. Можливості для змін», інформаційної акції «Я розбудовую пробацію», реалізацію пілотної програми для розвитку волонтерства в пробації в рамках міжнародного проєкту ЄС «Pravo-Justice» [97];

3) розроблення і реалізація стратегії розвитку волонтерства у пробації з урахуванням міжнародного досвіду (експертна підтримка, проведення семінарів);

4) розроблення і впровадження стандартів оцінки ефективності діяльності працівників пробації (експертна підтримка);

5) створення і впровадження електронної бази ведення справ суб'єктів пробації, автоматизація статистики (закупівля обладнання);

6) зміцнення спроможності реалізації заходів комунікативної політики пробації в рамках пенітенціарної реформи (експертна підтримка, проведення комунікативних заходів);

7) удосконалення інструментів пробації щодо роботи із суб'єктами пробації (експертна підтримка);

8) створення передумов і впровадження електронного моніторингу в пробації (браслетів) (експертна підтримка, фінансування робіт і послуг, закупівля обладнання);

9) запровадження в уповноважених органах пробації сучасних технічних засобів нагляду, які б відповідали вимогам безпеки суспільства та гарантували безпеку персоналу й суб'єктів пробації;

10) запровадження індивідуалізованого, заснованого на доказах підходу до попередження злочинів, реабілітації та ре соціалізації [89];

11) розширення альтернативних видів покарання до застосування та врахування позитивного досвіду застосування механізмів пробації;

12) розроблення нормативної та інституційної бази для надання послуг пробації [89];

13) розроблення і реалізація кадрової стратегії щодо перепрофілювання та навчання співробітників пенітенціарної служби для створення повноцінної сучасної служби пробації [89];

14) забезпечення технічної бази для функціонування служби пробації [89].

Окремо слід вказати про потребу створення інституційної спроможності, яка забезпечить перехід від карального підходу до реабілітаційного. Реалізація цієї мети базується на вдосконаленні управління в пенітенціарній системі. Повноцінна система на чолі з державною установою «Центр пробації» з підпорядкуванням їй уповноважених органів з питань пробації дозволить забезпечити баланс між безпекою суспільства та запобіганням скоєнню злочинів/реабілітації правопорушників. Інституційні зміни мають удосконалити організаційну структуру, механізм використання фінансових, матеріальних і технічних умов функціонування органів пробації для ефективного виконання поставлених перед ними завдань. Поміж того передбачено оптимізацію мережі установ виконання покарань та їх підприємств, забезпечення їх ефективного функціонування та прибутковості (рентабельності) виробничої діяльності [89].

Зрозуміло, що такі зміни мають здійснюватись поетапно та планово. Так, на 2019 рік «Центром пробації» визначено активну роботу з персоналом уповноважених органів пробації, зокрема через підвищення рівня його професіоналізму. Передбачено впровадження електронного документообігу, який суттєво прискорить внутрішню комунікацію установи; вивчення та імплементацію міжнародного досвіду щодо застосування електронного моніторингу до суб'єктів пробації [89].

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки щодо пошуку шляхів удосконалення адміністративного законодавства у сфері пробації:

– гарантування безпеки суспільства є основною перспективою в наближенні вітчизняної системи пробації до європейського правового простору. Це допоможе Україні зробити її суспільство більш правовим за допомогою застосування пробації до правопорушників, що не є суспільно небезпечними, оскільки вона допомагає уникнути повторюваних злочинів. Крім того це лише один позитивний аспект пробації – інший засвідчує, що вона є більш ефективною для збереження державних коштів, оскільки суб'єкта пробації не потрібно поміщати до слідчого ізолятора чи інших місць позбавлення волі;

– однією з вагомих проблем сучасності є те, що суспільство не схвалює колишніх ув'язнених. Це виявляється в тому, що коли вони відбувають покарання, їх не приймають на роботу та вважають вигнанцями. Тому інститут пробації є досить ефективним засобом для виправлення правопорушників, які скоїли незначні проступки;

– відповідно реформа інституту пробації в Україні відбудеться на 100%, якщо зміниться ставлення суспільства до неї. Це стосується як працівника пробації, так і клієнта пробації. Якщо людина не зможе ресоціалізуватися та реінтегруватися в суспільство, вона піде на повторний злочин. Якщо працівники у сфері пробації не стануть співучасниками Міністерства юстиції України, такі реформи просунути буде неможливо,

оскільки вони будуть гальмуватися на місцях. Реформа, що має відбутися, називається «піраміда Маслоу»: розподіляється на порушників та працівників окремо. Працівників потрібно забезпечити базовими соціальними потребами – достойною зарплатою та всім необхідним для того, щоб вони могли зосередитися на роботі. Порушникам слід допомагати психологічно, матеріально та допомагати їм розвиватися в правильному напрямку;

– упровадження системи електронного моніторингу відбувається таким чином: особа, щодо якої здійсниться досудове провадження, не перебуває в слідчому ізоляторі, на неї одягається електронний браслет, який показує працівнику пробації, де перебуває суб'єкт (домашній арешт). Однак тут задіяна суспільна небезпека: якщо людина не є суспільно небезпечною, то краще застосувати до неї систему електронного моніторингу, оскільки це значно зекономить бюджетні кошти;

– відповідно інститут пробації в Україні потребує подальшого реформування, оскільки пробація має непересічні переваги перед позбавленням волі, а саме надає можливість особі, яка вчинила правопорушення, змінитись без перебування в місцях позбавлення волі (ізоляції від суспільства), надає можливість збереження позитивних сімейних стосунків та життя у звичній для нього громаді, збереження роботи та житла, можливість мати індивідуальну перспективу, оскільки особа не втрачає соціальних зв'язків і шансу створити сім'ю. Суспільство має можливість убезпечити громаду від учинення повторних злочинів, визначити баланс між покаранням за вчинене правопорушення та відшкодуванням завданої шкоди потерпілим. Для держави це загалом забезпечує низький рівень злочинності, низьку кількість ув'язнених осіб та позитивний економічний ефект;

– запропоновано конкретні зміни й доповнення до чинного законодавства:

1) внести доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення адміністративної відповідальності

посадових осіб роботодавців за відмову в прийнятті на роботу суб'єктів пробації чи колишніх ув'язнених;

2) доповнити Закон України «Про пробацію» (ст. 17-1 «Шок-випробування») у такій редакції:

«Стаття 17-1. Шок-випробування

Шок-випробування – вид пробації, який надає судді можливість переглядати винесене судом покарання у вигляді позбавлення волі.

За поданням органу пробації суд, який виносив вирок, може відкликати ув'язненого з призначенням йому пробаційного покарання без позбавлення волі.

Шок-випробування може бути застосоване в період від 30 до 120 днів після початку перебування злочинця у в'язниці».

Отже, напрямками удосконалення інституту пробації в Україні є: доведення до широкого загалу громадян через засоби адміністративного переконання, ЗМІ, мережу Інтернет, що система пробації як інститут виправлення осіб, що вперше скоїли злочини невеликої тяжкості мають виключно позитивні наслідки для суспільства та не є механічним послабленням режиму відбування покарання; забезпечення засобами адміністративного переконання, а у випадку недосягнення позитивного результату – шляхом застосування адміністративно-запобіжних заходів примусу до суб'єктів публічної адміністрації (в основному на місцях) підтримки прагнення суб'єктів пробації стати на шлях виправлення, надання їм допомоги у працевлаштуванні, вирішенні житлових та інших побутових проблем, здійснення співпраці з органами пробації; врахування в реформі вітчизняної пробації балансу інтересів посадових осіб пробації та суб'єктів пробації; розробка електронної системи, яка зможе забезпечувати потреби всіх видів пробації та надасть змогу запровадити електронне ведення справ, зокрема створення мережі обміну інформацією між підрозділами пробації і впровадження електронної бази даних обліку суб'єктів пробації; законодавче закріплення можливості за окремими категоріями засуджених осіб права

на правосудний вирок, що дасть можливість переглянути справу, якщо засудженим не було визнано винуватим або стали відомими нові факти чи обставини; запровадження нової форми пробації – «шок-випробування».

Висновки до розділу 3

1. Інститут пробації в європейських країнах сприяє реінтеграції злочинця в нормальне соціальне життя, забезпечує формування у нього поваги до соціальних і правових норм, повернення його до законослухняної поведінки.

2. Обов'язковою умовою пробації у Федеративній Республіці Німеччина є те, що орган пробації з великим рівнем імовірності може гарантувати, що особа, яка претендує на застосування щодо неї пробації, не буде вчиняти злочинів у майбутньому. Особливістю пробації в Чехії є те, що суб'єктам пробації забороняється відвідувати заклади азартних ігор, а деякі з них зобов'язані пройти обов'язковий курс лікування від ігрової залежності.

3. В Італії пробація застосовується щодо як обвинувачених, так і засуджених осіб. Щодо них застосовуються обмеження вільного пересування, заборона володіння зброєю, покладається обов'язок суспільно корисної праці, а в разі потреби – також і лікування від наркологічної або алкогольної залежності. Порухення цих правил призводить до більш жорстких заходів покарання, зокрема позбавлення волі.

4. Досвід функціонування інституту пробації у США дає підстави стверджувати, що суб'єкти пробації зобов'язані виконувати умови, визначені судом, під наглядом офіцера пробації, порушення яких призводить до реального позбавлення волі. При цьому такі особи обмежуються у володінні зброєю, щодо них застосовуються обмеження, пов'язані з дотриманням комендантської години, та забороняється без дозволу залишати місце проживання. Особливо жорсткі санкції можуть застосовуватися до суб'єкта

пробації в разі порушення заборони спілкуватися із співучасниками та жертвами злочину чи наблизитися до них на відстань більшу, ніж дозволена судом.

5. Інститут пробації в Україні розпочав свою практичну діяльність лише 2017 року, і зважаючи на такий невеликий строк його існування, у законодавстві України з питань пробації існує чимало невідповідностей і неточностей, іншими словами – потреба зміни нормативно-правових актів, які регулюють діяльність органів пробації, є нагальною. Однією з основних проблем інституту пробації в Україні є нерозуміння вітчизняним суспільством позитивних властивостей пробації, низька освіченість персоналу органів пробації, слабкість моделей і методів пробації, дефіцит кадрового забезпечення, недостатність бюджетного фінансування та матеріально-технічного забезпечення.

6. Запропоновано конкретні зміни й доповнення до чинного законодавства у сфері пробації, а саме: 1) внести доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення адміністративної відповідальності посадових осіб роботодавців за відмову у прийманні на роботу суб'єктів пробації чи колишніх ув'язнених; 2) доповнити Закон України «Про пробацію» (ст. 17-1 «Шок-випробування») у такій редакції:

«Стаття 17-1. Шок-випробування

Шок-випробування – вид пробації, який надає судді можливість переглядати винесене судом покарання у вигляді позбавлення волі.

За поданням органу пробації суд, який виносив вирок, може відкликати ув'язненого з призначенням йому пробаційного покарання без позбавлення волі.

Шок-випробування може бути застосоване в період від 30 до 120 днів після початку перебування засудженого у місцях позбавлення волі.»

ВИСНОВКИ

У висновках на основі теорії адміністративного права, чинного законодавства, досягнень публічної адміністрації наведено нове розв'язання наукового завдання стосовно адміністративно-правових засад пробації в Україні, викладено найбільш важливі наукові результати. Основі з них такі:

1. Доведено, що адміністративно-правове регулювання пробації в Україні – це система засад та адміністративного інструментарію, що здійснюється публічною адміністрацією, покликана забезпечити переваги виправлення правопорушників шляхом застосування системи наглядових та соціально-виховних заходів не пов'язаних з позбавленням волі до осіб, що вчинили або підозрюються у вчиненні злочину чи правопорушення, а також пред'явлення до суду інформації, що характеризує суб'єкта правопорушення.

2. Розкрито адміністративно-правовий статус суб'єктів пробації в Україні як системи підстав та порядку виникнення їх спеціальної правосуб'єктності, спеціальних адміністративно-правових обов'язків, які складають систему стимулюючих та правообмежуючих заходів адміністративного характеру та спеціальних адміністративних прав, які впливають із правосуб'єктності осіб, які є обвинуваченими чи засудженими в контексті того, що вони мають переваги (привілеї) перед особами, які знаходяться під вартою чи відбувають покарання у місцях позбавлення волі.

3. Зроблено висновок, що принципи пробації – це основоположні засади, сталі правові вимоги, на яких базується адміністративна діяльність публічної адміністрації у сфері пробації, засновані на гуманістичних чинниках теорії природнього права та цінностях і стандартах ЄС, спрямовані на недопущення втрати для суспільства осіб, які скоїли нетяжкі злочини вперше, а також для попередження скоєння ними нових правопорушень.

4. З'ясовано, що адміністративно-правовий статус органів пробації в Україні – це взаємопов'язаний комплекс закріплених на законодавчому рівні

завдань, адміністративних обов'язків і прав посадових осіб органів пробації України, відповідно до яких реалізується система наглядових та організаційно-правових заходів, що застосовуються за рішенням суду по відношенню до осіб щодо яких здійснюється судове провадження, а також по відношенню до осіб, що були притягнуті до відповідальності в судовому порядку та вини яких було доведено відповідно до законодавства України.

5. Розкрито, що методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері пробації в Україні – це різноманітні способи та прийоми цілеспрямованого впливу норм адміністративного права на суб'єктів, які скоїли протиправне діяння, що не відноситься до тяжких злочинів і передбачає направлення засудженого під нагляд працівника служби пробації.

6. Визначено, що у сфері пробації існує чотири основних адміністративних процедури, які є різними за своєю юридичною природою та предметом правового регулювання і не можуть бути об'єднані в одну процедуру, поділену на стадії та етапи: 1) процедура досудової пробації, яка має подвійну юридичну природу (кримінально-процесуальну та адміністративну); 2) наглядова пробація, яка носить усі ознаки адміністративної процедури; 3) пенітенціарна пробація, яка також має подвійну юридичну природу (адміністративну й кримінально-виконавчу); 4) адміністративна процедура пробації щодо неповнолітніх, яка виділяється не за юридичною природою, а за предметом правового регулювання (неповнолітні особи як суб'єкти пробації, що скоїли кримінальні злочини та яких необхідно повернути до законослухняного життя).

7. Виявлено і узагальнено, що в країнах-учасниках ЄС служби, які здійснюють пробацію виконують такі адміністративні дії: написання звітів та висновків на досудовому етапі перед винесенням вироку стосовно суб'єктів, які мають бажання скористатися інститутом пробації замість позбавлення волі; здійснення нагляду за суб'єктами пробації після винесення вироку, помилування, тимчасового звільненими з в'язниці; забезпечення спеціальних заходів у випадку скоєння суб'єктом пробації правопорушень (обмеження

свободи пересування, частковий домашній арешт та фінансові санкції); надання допомоги суб'єктам пробації у працевлаштуванні, навчанні, спеціальній перепідготовці, лікуванні; забезпечення захисту суб'єктів пробації у випадку порушення їх прав та законних інтересів іншими особами (як правило співучасниками скоєних злочинів); надання допомоги жертвам злочинів (інформування і захист жертв злочинів, відшкодування збитків, здійснення медіації та примирення).

8. Визначено, що напрямками удосконалення інституту пробації в Україні є: доведення до широкого загалу громадян через засоби адміністративного переконання, ЗМІ, мережу Інтернет, що система пробації як інститут виправлення осіб, що вперше скоїли злочини невеликої тяжкості мають виключно позитивні наслідки для суспільства та не є механічним послабленням режиму відбування покарання; забезпечення засобами адміністративного переконання, а у випадку недосягнення позитивного результату – шляхом застосування адміністративно-запобіжних заходів примусу до суб'єктів публічної адміністрації (в основному на місцях) підтримки прагнення суб'єктів пробації стати на шлях виправлення, надання їм допомоги у працевлаштуванні, вирішенні житлових та інших побутових проблем, здійснення співпраці з органами пробації; врахування в реформі вітчизняної пробації балансу інтересів посадових осіб пробації та суб'єктів пробації; розробка електронної системи, яка зможе забезпечувати потреби всіх видів пробації та надасть змогу запровадити електронне ведення справ, зокрема створення мережі обміну інформацією між підрозділами пробації і впровадження електронної бази даних обліку суб'єктів пробації; законодавче закріплення можливості за окремими категоріями засуджених осіб права на правосудний вирок, що дасть можливість переглянути справу, якщо засудженим не було визнано вину або стали відомими нові факти чи обставини; запровадження нової форми пробації – «шок-випробування».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Методологічні засади реформування українського адміністративного права. Правова держава: Щорічник наукових праць Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2001. Вип. 12. С. 292 – 300.
2. Авер'янов В.Б.Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. К. : Юридична думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 584 с.
3. Актуально: пробація забезпечує повернення людини до суспільства. Судово-юридична газета. 2018. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/120169-probatsiya-zabezpechuye-povernennya-lyudini-do-suspilstva>
4. Баглай М. В., Туманов В. А. Малая энциклопедия конституционного права. М., 1998,с. 143.
5. Барабаш Т., Левицька Л. Законодавчі перспективи національної моделі пробації. Теоретичні та практичні аспекти інституту пробації в Україні: матеріали міжнародного круглого столу (22 червня 2018 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. 164 с.
6. Бараш Є.Ю. Зарубіжний досвід соціальної роботи зі засудженими. Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби: Науковий журнал. № 1(11). 2016. С. 10-17.
7. Берроуз Р. Пробація: європейський підхід. Порівняльний аналіз законодавства та організації заходів громадського впливу у деяких європейських країнах та рекомендації щодо розвитку системи пробації в Україні. 2012 р. Офіційний веб-сайт Державної кримінально-виконавчої служби України. URL: http://kvs.gov.ua/Probacia/10_probacia_evropeyskiy_pidhid.doc

8. Беца О. Зарубіжний досвід застосування пробації в ювенальній юстиції. Відновне правосуддя в Україні : щоквартальний бюлетень. 2005. № 1-2. С. 134-146.
9. Беца О.В. Впровадження альтернативних видів кримінальних покарань в Україні : посіб. К.: «МП Леся», 2003. 116 с.
10. Битяк Ю. Адміністративне право України. Підручник. Київ: Юрінком Інтер. 2005.
11. Білодід І. Словник української мови: в 11 томах. Том 4. 1973. С. 250.
12. Богатирьова О. І. Стан та проблеми наукового дослідження у сфері пробації. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 10. С. 146-152.
13. Богатирьова О. І. Сутність інституту пробації у сучасному зарубіжному праві. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2013. Вип. 31. С. 254-261.
14. Богатирьова О. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні. Монографія. Київ. Дакор. 2013. 368с.
15. Богатирьова О.І. Кримінально-виконавча інспекція як суб'єкт виконання покарань: дис... канд. юрид. наук: К., 2009. 250 с.
16. Богачова Л. Л. Принципи європейського і національного права (порівняльно-правовий аналіз критеріїв класифікації). Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2013. Вип. 26. С. 47-60.
17. Бондаренко Д. С. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації у сфері державно-приватного партнерства за законодавством України. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр.; МОН України; НУ ОЮА. Одеса : Юрид. л-ра, 2014. Вип. 72. С. 351-358.
18. Виноградов П. Г. Очерки по теории права. М.: Т-во Скоропеч. А.А. Левенсон, 1915. 153 с.
19. Витрук Н. В. О юридических средствах обеспечения, реализации и охраны прав советских граждан. Правоведение. 1964. № 4. С. 29–38.

20. Вишневський М.В. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2018. Випуск 2. Т. 3. С. 112-117.

21. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22 січня 2014 року. «Закон і Бізнес». URL:

http://zib.com.ua/ua/print/92557uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo_.html

22. Вітфілд Д. Вступ до служби пробації: моногр. Київ: Атіка. 2004. С. 59–60.

23. Галуцько В. Адміністративні права і обов'язки: словник термінів. Науково-дослідний інститут публічного права. URL: <http://sipl.com.ua/?p=4352>

24. Галуцько В. Принципи адміністративного права. Інститут публічного права. 2018. URL: http://sipl.com.ua/?page_id=1517

25. Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Видання друге. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 584 с.

26. Галуцько В., Курило В., Короед С. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.

27. Горбач М. Адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права: теорія і практика: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 18 с.

28. Діденко С.В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. дис... д-ра юрид. наук, Київ, 2016. С. 443.

29. Досудова пробація в Україні. Відділ досудових заходів та пенітенціарної пробації Управління організації діяльності пробації Департаменту пробації. Закон і обов'язок. № 23. 2017. С. 2.

30. Єщук О. Адміністративно правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2017. 18 с.

31. Зайчук О., Оніщенко Н. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер. 2008. 688 с.

32. Замминистра юстиции Денис Чернышов: про пирамиду Маслоу в тюрьме и коворкинг в СИЗО. Українські новини. 2018. URL: <https://ukranews.com/interview/2117-denis-chernyshov-pro-piramidu-maslou-v-tyurme-i-kovorking-v-sizo>

33. Зубко А. О. Адміністративно-правовий статус суб'єкта реалізації здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів зарубіжного характеру. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Випуск 2. Том 4. С. 167-172.

34. Іванищук А. Адміністративно-правове регулювання діяльності судової гілки влади. Теорія і практика. монографія. Київ: Ун-т «Україна». 2016. 356 с.

35. Карпенко А. Категорія суб'єкта у філософії Мартіна Гайдеггера: постановка проблеми. Наукові записки. Національного університету "Острозька академія". Філософія. 2013. Вип. 14. С. 111-114.

36. Кельман М. С. Загальна теорія держави та права: підручник. К.: Кондор, 2005. 609 с.

37. Киселев С. Право: учебник для бакалавров. Москва: Издательство Юрайт. 2015. 632 с.

38. Кіліменчук А. Пробація в Україні як альтернатива тюремному ув'язненню. 2018. URL: <https://www.academia.edu>

39. К. Беляєва. Пробація по-українськи, або навчання під час роботи. Національна асоціація адвокатів України. 2018. URL:

<https://radako.com.ua/news/probaciya-po-ukrayinski-abo-navchannya-pid-chas-roboti>

40. Кожем'якін А., Мосійчук І., Богомолець О., ті ін. Проект Закону про пенітенціарну систему 7337 від 24.11.2017. Верховна рада України – офіційний веб-портал. 2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62965

41. Коломоєць Т. Адміністративне право України. Підручник. Київ: Істина. 2010. 447 с.

42. Колпаков В. К., Кузьменко О. В., Пастух І. Д., Сущенко В. Д. та ін. Курс адміністративного права України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

43. Кононович Д. О. Пробаційна робота з неповнолітніми правопорушниками (зарубіжний досвід). Науковий пошук молодих дослідників: зб. Наук. Праць студентів. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2013. № 5 (Ч.1). С. 68. 73.

44. Концепція Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на період до 2017 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 р. № 1511-р. Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст. 3087.

45. Коренюк А. А. Зарубіжний досвід співпраці органів пробації з релігійними організаціями у сфері запобігання рецидивним злочинам неповнолітніх. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. Вип. 1. С. 167-172 .

46. Котяш Л.П. Адміністративно-правове регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Науково дослідного інституту публічного права. 2017. с. 216.

47. Кравцова Т., Солонар А. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації. Харків: Форум права. 2010. № 4. С. 522-525.

48. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Голос України. 2012. № 90-91

49. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. Верховна рада України – офіційний веб-портал. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/sp:head>

50. Кузнецов В. В., Савченко А. В. Кримінальне право України: питання та задачі для підготовки до вступних, семестрових та державних екзаменів : Навч. посіб. Вид. 2-ге доп. та перероб. К. : Центр учбової літератури, 2011. 392 с.

51. Кузьменко О. В., Пастух І. Д., Користін О. Є. Адміністративне право зарубіжних країн : курс лекцій ; за ред. О. В. Кузьменко. К.: Юрінком Інтер, 2014. 528 с.

52. Кузьмина М. Н. Юридический конфликт: теория и практика разрешения. М. : Юрлитинформ, 2008. 256 с.

53. Кузьмишин В.М. Адміністрування апеляційних судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2018. 222 с.

54. Кучук А.М. Теорія держави і права: навчальний посібник для підготовки до державного іспиту; керів. авт. кол. І.А. Сердюк ; рец.: С.Д. Гусарєв, Ю.А. Ведерніков; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2012 . 207 с.

55. Лиска В. Пробація. Проблеми її запровадження в Україні. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_13956

56. Лутченко А. В. Запровадження служби пробації в Україні: європейський досвід. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 142. С. 103-106.

57. Маркіна А.М. Адміністративно-правове регулювання надання медичних послуг в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. НДІ публ. права. Київ, 2018. 221 с.

58. Маршуба М. О. Служба пробації в Україні: проблеми впровадження в систему кримінальної юстиції. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2016. Вип. 19. С. 113–115.

59. Мельник М.Л., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року. К.: Каннон, 2001. 1104с.

60. Мельник Р. С. Адміністративно-господарське право як структурний елемент системи адміністративного права: зарубіжний досвід та національні особливості. Право і Безпека. 2010. № 2. С. 55-59.

61. Мельник О.М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності : дис... канд. юрид. наук: спец. – 12.00.01. К., 2004. 208 с.

62. Мигачев Ю. И., Попов Л. Л., Тихомиров С. В. Административное право Российской Федерации : учебник для академического бакалавриата; под ред. Л. Л. Попова. 5-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство Юрайт, 2019. 456 с.

63. Міністерство юстиції виконало урядовий план дій на 2017 рік у сфері пробації. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ministerstvo-yustitsii-vikonalo-uryadoviy-plan-diy-na-2017-rik-u-sferi-probatsii>

64. Місцеві органи влади в 13-и областях України підтримують розвиток пробації для забезпечення безпеки своїх громад. Пробація України - офіційний веб-сайт. 2018. URL: <http://www.probation.gov.ua/?p=2317г>

65. Молдован В. В., Чулінда Л. І. Правознавство. 2-ге вид. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 184 с

66. Музичук О.М. Уточнення сутності категорії "правовий статус" суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. Форум права. 2008. № 1. С. 316-321.

67. Олійник Я. В. Важливість функцій служби пробачії в системі органів і установ виконання покарань. Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби. 2014. № 2.

68. Опис моделі пробачії визначеної Законом України «Про пробачію». Офіційний веб-сайт Державної кримінально-виконавчої служби України. 2016. URL: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/zp/uk/publish/article/829426>

69. Оржель О. Принципи європейського врядування. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2009. Вип. 4. С. 10-20.

70. Остапенко О. Адміністративне право: навч. посіб. Київ: Правова єдність. 2008. 536 с.

71. Панова Н.С. Принцип законності в процесі розвитку державного управління в Україні. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 25 (64). 2012. № 2. С. 94-102.

72. Патерило І. В. Інструменти діяльності публічної адміністрації: сутність та зміст. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014. Вип. 27(2). С. 174-178.

73. Патухецька А. Європейські принципи адміністративного права та їх джерела. Актуальні проблеми держави і права. 2018. URL: <http://www.apdp.in.ua/v35/29.pdf>

74. Педан А.И. Понятие административно-правовых отношений в сфере исполнительного производства в Украине. Международный научно-практический журнал «Право и Закон». 2018. № 1. С. 67-72.

75. Підюков П., Конюшенко Я., Амонс М. Система і компетенція правоохоронних органів США, уповноважених на порушення кримінального спостереження (переслідування) та здійснення досудового кримінального провадження. Кримінальне право, кримінальний процес та криміналістика. Європейські перспективи № 2 ч.1, 2012. С. 120-124.

76. Погорілко В., Федоренко В. Конституційне право України: підручник. 2-ге видання, перероблене та доопрацьоване. Видавництво: Київ: Правова єдність. 2010. 428 с.

77. Порохня В.В. Ювенальна юстиція: зарубіжний досвід. Електронний репозитарій НАВС. 2016. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/5902/1/%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%9E%D0%A5%D0%9E%D0%A0%D0%9E%D0%9D%D0%9D%D0%90%20%D0%A2%D0%90_p069-072.pdf

78. Потапенко І.В. Роль адміністративного права в регулюванні суспільних відносин. Європейські перспективи. 2014. № 5. С. 50-54.

79. Права – це те, чим наділений кожен, і вони в усіх рівні, включаючи людей з інвалідністю. Газета «Наш День». 2016. URI: <http://nday.te.ua/prava-tse-te-chym-nadilenyj-kozhen-i-vony-v-usih-rivni-vklyuchayuchy-lyudej-z-invalidnistyu/>

80. Правила Ради Європи про пробацію. Рекомендація CM/Rec(2010)1. 2018. URL: <https://rm.coe.int/16806f4097>

81. Предместніков О. Особливості організації діяльності міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. №2. С. 95–103.

82. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених: Закон України від 07.09.2016 № 1492-VIII. Голос України. .2016. № 191

83. Про затвердження Положення про організацію діяльності волонтерів пробації: Офіційний вісник України. 2017. № 8, стор. 292, стаття 278, код акта 84736/2017

84. Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального

патронажу під час підготовки до [...]: Наказ Міністерства юстиції України від 03.04.2018 № 974/5/467/609/280. Офіційний вісник України. 2018 р. № 35, стор. 177, стаття 1252.

85. Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: Наказ Міністерства юстиції України від 29.01.2019 № 272/5. Офіційний вісник України. 2019 р., № 14, стор. 125, стаття 525.

86. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. Голос України. 2003. № 134.

87. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. ст.93.

88. Про результати візиту до Грузії для участі у Міжнародній конференції «Національне агентство пробації Грузії: реальність та проблеми». 28-29 листопада 2014 року. Офіційний веб-сайт Державної кримінально-виконавчої служби України. URL: http://kvs.gov.ua/Probacia/11_Grysia.doc

89. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015. Урядовий кур'єр. 2015. № 92.

90. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 1027-р. Урядовий кур'єр. 2018. № 243.

91. Про утворення Державної установи «Центр пробації»: Наказ Міністерства юстиції України від 28.12.2017. № 4322\5. Косівська райдержадміністрація. 2018. URL: <http://kosivrda.gov.ua/attachments/category/156/Polozennya.pdf>

92. Про утворення державної установи «Центр пробації»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 655-р. Урядовий кур'єр. 2017. № 183.

93. Пробаційні програми для неповнолітніх. Пробація України - офіційний веб-сайт. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=150

94. Пробація: нагляд, поєднаний із соціальною допомогою. Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Херсонській області. 2018. URL: <https://kherson.legalaid.gov.ua/ua/holovna/1813-probatsiia-nahliad-poiednanyi-iz-sotsialnoiu-dopomohoiu>

95. Проект «Підтримка судової реформи в Україні через повномасштабне впровадження пробації в Україні». Пробація України - офіційний веб-сайт. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=3022

96. Реформа системи юстиції України. Впровадження пробації. Офіційний веб-сайт Державної пенітенціарної служби України. 2018. URL: <http://kvs.gov.ua/zmi/ProbationWhatIsIt27082015.pdf>.

97. Реформування системи пробації та ресоціалізація. Офіційний веб-сайт Державної кримінально-виконавчої служби України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/reformuvannya-sistemi-probaciyi-ta-resocializaciya>

98. Ринажевський Б. М. Компетенція та повноваження військової служби правопорядку (служби правопорядку) у Збройних Силах України. Право і Безпека. 2010. № 1. С. 15-21.

99. Рівіс М.М. Публічне адміністрування транскордонного співробітництва України та країн-учасниць ЄС: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2018. 217 с.

100. Роль і переваги пробації. Пробація України – офіційний веб-сайт. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=122

101. Рудниченко С. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності державної судової адміністрації України: ... канд. юрид. наук: 12.00.07. НДПП. Київ, 2017. 226 с.

102. Саблук С. А. Правосуб'єктність як елемент правового статусу дитини. Університетські наукові записки. 2008. № 2. С. 101-105

103. Севрюков В. В. Нормативно-правове регулювання інституту пробації в Україні. Питання боротьби зі злочинністю. 2017. Вип. 34. С. 76-90.

104. Сердюк В. І. Адміністративно-правовий статус громадян України як різновид правового статусу. Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного факту, м. Суми, 25 травня 2013 р. ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, та ін. Суми: СумДУ, 2013. С. 195-196.

105. Сирота Д. І. Обов'язки громадян як один з центральних елементів їх правового статусу. Форум права. 2009. № 2. С. 389-393

106. Сідлецька В. О. Характеристика служби пробації як виду покарання, альтернативного позбавлення волі. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 20. С. 292–296.

107. Сімакова С. Позитивні моменти розвитку служби пробації в Україні. іRБNAU. 2018. URL: http://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNANU/570/3/Pozytyvni_momenty%20.pdf

108. Скакун О. Теорія держави і права: підручник Харків: Консум. 2001. 656 с.

109. Служба пробации за рубежом. Territoriaprava. URL: <http://territoriaprava.ru/topics/34445>

110. Совгиря О.В. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб.. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2012. 544 с.

111. Сорокін А. А. Принцип недискримінації в громадянському суспільстві. Цифровой репозиторий ХНУГХ им.А.Н.Бекетова. URL: http://eprints.kname.edu.ua/44404/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_28-329-332.pdf

112. Стахов И., Кононов И. Административное право России. 2018. URL: https://stud.com.ua/86757/pravo/administrativne_pravo_rosiyi

113. Сфера пробації: досвід Данії та перспективи для України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2017. № 6. С. 16.
114. Сьомін С. В. Європейські правила пробації та реформування кримінально-виконавчої системи в Україні. Стратегічні пріоритети. 2014. № 2. С. 154-159.
115. Термінологія законодавства. Верховна рада України – офіційний веб-портал. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/s/page11/name>
116. Токар Н. В. Основні напрями оптимізації нормативних засад адміністративно-правового забезпечення права на таємницю кореспонденції й телефонних розмов. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2017. № 25. С. 59-63.
117. Троян О. Процесуальні санкції та визначення процедурних аспектів застосування інституту пробації – запорука його ефективного функціонування. Теоретичні та практичні аспекти інституту пробації в Україні: матеріали міжнародного круглого столу (22 червня 2018 року). Київ. Національна академія прокуратури України. 2018. 164 с.
118. Уварова О. О. Принципи права як загальнотеоретична категорія . Юрист України. 2011. № 4(17). С. 5-10.
119. Угода між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції і громадської безпеки Королівства Норвегія про співробітництво в процесі впровадження пробації в [...]: Угода Міністерства юстиції України від 18.10.2016. Офіційний вісник України. 2017 р. № 15, стор. 280. стаття 460.
120. Федотов М. А. Конституционный статус советского гражданина (вопросы теории): Учеб. пособие. Мин. высш. и средн. спец. образования СССР. М.: Всесоюз. юрид. заочн. ин-т., 1982. 71 с.
121. Фейербах Л. Избранные философские произведения: В 2-х т. Т. 1. Общ. ред. и вст. ст. М. М. Григорьяна. М.: Госполитиздат, 1955. 674 с.
122. Фельдман О. Проект Закону про пробацію від 28.11.2008 р. N 3413-1. Платформа LIGA:ZAKON. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF2M T01I.html

123. Фридинский С. П. Законность нормотворчества как условие обеспечения прав и свобод человека и гражданина. Права человека в России: правозащитная деятельность государства: сб. материалов Всероссийской науч.-практ. конф., 12 мая 2003 г. СПб., 2003. С. 118.

124. Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. Форум права. 2013. № 3. С. 692–698

125. Хуторська Н. Інститут пробації в США: кримінально-правові, криміногенні й організаційно-управлінські аспекти: автореф. дисер. канд. юр. наук. Москва. 1992. 14 с.

126. Цивільний процес окремих країн. Адміністративно-процедурне право : навч.-метод. посіб. І. О. Картузова, А. Ю. Осадчий; Одес. нац. юрид. акад. О. : Юрид. л-ра, 2008. 288 с.

127. Цвік М., Петришин О., Авраменко Л. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків: Право. 2009. 584 с.

128. Чабаненко Т. В. Взаємодія служби пробації з відділами інформаційно-аналітичного забезпечення головних управлінь Національної поліції при здійсненні нагляду за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Теорія і практика правознавства. 2017. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2017_1_15

129. Чернишов Д. Адміністративно-правовий статус організації пробації в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 5. С. 145–149.

130. Чернишов Д. Адміністративно-правові процедури організації пробації в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип.6. С. 123–127.

131. Чернишов Д. В. межах проекту Ради Європи реалізовано низку важливих ініціатив. Офіційний сайт Міністерства юстиції. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-v-mejah-proektu-radi-evropi-realizovano-nizku-vajlivih-initsiativ>

132. Чернишов Д. В. Сучасний стан упровадження пробації в Україні. Теоретичні та практичні аспекти інституту пробації в Україні: матеріали Міжнар. кругл. столу (Київ, 22 черв. 2018 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 138–142.

133. Чернишов Д. В. Сучасний стан упровадження пробації в Україні. Теоретичні та практичні аспекти інституту пробації в Україні: матеріали Міжнар. кругл. столу (Київ, 22 черв. 2018 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 138–142.

134. Чернишов Д. В. Система пробації – система довіри та віри держави у свого громадянина. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2017. № 7. С. 6-8.

135. Чернишов Д. Деякі аспекти поняття адміністративно-правового регулювання пробації в Україні. Актуальні проблеми захисту прав людини, яка перебуває в конфлікті з законом, крізь призму правових реформ: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 жовт. 2018 р.). Київ: Інститут кримінально-виконавчої служби. 2018. С. 70–74.

136. Чернишов Д. Деякі особливості адміністративно-правового статусу організації пробації в Україні. Право, суспільство і держава: форми взаємодії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 січ. 2018 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень. 2018. С. 107–114.

137. Чернишов Д. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Вип. 6. Том 4. С. 167–172.

138. Чернишов Д. Місця позбавлення волі не забезпечують попередження рецидивної злочинності. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-mistsya-pozbavlennya-voli-ne-zabezpechuyut-poperedjennya-retsdivnoi-zlochinnosti>

139. Чернишов Д. Правові аспекти адміністративно-правової процедури організації пробації в Україні. Рівень ефективності та необхідність

впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 2–3 лют. 2018 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація. 2018. С. 22–24.

140. Чернишов Д. Пробація - дієвий інструмент для правопорушника, аби не потрапити до в'язниці. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2019. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-probatsiya---dieviy-instrument-dlya-pravoporushnika-abi-ne-potrapiti-do-vyaznitsi>

141. Чернишов Д. Пробація є останньою ланкою кримінальної юстиції, при цьому – чи не найголовнішою. Перша Міжнародна конференція з питань кримінальної юстиції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовт. 2018 р.). Київ: Центр пробації. 2018. С. 88–91.

142. Чернишов Д. У Києві відкрили новий офіс пробації NORLAU. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-u-kievi-vidkrili-noviy-ofis-probatsii-norlau>

143. Чернишов Д. Форми і методи адміністративно-правового регулювання пробації в Україні. Наук. вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. 34. Ч. 2. Т. 1. С. 111–116.

144. Чернишов Д. В. Права та обов'язки суб'єктів щодо яких здійснюється пробація в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. Вип. 6–2. Т. 2. С. 112–116.

145. Чернишов Д. Принципи відповідно до яких здійснюється пробація в Україні. Visegrad journal on human rights. 2016. № 6/3. Р. 98–101. (Словацька Республіка).

146. Чернышов Д. Понятие административно-правового регулирования probation в Украине. Право и Закон. 2018. № 3. С. 59–64. (Киргизька Республіка)

147. Швець В.Д. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства та організаційно-правових передумов впровадження пробації): Проект Закону України від

26.11.2008 № 3413. Платформа LIGA:ZAKON
 .URL:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF2MT00A.html

148. Шульгіна А. Пробація як альтернатива позбавлення волі.
 Судово-юрид. газета. 2013. URL:
https://prostopravo.com.ua/pravonarusheniya/stati/probatsiya_kak_alternativa_lisheniyu_svobody

149. Юрчак І. Р. Обов'язки особи: теоретико-правовий вимір : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.01; Міністерство внутрішніх справ України, Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2017. 185 с

150. Явич Л. С. Проблемы правового регулирования советских общественных отношений. М., 1961. С. 111.

151. Ягунов Д. Європейські правила пробації : переклад, тлумачення та допоміжні матеріали. Інтернет-ресурс Д. Ягунова. URL:
http://www.yagunov.in.ua/?page_id=833

152. Ягунов Д. Європейські правила пробації як стандарт управління службами пробації у країнах-членах Ради Європи: філософія, структура, спрямованість. Актуальні проблеми державного управління: Зб наук. пр. ОРІДУ. Вип. 2 (50). Одеса. 2012. С.125-129.

153. Ягунов Д. Принципи пробації: європейські стандарти та проблеми їх реалізації в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 9. Том 4. Ужгород. 2012. С. 172-176.

154. Ягунов Д. Пробація у Великобританії. Інтернет-ресурс Д. Ягунова. URL: <http://probation.at.ua/news/germany/2009-10-29-31>.

155. Ягунов Д. Служба пробації: концепція, принципи діяльності, організаційна структура: Конспект лекцій. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006. 74 с. URL: <https://dmytro-yagunov.at.ua/publ/1-1-0-2>

156. Ягунов Д. Що стоїть на заваді створення служби пробації в Україні? (до питання про створення національної моделі пробації). Актуальні

проблеми європейської інтеграції. Збірник статей з питань європейської інтеграції та права. Вип. 6. Одеса: Видавництво «Фенікс», 2011. 178 с.

157. Яковець І. С. Пробація: загальні підходи до визначення поняття та засади впровадження в Україні. ScienceRise. 2014. № 2. С. 152-155.

158. Янчук О. Б. Українська пробація: можливості для змін. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2017. № 4. С. 6-8.

159. Янчук О. Прийняття Закону України «Про пробацію» – як перший результат на шляху до впровадження європейської моделі роботи з правопорушниками. Офіційний веб-сайт Державної кримінально-виконавчої служби України. 2015. URL:https://kvs.gov.ua/zmi/KVI_Yanchuk_dopovid_18022015.pdf

160. Янчук О., Новохатня К. Результати дослідження громадської думки та довіри до уповноважених органів з питань пробації. Київ, 2017. 368 с.

161. Яременко В., Сліпушко О. Новий словник української мови: у 3 т. Київ: Аконіт. 2008. 864 с.

162. Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. 653 с.

163. Assessment for Probation Supervision. The probation service. 2018. URL: <http://probation.ie/EN/PB//WebPages/WP16000033>

164. History of Probation". NYC Probation. City of New York. Retrieved 29 August 2017.

165. Larson, Aaron (1 September 2016). "Sentencing in Criminal Cases – Fines, Probation and Jail". ExpertLaw. Retrieved 29 August 2017.

166. Liberta vigilata. 2018. Wikipedia. URL: https://it.wikipedia.org/wiki/Libert%C3%A0_vigilata

167. Probace. 2018. URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Probace>

168. Probation and Pretrial Services History. U.S. Courts. Administrative Office of the U.S. Courts. Retrieved 29 August 2017.

169. Probation FAQ. FindLaw. Retrieved 2017-08-29.
170. Probation. 2018. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Probation>
171. Probation. Credo. Credo Reference. Retrieved 29 August 2017.
172. Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules (Adopted by the Committee of Ministers on 20 January 2010 at the 1075th meeting of the Ministers' Deputies). 2010. URL: https://www.pmscr.cz/download/mezdoken_European_Probation_Rules.pdf
173. Ronald B. Sklar. Law and practice in probation and parole revocation hearings. Journal of Criminal Law and Criminology. 1964. № 55 (2). C. 175–198.
174. Strafaussetzung zur Bewährung. 2018. URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Strafaussetzung_zur_Bew%C3%A4hrung

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Чернишов Д. В. Форми і методи адміністративно-правового регулювання пробації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 34. Ч. 2. Т. 1. С. 111–116.
2. Чернишов Д. В. Права та обов'язки суб'єктів щодо яких здійснюється пробація в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Вип. 6–2. Т. 2. С. 112–116.
3. Чернишов Д. В. Принципи відповідно до яких здійснюється пробація в Україні. *Visegrad journal on human rights*. 2016. № 6/3. Р. 98–101. (Словацька Республіка).
4. Чернишов Д. В. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання пробації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 6. Том 4. С. 167–172.
5. Чернышов Д. В. Понятие административно-правового регулирования probation в Украине. *Право и Закон*. 2018. № 3. С. 59–64. (Киргизька Республіка)
6. Чернишов Д. В. Адміністративно-правовий статус організації пробації в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5. С. 145–149.
7. Чернишов Д. В. Адміністративно-правові процедури організації пробації в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. С. 123–127.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Чернишов Д. В. Деякі особливості адміністративно-правового статусу організації пробації в Україні. *Право, суспільство і держава: форми*

взаємодії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 січ. 2018 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень. 2018. С. 71–72.

9. Чернишов Д. В. Правові аспекти адміністративно-правової процедури організації пробації в Україні. *Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 2–3 лют. 2018 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація. 2018. С. 79–81.

10. Чернишов Д. В. Наглядова пробація – один із ключових напрямів діяльності уповноважених органів з питань пробації. *Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 25 трав. 2018 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 22–23.

11. Чернишов Д. В. Сучасний стан упровадження пробації в Україні. *Теоретичні та практичні аспекти інституту пробації в Україні*: матеріали Міжнар. кругл. столу (Київ, 22 черв. 2018 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 138–142.

12. Чернишов Д. В. Деякі аспекти поняття адміністративно-правового регулювання пробації в Україні. *Актуальні проблеми захисту прав людини, яка перебуває в конфлікті з законом, крізь призму правових реформ*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 жовт. 2018 р.). Київ: Інститут кримінально-виконавчої служби. 2018. С. 233–235.

які додатково відображають наукові результати дисертації:

13. Чернишов Д. В. Україна має створити ефективну систему повернення у суспільство громадян, які мали проблеми із законом. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2017. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-ukraina-mae-stvoriti-efektivnu-sistemu-povernennya-u-suspilstvo-gromadyan-yaki-mali-problemi-iz-zakonom>

14. Чернишов Д. В. Реформа пенітенціарної системи – нові підходи та виклики. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2017. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-reforma-penitentsiarnoi-sistemi-novi-pidhodi-ta-vikliki>

15. Чернишов Д. В. Результати запровадження досудової доповіді в системі пробації. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-rezultati-zaprovadjennya-dosudovoi-dopovidi-v-sistemi-probatsii>

16. Чернишов Д. В. Місця позбавлення волі не забезпечують попередження рецидивної злочинності. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-mistsya-pozbavlennya-voli-ne-zabezpechuyut-poperedjennya-retsdivnoi-zlochinnosti>

17. Чернишов Д. В. Одне з головних завдань реформи пенітенціарної системи – реабілітація та ресоціалізація ув'язнених. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-odne-z-golovnih-zavdan-reformi-penitentsiarnoi-sistemi---reabilitatsiya-ta-resotsializatsiya-uvyaznenih>

18. Чернишов Д. В. Систему закладів позбавлення волі потрібно докорінно змінювати, запозичуючи Європейський досвід. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-sistemu-zakladiv-pozbavlennya-voli-potribno-dokorinno-zminyuvati-zapozichuyuchi-evropeyskiy-dosvid>

19. Чернишов Д. В. У Києві відкрили новий офіс пробації NORLAU. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-u-kievi-vidkrili-noviy-ofis-probatsii-norlau>

20. Чернишов Д. В. Розвиток персоналу є одним із ключових факторів умов утримання та поведження з в'язнями. Офіційний веб-сайт Міністерства

юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-rozvitok-personalu-e-odnim-iz-klyuchovih-faktoriv-pokraschennya-umov-trimannya-ta-povodjennya-z-vyaznyami>

21. Чернишов Д. В. В межах проекту Ради Європи реалізовано низку важливих ініціатив. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-v-mejah-proektu-radi-evropi-realizovano-nizku-vajlivih-initsiativ>

22. Чернишов Д. В. Україна активно впроваджує міжнародний досвід роботи із правопорушниками. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-ukraina-aktivno-vprovadjue-mijnarodnij-dosvid-roboti-iz-pravoporushnikami>

23. Чернишов Д. В. Міністерство юстиції розпочинає процес впровадження електронного моніторингу в Україні. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-ministerstvo-yustitsii-rozpochinae-protses-vprovadjennya-elektronного-monitoringu-v-ukraini>

24. Чернишов Д. В. Україна активно впроваджує міжнародний досвід роботи із правопорушниками. Урядовий портал. 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/denis-chernishov-ukrayina-aktivno-vprovadzhuje-mizhnarodnij-dosvid-roboti-iz-pravoporushnikami>

25. Чернишов Д. В. Підготовка засуджених до звільнення та їх реінтеграція у суспільство є одним із ключових наших завдань. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-pidgotovka-zasudjenih-do-zviltrennya-ta-ih-reintegratsiya-u-suspilstvo-e-odnim-iz-klyuchovih-nashih-zavdan>

26. Чернишов Д. В. Система пробації демонтує високий рівень ефективності. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-chernishov-sistema-probatsii-demonstrue-visokiy-riven-efektivnosti>

Додаток Б

БЛАНК
соціологічного опитування громадян щодо проблем у сфері
адміністративно-правових засад пробації в
Україні

Шановний респонденте! Вашій увазі надається бланк соціологічного опитування проблем у сфері адміністративно-правових засад пробації в Україні. Опитування є анонімним, відповідно просимо Вас надати правдиві відповіді. На кожне питання треба надати відповідь – наприклад, «Так» або «Ні» у графі навпроти шляхом постановлення позначки (наприклад, «+» або «V»). Результати Вашої активної громадянської позиції буде використано для розроблення рекомендацій щодо покращення правових засад пробації в Україні.

Дякуємо Вам за участь!

Чи знаєте ви, що в Україні функціонує інститут пробації ?	
Так	Ні
Як ви відноситеся до інституту пробації в Україні?	
Позитивно	Негативно
Як ви вважаєте, чи потребує інститут пробації вдосконалення?	
Так	Ні
Чи відрізняється інститут пробації від Кримінально-виконавчої інспекції?	
Відрізняється	Не відрізняється
Як ви вважаєте, чи допомагають працівники пробації вирішувати проблеми засуджених?	
Допомагають	Не допомагають

РЕЗУЛЬТАТИ
соціологічного опитування громадян щодо проблем у сфері
адміністративно-правових засад пробації в
Україні

Вибірковим анкетуванням було охоплено 796 респондентів. Час проведення анкетування – друге півріччя 2017 і перше півріччя 2018 року. 14% респондентів відмовилися відповідати на питання з причин браку часу та роздратованості, викликані складною ситуацією в державі.

Чи знаєте ви, що в Україні функціонує інститут пробації ?	
Так	Ні
43%	57%
Як ви відноситеся до інституту пробації в Україні?	
Позитивно	Негативно
57%	43%
Як ви вважаєте, чи потребує інститут пробації вдосконалення?	
Так	Ні
82%	18%
Чи відрізняється інститут пробації від Кримінально-виконавчої інспекції?	
Відрізняється	Не відрізняється
27%	73%
Як ви вважаєте, чи допомагають працівники пробації вирішувати проблеми засуджених?	
Допомагають	Не допомагають
43 %	57%

ПРОЕКТ

ЗАКОН УКРАЇНИ**Про внесення доповнення до Закону України****«Про пробацію»****(Верховна Рада України; Закон від 21.12.2016 № 1798-VIII)****Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:**

І. Внести до Закону України «Про пробацію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.93) такі зміни та доповнення:

– доповнити Статтею 17.1 «Шок-випробування», яку викласти в такій редакції:

«Стаття 17-1. Шок-випробування

Шок-випробування – вид пробації, який надає судді можливість переглядати винесене судом покарання у вигляді позбавлення волі.

За поданням органу пробації суд, який виносив вирок, може відкликати ув'язненого з призначенням йому пробаційного покарання без позбавлення волі.

Шок-випробування може бути застосоване в період від 30 до 120 днів після початку перебування засудженого у місцях позбавлення волі.»

ІІ. Цей закон набирає чинності з дня його опублікування.

Голова**Верховної Ради України****А.В. ПАРУБІЙ**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
Про внесення доповнення до Закону України
«Про пробацію»
(Верховна Рада України; Закон від 21.12.2016 № 1798-VIII)

1. Обґрунтування потреби ухвалення акта

Зарубіжний досвід провадження пробації переконливо свідчить про необхідність розширення вітчизняного світогляду щодо діяльності пробаційних органів. Зокрема, впровадження такої форми пробації, як «шок-випробування» надасть можливість судді переглядати тюремний вирок. Це програма, що спрямована «шокувати» злочинця з метою зміни його поведінки.

2. Цілі й завдання ухвалення акта

Провідним завданням проекту є впровадження такої форми пробації, як «шок-випробування». Пропонуються внести наступні зміни до Закону України «Про пробацію» (Верховна Рада України; Закон від 21.12.2016 №1798-VIII):

– доповнити статтю 17-1 «Шок-випробування», яку викласти в такій редакції:

«Стаття 17-1. Шок-випробування

Шок-випробування – вид пробації, який надає судді можливість переглядати винесене судом покарання у вигляді позбавлення волі. За поданням органу пробації суд, який виносив вирок, може відкликати ув'язненого з призначенням йому пробаційного покарання без позбавлення волі. Шок-випробування може бути застосоване в період від 30 до 120 днів після початку перебування засудженого у місцях позбавлення волі.»

3. Правові аспекти

Проект Закону відповідає Конституції України та іншим актам вищої юридичної сили, узгоджується з актами такої самої юридичної сили, не належить до сфери правового регулювання Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, пріоритетних сфер адаптації законодавства України до *acquis communautaire*, не потребує проведення гендерно-правової експертизи.

Нормативно-правовими актами в цій сфері є: Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР; Кримінально-виконавчий кодекс України: Кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV; Закон України «Про пробацію» від 21.12.2016 № 1798-VIII; Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до [...]» від 03.04.2018 № 974/5/467/609/280, та інші.

4. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту Закону не потребує додаткових видатків державного бюджету.

5. Регіональний аспект

Проект Закону не стосується питань розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

6. Запобігання дискримінації

У проекті Закону відсутні положення, які містять ознаки дискримінації.

7. Запобігання корупції

У проекті Закону відсутні правила і процедури, які можуть містити ризики вчинення корупційних правопорушень.

8. Громадське обговорення

Проект Закону не потребує проведення консультацій з громадськістю.

9. Оцінювання регуляторного впливу

Проект Закону не є регуляторним актом.

10. Вплив реалізації акта на ринок праці

Реалізація проекту Закону не має впливу на ринок праці.

11. Прогноз результатів

Ухвалення положень законопроекту запровадить нову форми пробації, надасть можливість судді переглядати вирок із подільшим застосуванням пробаційних заходів до особи, яка пройшла програму «шок-випробування».

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проекту Закону України «Про пробацію»

(Верховна Рада України; Закон від 21.12.2016 № 1798-VIII)

Зміст положення (норми) чинного акта законодавства	Зміст відповідного положення (норми) проекту акта
відсутня	Стаття 17-1. Шок-випробування 1. Шок-випробування – вид пробації, який надає судді можливість переглядати винесене судом покарання у вигляді позбавлення волі. За поданням органу пробації суд, який виносив вирок, може відкликати ув'язненого з призначенням йому пробаційного покарання без позбавлення волі. Шок-випробування може бути застосоване в період від 30 до 120 днів після початку перебування засудженого у місцях позбавлення волі.

Додаток Г**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Директор Науково-дослідного
інституту
публічного права,
доктор юридичних наук, професор

В.В. Галушко

« 11 » вересня 2018 р.

АКТ

упровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Чернишова Дениса Вікторовича з теми «Адміністративно-правові засади пробації в Україні» у навчальний процес випускаючого відділу проблем публічного права Науково-дослідного інституту публічного права

Комісією Відділу було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правові засади пробації в Україні» Чернишова Дениса Вікторовича. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано в розробленні лекційних курсів з дисциплін «Адміністративне право України» та «Судові та правоохоронні органи України», при підготовці відповідних навчальних і методичних посібників.

ВИСНОВОК: результати дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правові засади пробації в Україні» Чернишова Дениса Вікторовича слід вважати впровадженими в навчальний процес випускаючого відділу проблем публічного права Науково-дослідного інституту публічного права з дисциплін «Адміністративне право України» та «Судові та правоохоронні органи України».

Члени комісії:

завідувач відділу
науково-правових експертиз
та законопроектних робіт,
кандидат юридичних наук

науковий співробітник
відділу науково-правових експертиз
та законопроектних робіт

К. М. Куркова

І.О. Глобенко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного
інституту
публічного права,
доктор юридичних наук, професор
В.В. Галуцько

« 03 »

АКТ

**упровадження результатів дисертаційного дослідження
«Адміністративно-правові засади пробації в Україні»
Чернишова Дениса Вікторовича на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук у науково-дослідну діяльність
Науково-дослідного інституту публічного права**

Комісією Інституту було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади пробації в Україні» Чернишова Дениса Вікторовича. Під час обговорення наданих матеріалів щодо використання їх у науково-дослідній діяльності комісією було констатовано, що окремі положення вказаного вище дослідження використовуються у науково-дослідній діяльності Науково-дослідного інституту публічного права, а саме для подальшої теоретичної розробки питань адміністративно-правових засад пробації в Україні та вдосконалення законодавства у цій сфері.

Отримані в результаті ґрунтовного усебічного аналізу проблем адміністративно-правових засад пробації в Україні висновки є достатньо аргументованими, мають важливе теоретико-правове значення для подальшого розвитку науки адміністративного права та використовуються Інститутом в межах реалізації теми науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади пробації в Україні» Чернишова Дениса Вікторовича вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на подальший розвиток науки адміністративного права та удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правових засад пробації в Україні.

Члени комісії:

завідувач відділу
науково-правових експертиз
та законопроектних робіт,
кандидат юридичних наук

науковий співробітник
відділу науково-правових експертиз
та законопроектних робіт

К. М. Куркова

І.О. Глобенко

Додаток Д**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Директор

Інституту права та післядипломної освіти

Міністерства юстиції України

доктор юридичних наук, доцент

Заслужений юрист України

Чижмарь К. І.

Від «25» серпня 2019 р.**АКТ**

упровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Чернишова Дениса Вікторовича з теми «Адміністративно-правові засади пробації в Україні» у правозастосовну діяльність Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України

Комісією було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження з теми «Адміністративно-правові засади пробації в Україні» Чернишова Дениса Вікторовича. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення вказаного вище дослідження було впроваджено в правозастосовну діяльність Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України, а саме для розроблення методичних рекомендацій, щодо особливостей адміністративно-правових засад пробації в Україні.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження з теми «Адміністративно-правові засади пробації в Україні» Чернишова Дениса Вікторовича вважати впровадженими у правозастосовну діяльність Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України.

Члени комісії:

Заступник директора
Інституту права та післядипломної
освіти Міністерства юстиції України
кандидат юридичних наук, Заслужений
юрист України

Головченко Л.М.

Заступник директора
Інституту права та післядипломної
освіти Міністерства юстиції України
Кандидат юридичних наук

Гавловський І.А.